

በግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር

**የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ
ኢንስቲትዩት**

**የአምስት ዓመት ስትራቴጂክ ዕቅድ
(2001-2005)**

ሚያዝያ 2000 ዓ.ም
አዲስ አበባ

ማውጫ

1. መግቢያ	1
2. የኢንስቲትዩቱ ተልዕኮ፣ ራዕይና እሴቶች	3
2.1. ተልዕኮ	3
2.2. ራዕይ	3
2.3 እሴቶች	4
3. የብዝሀ ሕይወት ጥበቃ ኢንስቲትዩት አጠቃላይ ዓላማዎች	4
4. ወሳኝ/ቁልፍ ስትራቴጂያዊ ጉዳዮች	4
4.1. የሀገሪቱ የብዝሀ ሕይወት ሀብት በሚገባ አለመጠበቅ	4
4.2. ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም አለመኖር	5
4.3. የብዝሀ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት በሚገባ አለመዘርጋት	6
4.4. በብዝሀ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ በቂና የተቀናጀ ጥናትና ምርምር አለመካሄድ	7
4.5. የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም አለመጎልበት	8
4.6. የአገሪቱ ብዝሀ ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነት አለመታወቅ	9
4.7. ከብዝሀ ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ አለመሰብሰብና በአጥጋቢ ሁኔታ ጥቅም ላይ እንዲውል አለመደረጉ	10
4.8. የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት አለመጠናከር	10
5. ስትራቴጂዎች	11
5.1. የሀገሪቱን የብዝሀ ሕይወት ሀብት በሚገባ መጠበቅ	11
5.2. ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም መኖር	11
5.3. የብዝሀ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት በሚገባ መዘርጋት	12
5.4. በብዝሀ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ በቂና የተቀናጀ ጥናትና ምርምር ማካሄድ	13
5.5. የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ማጎልበት	14
5.6. የአገሪቱ ብዝሀ ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነትን ማወቅ	15
5.7. ከብዝሀ ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መሰብሰብና በአጥጋቢ ሁኔታ ጥቅም ላይ እንዲውል ማድረግ	16

5.8. የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት ማጠናከር	16
6. ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	17
6.1. የሀገሪቱ የብዙሀን ሕይወት ሀብት በአግባቡ ይጠበቃል	17
6.2. ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም ይኖራል	18
6.3. የብዙሀን ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህሀቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት ይዘረጋል	19
6.4. በብዙሀን ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ የተቀናጀ ጥናትና ምርምር ይካሄዳል	20
6.5. የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ይጎለብታል	23
6.6. የሀገሪቱ ብዙሀን ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነት በስሌት ይገመታል፣ ይታወቃል	24
6.7. ከብዙሀን ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ተሰብስቦ ጥቅም ላይ ይውላል	25
6.8. የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት ይጠናከራል	25
7. መለኪያዎችና የመለኪያዎች ምንጭ	27
8. የሚጠበቁ ውጤቶች፣ ስኬቶችና ፋይዳዎች	45
9. ታሳቢዎችና ሥጋቶች	81
9.1. ታሳቢዎች	81
9.2. ሥጋቶች	81
10. ምቹ ሁኔታዎች	82
10.1. ፖለቲካዊ	82
10.2. ኢኮኖሚያዊ	82
10.3. ማህበረሰባዊ/ባህላዊ	82
10.4. ቴክኖሎጂያዊ	82
10.5. ባለድርሻና ተባባሪ ድርጅቶች	82
11. የክትትልና ግምገማ ሥርዓት	83
11.1. የክትትል ሥልጣን	83
11.1.1. ወቅታዊ ሪፖርቶች	83
11.1.2. የመስክ ጉብኝት	83
11.1.3. የፊዚካል ሥራዎች ክትትል	84
11.1.4. የፋይናንስ አጠቃቀም ክትትል	84
11.1.5. የተለያዩ የሥራ ክፍሎች	84

11.2. የግምገማ ሥልጣት	84
11.2.1. በስትራቴጂክ ዕቅድና ማኔጅመንት ዝግጅት ላይ ውይይት ማካሄድ	84
11.2.2. በስትራቴጂክ ዕቅድ አፈጻጸም ላይ የሚካሄድ ግምገማ	84
11.2.3. በስትራቴጂያዊ ዕቅድ ዘመን ፍጻሜ ላይ የሚካሄድ ግምገማ	85

1. መግቢያ

ኢትዮጵያ ባላት የተለያዩ መልክዓ ምድር አቀማመጥና የአየር ንብረት ምክንያት ሰፊና ከፍተኛ ተለያይነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ስብጥር የሚገኝባትና በዓለም ይህ ፀጋ ካላቸው ጥቂት አገሮች አንዷ ናት። ይህ በዕለት በዕለት፣ በእንስሳትና በደቂቅ ዘአካላት የሚካተተው የብዝሃ ሕይወት ሀብት ለግብርና፣ ለኢንዱስትሪ፣ ለጤና ዘርፎችና ለሌሎች የልማት ተግባራት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያበረክታል።

የአየር ንብረት ለውጥ መከሰት፣ የድርቅና ምድረ በዳነት መስፋፋት፣ የሕዝብ ቁጥር ከልማት ዕድገት ጋር ባልተመጣጠነ ሁኔታ መጨመር እንዲሁም የብዝሃ ሕይወት ጥበቃን ያላገናዘቡ ልማቶችና ሀብቱን ዘላቂነት ባለው መንገድ ለመጠቀም ካለመቻል የተነሣ ይህ ሀብት መልሶ ሊተካ በማይችልበት ሁኔታ እየተመናመነ ይገኛል። ይህ ጥፋት አሳሳቢ እየሆነ መጥቷል። ስለሆነም በሀገሪቱ የሚገኘውን የብዝሃ ሕይወት ሀብት በሚገባ የመቃኘት፣ የመሰብሰብ፣ ጠብቆ በዘላቂነት የማቆየትና ተመራምሮ ቀጣይነት ባለው መልኩ ጥቅም ላይ የማዋል ሥራ ቅድሚያ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባ ተግባር ነው።

በመሆኑም ኢትዮጵያዊያንና ዓለምአቀፍ ሳይንቲስቶች በየጊዜው ባደረጉት ግፊት የዓለማዊ የግብርና ምርምር አማካሪ አካል (Consultative Group for International Agricultural Research) እ.ኤ.አ. በ1976 ዓለምአቀፍ ቅንጅት ያላቸው የዕለት ጀኔቲክ ሀብት ማዕከሎች (ጅን ባንኮች) እንዲቋቋሙ በወሰነው መሠረት ሀገራችን ካላት ሰፊ የጀኔቲክ ሀብት አንጻር ማዕከሎች እንዲቋቋሙ እድል ከተሰጣቸው ሀገሮች አንዷ ሆና ተመረጠች። በዚህም መሰረት የኢትዮጵያ መንግሥት ከጀርመን ፌደራላዊ ሪፐብሊክ መንግሥት በተደረገለት እገዛ እ.ኤ.አ. በ1976 ዓ.ም. ይህ ተቋም የዕለት ጀኔቲክ ሀብት ማዕከል በሚል ስያሜ ተቋቋመ። በመቀጠልም መንግሥት የተቋሙን ሀላፊነት በማስፋትና አቅሙን በማሳደግ በኢንስቲትዩት ደረጃ እንዲደራጅ አደረገ።

ኢንስቲትዩቱ ሀገሪቱ ያላትን የዕለት ጀኔቲክ፣ የእንስሳት፣ የደቂቅ ዘአካላት የብዝሃ ሕይወት ሀብትና እነዚህን አቅጣጫ የያዘውን ሥርዓተ-ምህዳር (Ecosystem) የመጠበቅ የማልማትና በዘላቂነት ጥቅም ላይ የማዋልን ሥራ የመምራት፣ የማስተባበርና የመከታተል ኃላፊነትን ለመወጣትና ከሀብቱ የሚገኘውን ጥቅም ለሀገሪቱና ለህብረተሰቡ ፍትሃዊ በሆነ መንገድ ለማስገኘት እየተንቀሳቀሰ የሚገኝ ተቋም ነው።

የኢትዮጵያ ህዝቦች በየደረጃው ተጠቃሚ የሚሆኑበት ፈጣንና ቀጣይነት ያለው ልማት ለማምጣት የሚያስችሉ ነገራዎች፣ ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች በመንግሥት ተቀርጸው ተግባራዊ በመሆን ላይ ይገኛሉ። ከስትራቴጂዎቹም መካከል የገጠር ልማት ፖሊሲና ስትራቴጂ፣ ግብርና መር የኢንዱስትሪ ልማት ስትራቴጂ፣ ብሔራዊ የአካባቢ ጥበቃ እስትራቴጂ (Conservation Strategy of Ethiopia-CSE)፣ ሌሎችም የሚገኙበት ሲሆን፣ ለነዚህም ስትራቴጂዎች ስኬታማነት የሀገሪቱን ብዝህ ሕይወት ሀብት በአግባቡ መጠበቅና ዘላቂነት ባለው መንገድ አልምቶ መጠቀም ወሳኝ ጉዳይ መሆኑ ይታመናል። በዚህ ረገድ ኢንስቲትዩቱ የላቀ ድርሻ ማበርከት ይጠበቅበታል።

ከዚህም በተጨማሪ በሀገሪቱ የብዝህ ሕይወት ሀብት ጥበቃ፣ ልማትና አጠቃቀም ላይ ትኩረት የሰጡ ሰነዶች ማለትም ቀጣይነት ያለው ልማት በማምጣት ድህነትን የማጥፋት ዕቅድ (Plan of Accelerated and Sustainable Development to End Poverty-PASDEP)፣ ብሔራዊ የብዝህ ሕይወት ጥበቃና ምርምር ፖሊሲ (National Biodiversity Conservation and Research Policy)፣ ሀገሪቱ ፈራሚ የሆነችበት ዓለማዊ የብዝህ ሕይወት ስምምነት (Convention on Biological Diversity-CBD) አንቀጽ 6 መሠረት የተዘጋጀው ብሔራዊ የብዝህ ሕይወት ስልትና መርህ ግብር (National Biodiversity Strategy and Action Plan-NBSAP)፣ በዚሁ ስምምነት ውሳኔ ቁጥር VII/30 መነሻነት ፈራሚ ሀገሮች እ.ኤ.አ. በ2010 ማሳካት የሚገባቸውን ዓላማና ግቦች፣ ሀገሪቱ በአዋጅ ቁጥር 330/1995 ያፀደቀችውን ዓለማዊ የዕፅዋት ጀነቲክ ሀብት ለምግብና ግብርና ስምምነት (International Treaty on Plant Genetic Resource for Food and Agriculture) እንዲሁም የተጠሪ መ/ቤቱን የግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ስትራቴጂያዊ እቅድን እና የመሳሰሉትን ሰነዶች በመዳሰስ በኢንስቲትዩቱ በኩል ተግባራዊ መሆን የሚገባቸውን ዓላማና ግቦች ለይቶ ለመውሰድ ተሞክሯል።

ኢንስቲትዩቱ ከላይ የተገለጹትን ተግባርና ኃላፊነት በአግባቡ መወጣት ይችል ዘንድ ከአሁን በፊት የሶስት ዓመት ስትራቴጂያዊ እቅድ አዘጋጅቶ ሲንቀሳቀስ ቆይቷል። በአሁኑ ጊዜም የኢንስቲትዩቱን የሥራ አመራርና የአሠራር ሥርዓት ሂደት ለውጥ ጥናት ለመተግበር ይቻል ዘንድ ተገልጋዩን መሠረት ያደረገ የአምስት ዓመት ስትራቴጂያዊ ዕቅድ ማዘጋጀት አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል።

በመሆኑም የብዝህ ሕይወት ጥበቃ ኢንስቲትዩት የሀገሪቱን የብዝህ ሕይወት ሀብት ለመጠበቅ፣ ለማልማትና በዘላቂነት በአግባቡ ጥቅም ላይ ለማዋል እንዲቻል የተጣለበትን ኃላፊነት ለመወጣት ከዚህ በፊት የተዘጋጀውን ስትራቴጂያዊ ዕቅድ በመከለስና በማዳበር፣

እንዲሁም የተለያዩ ጠቃሚ መረጃዎችን በማሰባሰብ፣ ለሚቀጥሉት አምስት ዓመታት የሚቆይ ይህንን ስትራቴጂያዊ ዕቅድ አዘጋጅቷል።

ሰነዱን ለማዘጋጀት የሀገራዊና አካባቢያዊ ገጽታ፣ የኢንስቲትዩቱ አመሠራረትና አደረጃጀት፣ ተልዕኮ፣ ራዕይ፣ የሥልጣንና ተግባር ግምገማ፣ እሴቶች፣ ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት ትንተና፣ የተባባሪ አካላት ትንተና፣ ውስጣዊና ውጫዊ ሁኔታዎች ግምገማና ትንተና (SWOT- PEST Analysis)፣ ወሳኝ/ቁልፍና ሥልታዊ ጉዳዮች (Critical & Strategic Issues)፣ ሥልቶች (Strategies)፣ ዓላማና ግቦች፣ የድርጊት ዕቅድና መርህ ግብር፣ የክትትልና ግምገማ ሥልት፣ የዕቅድ ታሳቢዎችና ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮች በጥልቀት ተዳስሰዋል።

ሰነዱን በቀጣይነት ለማካሄድ እየታሰበ ላለው የአሠራር ሥርዓት ማሻሻያ ጥናት አመቺ ከማድረግ አንጻር የኢንስቲትዩቱን ተልዕኮ፣ ራዕይ፣ እሴቶች፣ አጠቃላይ ዓላማ፣ ትኩረት የሚሹ ወሳኝ ወይም ቁልፍ ስትራቴጂያዊ ጉዳዮችን፣ እነዚህን ስትራቴጂያዊ ጉዳዮች ለመፍታት የሚያስችሉ ስትራቴጂዎችን/ሥልቶችን፣ ስትራቴጂያዊ ዕቅዱ በዕቅድ ዘመኑ መጨረሻ የሚደርስባቸውን ዓባይት ግቦችን፣ የእነዚህ ግቦች የውጤት መለኪያዎችንና የመለኪያዎችን ምንጮች፣ የሚጠበቁ ውጤቶች፣ ስኬቶችና ፋይዳዎች እንዲሁም በስትራቴጂያዊ ዕቅዱ አፈጻጸም ወቅት ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮችንና የዕቅዱ ታሳቢዎችን፣ አመቺ ሁኔታዎችን፣ የክትትልና ግምገማ ስልቶችን አካቶ ቀርቧል።

2. የኢንስቲትዩቱ ተልዕኮ፣ ራዕይና እሴቶች

2.1. ተልዕኮ

የሀገራችን ብዝህ ህይወት በአግባቡ የሚጠበቅበትን፣ የሚጠናበትንና የሚበለጽግበትን ሥልት በመንደፍና ሥራ ላይ መዋሉን በማረጋገጥ ሀብቱ ለቀጣይ ምርምርና ልማት ዝግጁ ማድረግ፣ በተለይም ለአካባቢ ጥበቃ፣ ለግብርና፣ ለጤና፣ ለኢንዱስትሪና ለሌሎችም ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ አገልግሎቶች እንዲውል ማመቻቸት።

2.2. ራዕይ

የሀገራችን ብዝህ ሕይወት በአግባቡ ተጠብቆ፣ ተጠንቶና በልጽጎ በዘላቂነት ጥቅም ላይ ውሎ ለዜጎች ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ዕድገት፣ ለአካባቢ መሻሻልና ቀጣይ ልማት መሰረት ሆኖ ማየት።

2.3 እሴቶች

- ቀልጣፋ፣ ግልፅ፣ ተጠያቂና ፍትሐዊ የሆነ የአሰራር ሥርዓት እናስፍናለን!
- የተገልጋዮቻችንን ፍላጎትና ጥያቄ እናረካለን፣ ቅድሚያ ተግባራችን እናደርጋለን!
- ለመንግስት ሠራተኞች የሥነ-ምግባር መርሆች እንገዛለን!
- አገራዊና ዓለም አቀፋዊ የሥራ ቅንጅትን በመፍጠር በቡድን የመሥራት ባህልን እናዳብራለን!
- ለሥራ ጥራትና ብቃት የሚቆም ባለሙያ ለማፍራት ትኩረት እንሰጣለን!
- ወቅታዊና ቀጣይነት ያለው የአሰራር ማሻሻያ ሥርዓት እንዲዘረጋና እንዲተገበር ያለመታከት እንጥራለን!
- ዓለም አቀፋዊ የብዝሀ ሕይወት አጠባበቅ፣ አጠቃቀም፣ የአርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ስልቶችንና ስምምነቶችን ለሀገራችን ጥቅም በሚያስጠብቅ ሁኔታ እንተገብራለን!
- በብዝሀ ሕይወት ጥበቃ ልማትና ዘለቄታዊ አጠቃቀም ሥራ ላይ ሕብረተሰቡን በማሳተፍ አስተባብረን እንሰራለን!
- ሳይንሳዊ የምርምር ሥነ-ምግባርን እናስፍናለን!
- የጅን ባንኮቻችንን የብቃትና የጥራት ደረጃ እንጠብቃለን!
- የቁጠባ ባህልን እናጎለብታለን!

3. የብዝሀ ሕይወት ጥበቃ ኢንስቲትዩት አጠቃላይ ዓላማዎች

የሀገሪቱን የብዝሀ ሕይወት ሀብት በአግባቡ በማወቅ፣ በመጠበቅ፣ በማልማት፣ ምርምሮችን በማካሄድ፣ በዘላቂነት ጥቅም ላይ እንዲውል በማድረግ፣ እንዲሁም የአርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ስምምነቶችንና ህጎችን በማስጠበቅና የባለሙያዎችንና የህብረተሰቡን አቅም በማጎልበት ሀብቱ ለሀገር ልማትና ዕድገት የሚያበረክተውን አስተዋጽኦ ማሳደግ።

4. ወሳኝ/ቁልፍ ስትራቴጂያዊ ጉዳዮች

ልዩ ትኩረት የሚሹ፣ አበይትና ቁልፍ ስትራቴጂያዊ ጉዳዮች እንደሚከተለው በዝርዝር ቀርቦአል።

4.1. የሀገሪቱ የብዝሀ ሕይወት ሀብት በሚገባ አለመጠበቅ፣

- 4.1.1. ሥርዓተ ምህዳርን መሠረት ያደረገ የዕፅዋት፣ እንስሳትና ደቂቅ-ዘአካላት ሥነ-ሕይወታዊ ተለያይነት ጥበቃ በስፋት አለመተግበሩ፣
- 4.1.2. ነባር ዝርያዎችና ዓይነቶች እንዲጠበቁ ተገቢው ድጋፍ አለመደረጉ፣

- 4.1.3. በጅን ባንክ ውስጥ (Cold Room) ሊካብሩ የማይችሉ ዝርያዎችና ሌሎች የዕዕዋት ዘሮች በመስክ ጅን ባንኮች በበቂ ሁኔታ አለመጠበቃቸው፤
- 4.1.4. በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎችን በመለየት እንዲጠበቁ፤ ተመልሰው እንዲተኩ (Restoration) እና ለመመናመናቸው ምክንያት የሆኑ ክስተቶች ተለይተው እንዲገቱ አለመደረጉ፤
- 4.1.5. ቅድሚያ የሚሰጣቸው የዕዕዋት፣ እንስሳትና ደቂቅ ዘካላት ዝርያዎች (ናሙናዎች) በበቂ ተሰብስበው በማቀዝቀዣ ክፍልና በመስክ ጅን ባንክ እንዲጠበቁ አለመደረጉ፤
- 4.1.6. ወራሪ ዝርያዎች (Invasive Species) በብዝሃ ህይወት ላይ እያደረሱ ያሉትን ጥፋት ለመግታት በቂ እርምጃ አለመወሰዱ፤
- 4.1.7. የሀገሪቱ ብዙሀ ሕይወት (ዘረመል፣ ዝርያና ሥርዓተ ምህዳር) ያሉበትን ደረጃ በየጊዜው ለመከታተልና ለመገምገም የሚያስችል ክትትልና ግምገማ አለመደረጉ፤
- 4.1.8. በሀገሪቱ ያሉትን ዕዕዋትና የእንስሳት ዝርያዎች ተለያይነት በብቃት ለማሳየትና ለማሳወቅ አለመቻሉ፤
- 4.1.9. በዘር ጅን ባንክ የሚጠበቁ ዝርያዎች ህልውናቸው ተጠብቆ እንዲቆዩና ለተፈለገው ጥቅም እንዲውሉ የዘር ጥራትና ዝግጅት፣ የብቅለት ሙከራና ቁጥጥር፣ የማድረቅና ማሸግ ሥራዎች በበቂ ሁኔታ አለመከናወናቸው፤
- 4.1.10. በክልሎች በቂ የብዙሀ ህይወት ጥበቃ ሥራ አለመሠራቱ፤
- 4.1.11. ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች እና የተሻሻሉ ዝርያዎች (Improved Varieties) ጄኔቲክ ሀብት በበቂ ሁኔታ በጅን ባንክ ማንበር አለመቻሉ፤
- 4.1.12. የብዙሀ ህይወት ጥበቃ ጉዳይ በሁሉም የልማት ዕቅዶች ውስጥ እንዲታይና እንዲካተት አለመደረጉ፤

4.2. ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም አለመኖር፤

- 4.2.1. የብዙሀ ሕይወት ሀብቶች አጠቃቀም ከዝርያዎች ብዛት፣ ዓይነት፣ ዕድሜ፣ ጾታ፣ መጠንና ይዘት ጋር በማገናዘብ የሀብቱን ቀጣይነት ባረጋገጠ መልኩ አለመሆኑ፤
- 4.2.2. በየአካባቢው ያሉ የብዙሀ ሕይወት ሀብቶች አጠቃቀም የሥርዓተ ምህዳርን አጠባበቅ የተከተለ አለመሆኑ፤
- 4.2.3. ብዙሀ ሕይወትን ለመጠበቅ ከተከለሉ ቦታዎች ለግብርና፣ ጤናና፣ ኢንዱስትሪ ዘርፎች ላቅ ያለና የገበያ ጥቅም ያላቸው ዝርያዎች ተለይተው በዘላቂነት ጥቅም ላይ እንዲውሉ አለመደረጉ፤

- 4.2.4. ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወትን አጠቃቀም የሚያበረታታ አግባብነት የሌለው ማበረታቻ (Perverse Incentive) መኖሩ እና አዎንታዊና አሉታዊ ማበረታቻዎች በጥናት ተለይተው በተገቢው ሥራ ላይ አለመዋላቸው፤
 - 4.2.5. የብዝሃ ሕይወት ሀብትን በዘለቁታ ጥቅም ላይ ማዋል ያለባቸው ተቋማትና ባለሀብቶች ያላቸውን መብትና ግዴታ እንዲሁም ተጠያቂነት የሚያሳይ ሥርዓት አለመኖሩ፤
 - 4.2.6. የማህበረሰብ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ዕውቀቶች፣ ፈጠራዎችና ልምዶች ተለይተው አለመታወቃቸውና የላቀ ጠቀሜታ ያላቸውን በመለየት በቀጣይነት ሥራ ላይ እንዲውሉ አለመደረጉ፤
 - 4.2.7. ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም በአካባቢ ላይ ያስከተለው ተፅዕኖ አለመለየቱና አለመገታቱ፤
 - 4.2.8. ዘለቁታዊ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል የተሟላና የተቀናጀ የህግ ማዕቀፍ አለመኖር፤
 - 4.2.9. የብዝሃ ሕይወት ዘለቁታዊ አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚረዱ መገለጫ መስፈርቶች (Standards) አለመዘጋጀታቸው፤
 - 4.2.10. ዘለቁታዊነት ያለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን የሚያረጋግጥ የክትትልና ግምገማ አለመኖር፤
 - 4.2.11. የብዝሃ ሕይወት ዘለቁታዊ አጠቃቀምን ለማስፈን የሚያስችሉ የገበያ ሥርዓቶችን አለመዘርጋትና ያሉትንም ዕድሎች መጠቀም አለመቻል፤
 - 4.2.12. በብዝሃ ሕይወት ዘለቁታዊ አጠቃቀም ላይ የባለድርሻዎችና የማህበረሰቡ የተቀናጀ ተሳትፎ አለመኖር፤
 - 4.2.13. በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎችን እስከሚያገግሙ ጠቀሜታቸውን የሚተኩ አማራጮች በበቂ ሁኔታ አለመታወቃቸውና በሥራ ላይ አለመዋላቸው፤
- 4.3. የብዝሃ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት በሚገባ አለመዘርጋት፤
- 4.3.1. ከብዝሃ ሕይወትና ከማህበረሰብ ዕውቀት አርክህቦት የሚገኙ ጥቅማ ጥቅሞችን ፍትሐዊ በሆነና በእኩልነት ላይ የተመሠረተ ለማድረግ በቂ መረጃ አለመስጠት፤
 - 4.3.2. የጀኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠርና በህግ ለመምራት እንዲቻል ለሚመለከታቸው ባለድርሻና ተባባሪ አካላት የአሠራርና የግንዛቤ ማዳበሪያ በቂ ስልጠናዎች አለመስጠቱ፤
 - 4.3.3. የጀኔቲክ ሀብትን ደህንነት ለማስጠበቅ የሚያስችል የኩዋራንቲን (Quarantine) ሥርዓት ያልተጠናከረ መሆኑ፤

- 4.3.4. የብዝሀ ህይወት ደህንነት (Bio-safety) የቁጥጥር ሥርዓት አለመኖር፤
- 4.3.5. ለምርምር በሚል ሰበብ በርካታ የጄኔቲክ ሀብት ከሀገር እየወጣ መሆኑ፤
- 4.3.6. ህጋዊ ያልሆነ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠር በመውጫና መግቢያ በሮች ላይ የተቀናጀ የቁጥጥርና የአሰራር ሥልጣን አለመኖር፤
- 4.3.7. በንግድ ወደ ውጭ ሀገሮች የሚላኩ የተለያዩ ሀገር በቀልና ነባር ዝርያዎች እና ወደ ሀገር የሚገቡ ሌሎች የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎችን በተመለከተ በቂ መረጃ አለመኖር፤
- 4.3.8. ቀደም ብለው ከሀገሪቱ በተለያዩ የውጭ ተቋማት የተወሰዱ የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎችን ለይቶ የተጠናከረ ጥረት በማድረግ ማስመለስ አለመቻሉ፤

4.4. በብዝሀ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ በቂና የተቀናጀ ጥናትና ምርምር አለመካሄድ፤

- 4.4.1. በጅን ባንኩ እየተጠበቁ ባሉ የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎች ላይ ጠለቅ ያለ (In-depth) ምርምር አለመደረግ፤
- 4.4.2. ባልተዳሰሱ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ላይ ቅኝት፣ አሰሳና ዘገባ አለመደረግ፤
- 4.4.3. በሀገሪቱ በሚገኙ የረግራጋማ ቦታዎች ላይ በቂ የጥናትና ጥበቃ ስራ አለመካሄዱ፤
- 4.4.4. በሀገሪቱ ውስጥ ያሉ የዝርያዎችና የሥርዓተ ምህዳሮች ስርጭት (Breeds, Strains, Species and Ecosystems Geographical Distribution) ተጠንቶ በካርታ አለመዘጋጀቱ፤
- 4.4.5. በጅን ባንኩ ውስጥ ተከማችተው የሚገኙት የአዝርዕት ዝርያ (Species) ናሙናዎችን በመሠረታዊ ወካይ ናሙናዎች (Core Collection) አለመለየታቸው፤
- 4.4.6. በመጠበቅ ላይ ያሉ አንዳንድ ዝርያዎች (Species) በሳይንሳዊ ስያሜ (Taxonomic Identification) ተለይተው አለመታወቅ፤
- 4.4.7. ለተለያዩ ሥርዓተ ምህዳሮች አመለካኝ የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎች (Indicator Species) በሚገባ አለመለየታቸው፤
- 4.4.8. ብዝሀ ሕይወትን የሚያናጉ ወራሪ ዝርያዎች (Invasive Species) በብዝሃ ህይወት ላይ እያደረሱ ያሉት ጥፋት ተጠንቶ አለመታወቁ፤
- 4.4.9. የናሙናዎች የብቀለት ባህሪ እና የእደሳ ኡደት ጥናት በበቂ ሁኔታ አለመካሄዱ፤
- 4.4.10. በደቂቅ ዘአካላትና እንስሳት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት በበቂ ሁኔታ አለመከናወኑ፤

- 4.4.11. የሌሎች ተመሳሳይ ሀገሮችን ተሞክሮ በማጥናትና ተምሳሌት (Model) የሆኑትን በመለየት ልምዳቸውን ሀገሪቱ ውስጥ ካለው ሁኔታ ጋር በማጣጣም እንዲተገበር አለመደረጉ፤
- 4.4.12. በሀገሪቱ በየደረጃው በመጥፋት አደጋ ላይ ያሉ ዝርያዎች ዝርዝር (National Red List of Species) አለመዘጋጀቱ፤
- 4.4.13. ከፍተኛ ጠቀሜታ (Bioprospecting) ያላቸው ዝርያዎች (Species) ተለይተው ጥቅም ላይ እንዲውሉ አለመደረጉ፤
- 4.4.14. በርካታ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች የክምችት ባህሪያቸው (Storage Behaviour) አለመጠናቱ፤
- 4.4.15. የደን ፅፅዋት ዝርያዎችን በዘቦታ እና በኢዘቦታ ለማንበር ወካይ የዝርያ (Species) ተለያይነት ናሙና ለማግኘት የሚረዳ በቂ ጥናት አለመካሄዱ፤
- 4.4.16. አስፈላጊ እገዛ በመስጠት በየክልሎች የሚገኙትን የብዝሀ ህይወት ሀብት በአግባቡ እንዲጠኑና ቅድሚያ ትኩረት የሚሹ ዝርያዎች እዲለዩ አለመደረጉ፤
- 4.4.17. ለብዝሀ ህይወት መመናመንና መጥፋት ቁልፍና መሰረታዊ መንስኤዎች (Root Causes of Losses of Biodiversity) እና መፍትሄዎች በበቂ አለመጠናታቸው፤
- 4.4.18. በጥብቅ ደኖች፣ ፓርኮች እና ጥብቅ ባልሆኑ ቦታዎች ውስጥ የሚገኙ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ዝርዝርና የመመናመን ደረጃ አለመታወቁ፤
- 4.4.19. ከውጭ ሀገር የሚገቡ ዝርያዎች የሚያደርሱት ተፅዕኖ በጥናት አለመታወቁና የመፍትሔ እርምጃ አለመወሰዱ፤
- 4.4.20. አንድን ናሙና ለማንበር በአማካይ የሚያስፈልገው ወጭ በጥናት አለመታወቁ፤

4.5. የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም አለመጎልበት፤

- 4.5.1. የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ንግግራቶችን፣ መንግሥት የሚያወጣቸውን ስትራቴጂዎችንና ፖሊሲዎችን አቀናጅቶ በመተግበር ሀገራዊና ተቋማዊ ራዕይን እውን የሚያደርግ ተቋም እንዲሆን አለመደረጉ፤
- 4.5.2. አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በባለሙያ፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ ሠራተኛ እንዲሆን አለመደረጉ፤
- 4.5.3. የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ምርምርን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን የሚያስችል የተሻለ አደረጃጀትና በቂ የሰው ሀይል አለመኖር፤
- 4.5.4. ብሄራዊ የብዝሀ ሕይወት መረጃ ስርዓት አለመዘርጋቱ፤

- 4.5.5. በጅን ባንክ ውስጥ ተከማችተው የሚገኙ ናሙናዎች ከኢንስቲትዩቱ መረጃ ቋት (Database) ጋር በተሟላ ሁኔታ አለመናበባቸውና መያዝ የሚገባቸውን መረጃዎች አለመያዛቸው፤
- 4.5.6. ለሀገራዊ የብዙሀ ሕይወት ምርምር፣ ጥበቃና አጠቃቀም አስፈላጊ አቅም ለመፍጠር የአቅም ክፍተት ጥናት (Capacity Need Assessment) አለመደረግ፤
- 4.5.7. በብዙሀ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ላይ በየደረጃው በቂ የአህዝቦት ሥራ አለመሰራቱና ማህበረሰቦች በውሳኔ አሰጣጥ ላይ በብቃት አንዲሳተፉ አለመደረግ፤
- 4.5.8. ለጥበቃ፣ ለዘር ማደሻና ለባህሪያት መገምገሚያ የሚያገለግሉ የመስክ ጅን ባንኮች በወካይ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች አለመኖራቸው፤
- 4.5.9. የላቦራቶሪ ሥራዎችን በተገቢው ሁኔታ ለማከናወን የሚያስችል ሁኔታ አለመኖር፤
- 4.5.10. የናሙናዎች ማንበሪያ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅን ባንክ (Safety Duplicate Gene Bank) አለመኖር፤
- 4.5.11. የብዙሀ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም በሀገሪቱ ሥርዐተ ትምህርት ውስጥ ወጥነት ባለው ሁኔታ አለመካተቱ፤
- 4.5.12. የልማት ህይሎች በብዙሀ ህይወት ጥበቃ ላይ ድርሻቸውን እንዲወጡ ሁኔታዎች አለመመቻቸታቸው፤
- 4.5.13. ከኢንስቲትዩቱ ለተለያዩ የምርመር ተቋማት የሚሰጡ ናሙናዎች (Accessions) ላይ የተካሄዱ ምርምሮች ውጤት መረጃ (Feedback) ለማግኘት የሚያስችል ሁኔታ አለመኖር፤
- 4.5.14. በጅን ባንክ ተጠብቀው የሚገኙ ዝርያዎችና ዓይነቶች ለዘላቂታዊ አጠቃቀም ጉልህ ሚና አለመጫወታቸው፤
- 4.5.15. በሀገሪቱ ውስጥ በብዙሀ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም ላይ የሚካሄድ የምርምር ስትራቴጂ አለመኖር ፤
- 4.5.16. ኢንስቲትዩቱ በጀኔቲክ ሀብት አርክህቦት ላይ በቂ ክትትል ለማድረግ፣ ተጠሪ የሆነባቸውን ስምምነቶች በሚገባ ለመተግበር እንዲሁም በቂ የገንዘብ፣ የቴክኒክ እና የቴክኖሎጂ ድጋፍ ለማግኘት አለመቻሉ፤

4.6. የአገሪቱ ብዙሀ ሕይወት ዋጋማነት/አሴታማነት አለመታወቅ፤

- 4.6.1. ብዙሀ ሕይወት ለአካባቢ የሚሰጠው ጥቅም/ዋጋ ለማወቅ የሚያስችል አካባቢያዊ የምጣኔ ሀብት ጥናት አለመካሄዱ፤
- 4.6.2. የሀገሪቱ የብዙሀ ሕይወት ለምግብ፣ ለእርሻና ለሌሎች ማህበራዊ ህይወቶች ያላቸውን ተፈላጊ አሴታማነት በቅደም ተከተል መለየት አለመቻሉ፤

4.6.3. ከሀገር የወጡ የብዙሀን ሕይወት ሀብት ናሙናዎች፣ የማህበረሰብ ዕውቀት፣ ፈጠራና ልምድ በሄዱበት ሀገር ያስገኙት ጥቅም በገንዘብ ተሰልቶ ሙሉ በሙሉ አለመታወቁ፣ ለሀገሪቱ ሊያስገኝ የሚችለውን ጥቅም መገመት አለመቻሉ፣

4.6.4. ብዙሀን ህይወት ለኢኮኖሚያዊ ያለው አስተዋጽኦ ጎልቶ እንዲታይ አለመደረጉ፣

4.7. ከብዙሀን ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ አለመሰብሰቡና በአጥጋቢ ሁኔታ ጥቅም ላይ እንዲውል አለመደረጉ፣

4.7.1. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ በሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ላይ የሚደረግ የጥናት ሂደት የሚመራበት የሥነ-ምግባር መመሪያ /Code of ethics/ አለመኖሩ፣

4.7.2. በተለያዩ ሥርዓተ ምህዳር ውስጥ ያለው የብዙሀን ሕይወት ሀብት አጠቃቀምና አያያዝን የሚመለከት የማህበረሰብ እውቀት በስፋት አለመመዘገብና አለመጠናቀቅ፣

4.7.3. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆኑ ነባር እውቀቶች በብሄር ብሄረሰቦች አካባቢ በስፋት አለመመዘገባቸው፣ አለመጠናታቸው፣

4.7.4. በተለያዩ ብሄር ብሄረሰቦችና ህዝቦች ውስጥ የሚገኘው የማህበረሰብ ባህላዊ አደረጃጀትና ህግጋቶች ከብዙሀን ህይወት አያያዝ ጋር ያላቸው ተዛምዶ አለመጠናቀቅ፣

4.7.5. የተለያዩ አምልኮ ቦታዎች እና ከባህል ጋር የተያያዙ ሥፍራዎች ለብዙሀን ሕይወት ጥበቃ ያላቸው አስተዋጽኦ እና የያዙት የብዙሀን ህይወት ክምችት በስፋት አለመጠናቀቅ፣

4.7.6. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር ዕውቀት፣ ፈጠራና ልምድን በማንበር ለምርምርና ልማት መነሻ ሆኖ አንዲያገለግሉ አለመደረጉ፣

4.8. የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት አለመጠናከር፣

4.8.1. ከሚመለከታቸው የፌደራልና የክልል መሥሪያ ቤቶች እና መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ጋር የሥራ መደጋገፍ (Synergy) አለመኖር፣

4.8.2. በሀገሪቱ የብዙሀን ሕይወት ሀብት ጥበቃ ሥራን እየተገበሩ ያሉትን ተቋማትና ግለሰቦች የሚሰሩት ሥራ በኢንስቲትዩቱ አለመታወቁ፣

4.8.3. የጅን ባንኩን ጥራት ለማስጠበቅ (Backstopping) የሚያስችል ሥርዓት አለመዘርጋቱ፣

4.8.4. በኢንስቲትዩቱ የሥራ ክፍሎች መካከል ትሥሥርና ቅንጅት በበቂ ሁኔታ አለመኖር፣

5. ስትራቴጂዎች

5.1. የሀገሪቱን የብዝሃ ሕይወት ሀብት በሚገባ መጠበቅ፣

የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ እና አጠቃቀምን ዘለቁታዊ ለማድረግ ሥርዓተ ምህዳርን መሰረት ያደረገ አሰራር መዘርጋት ወሳኝ ይሆናል። በዚህ መሰረት ኢንስቲትዩቱ የሥርዓተ ምህዳር አጠባበቅ ዘዴን በመጠቀም የዕጽዋት፣ የእንስሳት እና ደቂቅ ዘአካላት ሀብቶችን በመቃኘት፣ በማሰባሰብና በዘቦታና ኢዘቦታ መጠበቅ እንዲሁም ቅኝትና አሰባሰብን በሥፋትና አካባቢንም ባማከለ መልኩ ማከናወንና እንዲከናወንም ምቹ ሁኔታ መፍጠር ይገባል።

በተለይም በድርቅ በተጠቁ፣ በሰፊውና ባልተዳሰሱ አካባቢዎች ላይ ያተኮረ የቅኝትና የማሰባሰብ ሥራ በየዓመቱና በየምርት ወቅቱ ማከናወን፣ ነባር የዕጽዋትና የእንስሳት እዲሁም የደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎችን በተጨማሪም ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች እና የተሻሻሉ ዝርያዎችን በጅን ባንክ በማንበር ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ ያላቸውን ዓይነቶች አስተዋጽኦ ማጎልበት ያስፈልጋል። በክልሎች ለሚገኙ የተለያዩ አካላት ማለትም ለአርሶ አደሩ፣ አርብቶ አደሩና ከፊል አርብቶ አደሩ በሥልጠና፣ መገናኛ ብዙሀን እና በራሪ ጽሁፎችን በመጠቀም፣ የአጠባበቅና አጠቃቀም መመሪያ (Guideline) በማዘጋጀት ወዘተ.. ማሳወቅና የፈጸሚ አካላትን ብቃት ማሳደግ ይገባል። በተጨማሪም የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ ጉዳይ በሁሉም የልማት ዕቅዶች ውስጥ እንዲታይና እንዲካተት ማድረግ ተገቢ ይሆናል።

በኢዘቦታ የተጠበቁትን ናሙናዎች በአስፈላጊው ሁኔታና ጊዜ ማባዛትና ማደስ፣ ባህሪያቸውን በመገምገም እንዲጠበቁ ማድረግ አስፈላጊ ነው። እንዲሁም ለጥፋት የተጋለጡ (Threatened) እና ልዩ ጠቀሜታ ያላቸውን ዝርያዎች ቅድሚያ በመስጠት መቃኘት፣ መሰብሰብና በኢዘቦታ መጠበቅ ይገባል። ከእዚህም በተጨማሪ የብዝሃ ሕይወትን የሚያናጉ ወራሪ ዝርያዎች (Invasive Species) እያስከተሉ ያሉትን ጥፋት ለመቀነስ የሚያስችል የአህዝቦት ሥራዎችን ማከናወን ተገቢ ይሆናል። ነባር ዝርያዎችንም መልሶ የመተካት (Restoration) ሥራን ማከናወን ያስፈልጋል።

የሥርዓተ-ምህዳርና በውስጡ ያሉትን የብዝሃ ሕይወት ሀብቶች በየጊዜው ለመከታተልና ለመገምገም የሚያስችል የክትትልና ግምገማ (Monitoring and Evaluation) ማንዋል ማዘጋጀት ተገቢ ነው። በተጨማሪም የተለያዩ ሀገር በቀል ዕዕዎችን ለመጠበቅ የሚያስችል ዓፀደ ዕዕዎት (Botanical Garden) ማቋቋምና የዕዕዎት ቤተ መዘክር (Herbarium) ክፍልን አሟልቶ ሥራ ማስጀመር አስፈላጊ ነው። በተመሳሳይም በሀገሪቱ ያለውን የእንስሳት ዝርያ ተለያይነት (Diversity of Animal Species) በስፋት ለማሳየትና ለማሳወቅ የእንስሳት

ሙዚያም፣ ሀገር በቀልና ብርቅዬ የእንስሳት ዝርያዎችን የዘር ፍሬና ህብረ ህዋስ (Tissue) በኢ-ዘቦታ ለመጠበቅ የክራዮ-ፕረዘርቤሽን ባንክ/ላብራቶሪ፣ የደቂቅ ዘአካላት ካልቸር ኮሌክሽን ማዕከል ማቋቋም ያስፈልጋል።

5.2. ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም መኖር፣

የብዝሀ ሕይወት ሀብቶች አጠቃቀም የሥርዓተ ምህዳርን አጠባበቅ የተከተለ እንዲሆን ማድረግ ያስፈልጋል። አጠቃቀሙም ከዝርያዎች ብዛት፣ ዓይነት፣ ዕድሜ፣ ጾታ፣ መጠንና ይዘት ያገናዘበ መሆን ይገባል። እንዲሁም ዘላቂነት የሌለው የብዝሀ ሕይወትን አጠቃቀምን የሚያበረታቱ አግባብነት የሌላቸውና አሉታዊ ማበረታቻዎችን (Perverse Incentives) ማስወገድ አስፈላጊ ነው። በተመሳሳይም አዎንታዊ ማበረታቻዎች ተለይተው በተገቢው ሥራ ላይ መዋል ይገባቸዋል። በተጨማሪም የብዝሀ ሕይወት ሀብትን በዘለቄታ ጥቅም ላይ ማዋል ያለባቸው ተቋማትና ባለሀብቶች ያላቸውን መብትና ግዴታ እንዲሁም ተጠያቂነት እንዲያውቁና እዲተገብሩ ማድረግ አስፈላጊ ነው። ከዚሁም ጋር በተያያዘ የማህበረሰብ የብዝሀ ሕይወት አጠቃቀም ዕውቀቶች፣ ፈጠራዎችና ልምዶች በማጥናት ጠቃሚዎቹን ሥራ ላይ ማዋል ይገባል።

ዘላቂ የሆነ የብዝሀ ህይወት አጠቃቀምን በቀጣይነት ለማረጋገጥ የሚያስችሉ ሥራዎች በተለይም የለውጥ አመለካከት ጥናቶችን ማካሄድ፣ የመገለጫ መስፈርቶች (Standards) እና የክትትልና ግምገማ ሰነድ ማዘጋጀት፣ የገበያ ትሥሥር እንዲፈጠር ሁኔታዎችን ማመቻቸት፣ የምክክር አውደ ጥናቶችን ማካሄድና የዝርያዎችን ጠቀሜታ የሚተኩ አማራጮችን መለየትና መተግበር ተገቢ ይሆናል። በተጨማሪም ለግብርና፣ ጤናና፣ ኢንዱስትሪ ዘርፎች ላቅ ያለና የገበያ ጥቅም ያላቸውን ዝርያዎች በመለየት በዘላቂነት ጥቅም ላይ እንዲውሉ ማድረግ ያስፈልጋል።

5.3. የብዝሀ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት በሚገባ መዘርጋት፣

የብዝሀ ሕይወት ሀብት ለአገሪቱ ኢኮኖሚ ከፍተኛ አስተዋጽኦ እንዳለው የሚታወቅ ነው። በመሆኑም የጀኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠርና በህግ ለመምራት እንዲቻል ለሚመለከታቸው ተባባሪ ተቋማት/አካላት የአሠራርና የግንዛቤ ማዳበሪያ ሥልጠናዎች መስጠት ይገባል። የጀኔቲክ ሀብት አርክቦትን በተመለከተ ጉዳዩ የሚመለከታቸውን አካላት ተግባርና ኃላፊነት የሚያሳይ ሰነድም ማዘጋጀት፣ ክትትል የሚያደርግ ንዑስ አካል ማቋቋምና የማስፈጸሚያ ማንዋል ማዘጋጀትም አስፈላጊ ይሆናል። እንዲሁም የኩዋራንቲን

(Quarantine) ሥርዓት ማጠናከር እና የብዝሀ ህይወት ደህንነት (Bio-safety) ሥርዓት መዘርጋት ያስፈልጋል።

ከብዝሀ ሕይወት የሚገኙ ጥቅማ ጥቅሞችን ፍትሐዊና በእኩልነት ላይ የተመሠረቱ ለማድረግና የጥቅም ተጋሪነትን ለማስከበር፣ ህጋዊ ያልሆነ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠር የሚያስችሉ መመሪያዎችን ማዘጋጀት ይገባል። በተጨማሪም በንግድ ወደ ውጭ የሚላኩትን የብዝሀ ህይወት ዝርያዎችን መረጃ በማሰባሰብ ከብሔራዊ የብዝሀ ህይወት መረጃ ጋር ማገናኘትና ቀደም ሲልም በተለያዩ የውጭ ተቋማት የተወሰዱ የብዝሀ ህይወት ናሙናዎች ወደ ሀገር እንዲመለሱ ክትትል ማድረግ ይገባል።

5.4. በብዝሀ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ በቂና የተቀናጀ ጥናትና ምርምር ማካሄድ፣

በጅን ባንኩ እየተጠበቁ ባሉ የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎች ላይ ጠለቅ ያለ (In-depth) ምርምር በማካሄድ ጥቅም ላይ እንዲውሉ ማድረግ አስፈላጊ ነው። በተጓዳኝም ቀደም ሲል ባልተዳሰሱ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ላይ ቅኝት፣ አሰሳና ዘገባ ማድረግ፣ እንዲሁም በሀገሪቱ በሚገኙ የረግራጋማ ቦታዎች ላይ በቂ የጥናትና የጥበቃ ስራ መስራት ያስፈልጋል።

በዋና ዋና ሥርዓተ ምህዳሮች የብዝሀ ህይወት ስብጥርና የሥነ-ምህዳር ተለያይነት ጥናት ማካሄድና ከፍተኛ የብዝሀ ህይወት ክምችት ያላቸውን ሥፍራዎች መለየት፣ ወደ ዘበታ ጥበቃ እንዲያድጉ መጠቀም፣ የሀገሪቱን ሥርዓተ ምህዳሮች ተለያይነትና ስርጭት ማጥናት፣ የብዝሀ ህይወት ይዘትና ክምችት መረጃና የሥነ-ምህዳር መረጃዎችን ማሰባሰብ /የ Ecosystem database መፍጠር/፣ GIS በመጠቀም በሀገሪቱ ውስጥ ያሉ የዝርያዎችና የሥርዓተ ምህዳሮች ስርጭት (Breeds, Strains, Species and Ecosystems Geographical Distribution) ተጠንቶ በካርታ ላይ ማስፈርና የማሳተም ሥራዎችን ማከናወን ያስፈልጋል።

በጅን ባንኩ ውስጥ ተከማችተው የሚገኙት የአዝርዕት ዝርያ (Species) ናሙናዎችን በመሠረታዊ ወካይ ናሙናዎች (Core Collection) መለየትና የክምችት ባህርያቸውንም ማጥናት እንዲሁም የደን ዕፅዋት ዝርያዎችን በዘበታ እና በኢዘቦታ ለማንበር ወካይ የዝርያ (Species) ተለያይነት ናሙና ለማግኘት የሚረዳ ጥናት ማካሄድ ተገቢ ይሆናል። በተጨማሪም የናሙናዎች የብቀለት ባህሪ እና የእደሳ ኡደት ጥናት ማድረግ፣ በደቂቅ ዘአካላትና እንስሳት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት ማካሄድ፣ ዝርያዎች (Species) በሳይንሳዊ ስያሜ (Taxonomic Identification) መለየት፣ የለውጥ አመለካኝ የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎች

(Indicator Species) መለየት፣ በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎች ዝርዝር መለየትና ከፍተኛ ጠቀሜታ ያላቸውን ዝርያዎች ለይቶ ጥቅም ላይ ማዋል ያስፈልጋል።

ብዝህ ህይወትን የሚያናጉ ወራሪ ዝርያዎች እያስከተሉ ያሉትን ጥፋት፣ ለብዝህ ህይወት መመናመንና መጥፋት ቁልፍና መሰረታዊ መንስኤዎች እና መፍትሄዎቻቸውን እንዲሁም አንድን ናሙና ለማንበር በአማካይ የሚያስፈልገው ወጭ ማጥናት ያስፈልጋል። በተጨማሪም የብዝህ ህይወት ምርምርን ለማዳበር የሌሎች ተመሳሳይ አገሮችን ተሞክሮ መጠቀም እና ለክልሎች አስፈላጊውን እገዛ መስጠት ወሳኝ ይሆናል።

5.5. የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ማጎልበት፣

የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ፕሮግራሞችን አቀናጅቶ በመተግበር ሀገራዊና ተቋማዊ ራዕይን ያነገበ፣ መንግሥት የሚያወጣቸውን ስትራቴጂዎችንና ፖሊሲዎች ተቀብሎ ተግባራዊ የሚያደርግ፣ አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በግል፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ ተቋምና ሠራተኛ እንዲፈጠር ማድረግ ተገቢ ይሆናል።

በመሰረታዊ የመንግሥት ሰነዶች (ፖሊሲዎች፣ ስትራቴጂዎች፣ አዋጆች፣ ደንቦች ወዘተ...) ላይ ተከታታይ ውይይት በማካሄድ የተቋሙ ኃላፊዎችም ሆኑ ሰራተኞች የአመለካከትና የግልጽነት የተግባር ለውጥ ማምጣትና በመፈፀምና ማስፈፀም በኩል ጉልህ የስራ ተነሳሽነት ሚና እንዲኖራቸው በማድረግ፣ በሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ፕሮግራም አምስቱን ንኡስ ፕሮግራሞች ከመደበኛ ሥራዎች ጋር በማጣጣም ተግባራዊ በማድረግ ዘላቂ የሆነ ተቋማዊ ለውጥ ማምጣት ያስፈልጋል።

በኢንስቲትዩቱ ሥር በተዋቀሩ መምሪያዎች፣ የአገልግሎት ዘርፎች ተግባርና ሃላፊነታቸው የሚደጋገፍበትን ሁኔታ መፍጠርና ማጠናከር፣ በየደረጃው ባለው የግብርናና የገጠር ልማት ሚ/ር መዋቅር በመጠቀም የብዝህ ሕይወት ጥበቃና ጥናትን ተግባራዊ ማድረግ፣ የከፍተኛ ትምህርትም ሆነ መለስተኛ ሥልጠና የሚገኝበትን መንገድ በመሻትና በመተግበር፣ ሙያዊና ቴክኒካዊ ብቃትን ማሳደግ፣ እንዲሁም ብቃት ያላቸውን አዳዲስ ባለሙያዎችን መቅጠር ያስፈልጋል። የሕብረተሰቡን ግንዛቤ ማሳደጊያ ዓውደ-ጥናቶችንና ሴሚናሮችን ማዘጋጀት፣ ለኤክስቴንሽን ሰራተኞችና ለገበሬዎች ተከታታይነት ያለው የአሰልጣኞች ስልጠና መስጠት፣ በሬዲዮና ቴሌቪዥን የሚተላለፍ ፕሮግራሞችን ማዘጋጀት፣ እንዲሁም ሌሎች የግንዛቤ ማሳደጊያ ትምህርት መሣሪያዎችን በመጠቀም የአህዝቦት ሥራ መስራት ይገባል።

የዓለም አቀፍ የብዝሃ ሕይወት ስምምነት እና ኢንስቲትዩቱ ሀገርን በመወከል ተጠሪ ለሆነባቸው ሌሎች ዓለም አቀፍ፣ አህጉራዊና ክፍለ አህጉራዊ ስምምነቶች መሠረት መሬት ወርደው መከናወን የሚገባቸውን ተግባራት በመከታተል መፈጸምና ማስፈጸም ተገቢና አስፈላጊ ነው። ጠቃሚ መረጃዎችን ለአገር ውስጥ ተጠቃሚዎችና ለሚመለከታቸው ሁሉ ለማስተላለፍ ብሄራዊ የብዝሃ ሕይወት መረጃ ስርዓት መዘርጋት በጣም ጠቃሚና አስፈላጊ ነው።

ለሀገራዊ የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም አስፈላጊ አቅም ለመፍጠር የሚያስችል ሁኔታ ለማመቻቸት የአቅም ክፍተት ጥናት (Capacity Need Assessment) ማካሄድ ወሳኝነት አለው። በተጓዳኝም ደረጃውን የጠበቀ የአሰራር ማንዋል /Operation-manual/ ማዘጋጀትና የኢንስቲትዩቱን መዋቅር ማሻሻል የጎላ ጥቅም ይኖረዋል።

ለጥበቃ፣ ለዘር ማደሻና ለባህሪያት መገምገሚያ የሚያገለግሉ የመስክ ጅን ባንኮች በወካይ አገር ኢኮሎጂካል ዘኖች እንዲሁም የናሙናዎች ማንበሪያ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅን ባንኮ (Safety Duplicate Gene Bank) ማቋቋም እና የላቦራቶሪ ሥራዎችን በተገቢው ሁኔታ ማከናወን ተገቢ ነው።

የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም በሀገሪቱ በስፋት እንዲታወቅ በሥርዓተ ትምህርት ውስጥ ወጥነት ባለው ሁኔታ ማካተትና የምርመር ተቋማት እንዲሁም ሌሎች የልማት ሀይሎች ድርሻቸውን እንዲወጡ ሁኔታዎችን ማመቻቸት ያስፈልጋል። በተያያዥም በኢንስቲትዩቱ ተጠብቀው የሚገኙትን የተለያዩ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን (Species) እና ዓይነቶችን (Variety) በካታሎግ ማዘጋጀትና ማስተዋወቅ የግድ ይላል። በሀገሪቱ ውስጥ በብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም ላይ የሚካሄድ የምርምር ስትራቴጅ ማዘጋጀትና በቂ የገንዘብ፣ የቴክኒክ እና የቴክኖሎጂ ድጋፍ ለማግኘት ጥረት ማድረግም ተገቢ ነው።

5.6. የአገሪቱ ብዝሃ ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነትን ማወቅ፣

ኢትዮጵያ በብዝሃ ሕይወት ሀብቷ በዓለም አቀፍ ደረጃ ተጠቃሽ ከሆኑ አገሮች አንዷ ብትሆንም እስከሁን የተደረጉት ጥናቶች ያላትን የብዝሃ ሕይወት ክምችት፣ የገበያ ጥቅምና ተፈጥሮአዊ እሴትነት በበቂ ሁኔታ የሚያሳዩ አይደሉም። ይህ ደግሞ በአጠባበቅና በአጠቃቀም እንቅስቃሴ ላይ አሉታዊ ተጽኖ ያሳድራል። ስለሆነም በቀጣይ የጥበቃ ሥራውን ከማከናወን በተጓዳኝ ሀገሪቱ ያላትን የብዝሃ ሕይወት እሴታማነት (Biodiversity Valuation)

በጥልቀት ሊጠና ይገባል። የሀገሪቱ የለማዳ እንስሳት ለምግብ፣ ለእርሻና ለሌሎች ማህበራዊ ህይወቶች ያላቸውን እሴታማነት ማጥናት አስፈላጊ ነው።

ቀደም ብለው ከሀገር የወጡት የብዝሃ ሕይወት ናሙናዎች ለሄዱበት ሀገር ያስገኙትን ጥቅም በማጥናት በገንዘብ ስሌት ማቅረብና ከእዚህ ውስጥ ሀገሪቱ በባለቤትነት መብቷ ማግኘት የሚገባትን በንፅፅር መተመን ይገባል። እንዲሁም ብዝሃ ህይወት ለኢኮኖሚያዊ ያለውን አስተዋጽኦ ማጥናትና ጎልቶ እንዲታይ ማድረግ ያስፈልጋል።

5.7. ከብዝሃ ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መሰብሰብና በአጥጋቢ ሁኔታ ጥቅም ላይ እንዲውል ማድረግ፣

ከብዝሃ ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ላይ የሚደረግ የጥናት ሂደት የሚመራበት የሥነ-ምግባር መመሪያ /Code of Ethics/ መዘጋጀትና ተግባር ላይ መዋል አለበት። በተለያዩ ሥርዓተ ምህዳር ውስጥ ያለውን የብዝሃ ሕይወት ሀብት አጠቃቀምና አያያዝ ከብሄር ብሄረሰቦች እንዲሁም የማህበረሰብ ባህላዊ አደረጃጀትና ህግጋቶች ከብዝሃ ህይወት አያያዝ ጋር ያላቸው ተዛምዶ መመዘገብና ማጥናት አስፈላጊ ነው። የተለያዩ አምልኮ ቦታዎች እና ከባህል ጋር የተያያዙ ሥፍራዎች ለብዝሃ ሕይወት ጥበቃ ያላቸው አስተዋፅኦ እና የያዙት የብዝሃ ህይወት ክምችትም በስፋት መጠናት አለበት። እንዲሁም ከብዝሃ ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ በማንበር ለምርምርና ልማት መነሻ ሆኖ እንዲያገለግሉ መደረግ አለበት።

5.8. የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት ማጠናከር፣

ኢንስቲትዩቱ ከሌሎች ተባባሪዎች ጋር በቅንጅት ሊሰሩ የሚገባቸውን ስራዎች በትክክል ለይቶ ማስቀመጥ ይጠበቅበታል። በተለይም የሀገሪቱን ብዝሃ ሕይወት ለመጠበቅ እንዲቻል የዘቦታና ኢዘቦታ ጥበቃ ዘዴዎች ሥራ ላይ እንዲውሉ ከተለያዩ ጉዳዩ ከሚመለከታቸው መ/ቤቶች ጋር በመወያየት የጋራ ሰነድ መፈራረምና ዘላቂ የሆነ የአጠባበቅና የአጠቃቀም ስርዓት እንዲኖር ማድረግ ይገባል። በብዝሃ ህይወት ጥበቃው ዘርፍ የሚያጋጥሙ ክፍተቶችን ለመከታተልና ለመገምገም ይቻል ዘንድ በኢንስቲትዩቱ ስር በተደራጁት መምሪያዎችና እንዲሁም ከሚመለከታቸው የፌደራልና የክልል መሥሪያ ቤቶች እና መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ጋር የሥራ መደጋገፍ (Synergy) እንዲኖር ማድረግ ያስፈልጋል። ከዚህም በተጨማሪ የጅን ባንኩን ደረጃና ብቃት ለማስጠበቅ የሚያስችል ሥርዓት መዘርጋት ይገባል።

6. ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች

6.1. የሀገሪቱ የብዝሃ ሕይወት ሀብት በአግባቡ ይጠበቃል፤

6.1.1. የሥርዓተ-ምህዳር አጠባበቅ ስልትን በመከተል፡-

6.1.1.1. አስራ አራት የዘቦታ ጥበቃ ቦታዎች ይቋቋማሉ፤

6.1.1.2. የብዝሃ ሕይወት ሀብትን በዘቦታ በሥርዓት ለመጠበቅ እንዲቻል አንድ ብሄራዊ መመሪያ (Guideline) ይዘጋጃል፤

6.1.2. አምስት ማህበራዊ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤

6.1.3. በዘር ጅን ባንክ ውስጥ ሊነበሩ የማይችሉ እና የተለያዩ ዕድሜዎችን በኢዘቦታ ለመጠበቅ፡-

6.1.3.1. ሦስት መስክ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤

6.1.3.2. የሁለት ዝርያ ናሙናዎች በወካይ አግሮኢኮሎጂ በሚቋቋሙ የመስክ ጅን ባንኮች ይነበራሉ፤

6.1.3.3. አንድ ዓፀደ ዕድሜዎች (Botanic Garden) ይቋቋማል፤

6.1.4. በአሥር አካባቢዎች በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎችን በመለየት ተመልሰው እንዲተኩ (Restoration) እና ለመቀነሳቸውም ምክንያት የሆኑ ክስተቶች እንዲገቱ ይደረጋል፤

6.1.5. ቅድሚያ የሚሰጣቸው የዕድሜዎች፣ እንስሳትና ደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎች (ናሙናዎች) ለመጠበቅ፡-

6.1.5.1. ከተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች 3050 የዕድሜዎች፣ 1000 የደቂቅ ዘአካላት እና 300 የእንስሳት ዘር ፍሬና ህብረ-ህዋስ ናሙናዎችን በማሰባሰብ በማቀዝቀዣ ክፍል እና በመስክ ጅን ባንክ እንዲጠበቁ ይደረጋል፤

6.1.5.2. ደቂቅ ዘአካላትን በኢ-ዘቦታ ለማንበር አንድ የካልቸር ኮሌክሽን ማዕከል ይቋቋማል፤

6.1.5.3. በመጥፋት አደጋ ላይ ያሉ ሀገር በቀልና ብርቅዬ እንስሳትን በኢ-ዘቦታ ለመጠበቅ አንድ የክራዮፕሬዥዥን (Cryopreservation) ባንክ/ላቦራቶሪ ይቋቋማል፤

6.1.6. ብዝሃ ሕይወትን የሚያናጉ አምስት ወራሪ ዝርያዎች /Invasive Species/ እያደረሱ ያለውን ጥፋት እንዲቀንስ የአህዝቦት ሥራ ይሰራል፤

6.1.7. ብዝሃ ሕይወት ያለበትን ደረጃ በየጊዜው ለመከታተልና ለመገምገም የሚያስችል አንድ የክትትልና ግምገማ (Monitoring and Evaluation) ማንዋል ይዘጋጃል፤

- 6.1.8. በሀገሪቱ ያለውን የእንስሳትና የእጭዋት ዝርያ ተለያይነት በስፋት ለማሳየትና ለማሳወቅ የሚያስችል አንድ ሙዚዬምና ሄርባሪየም ይቋቋማል፤
- 6.1.9. በዘር ጅን ባንክ ከሚጠበቁ ዝርያዎች መካከል በ12000 ናሙናዎች ላይ የዘር የህልውና ደረጃ ግምገማ ይደረጋል
- 6.1.10. በክልሎች የብዝሀ ህይወት ጥበቃ ሥራን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን የአህዝቦት ሥራ በመሥራት፣ የፖሊሲ ክፍተቶችን በመሙላት፣ ወቅታዊ ሥልጠናዎችንና አስፈላጊውን የምክር አገልግሎት በመስጠት የፈጸሚ አካላትን ብቃት ማሳደግ፤
- 6.1.11. አሥራ አምስት ያልተላመዱ ተዛመጅ ዝርያዎች (Wild Relatives) እና 300 የተሻሻሉ ዝርያዎች/ዓይነቶች (Improved Varieties) ተለይተው በጅን ባንክ ይነበራሉ፤
- 6.1.12. አንድ የማስፈጸሚያ የህግ ሰነድ ተዘጋጅቶ የብዝሀ ህይወት ጥበቃ ጉዳይ በልማት ዕቅዶች ውስጥ እንዲታይና እንዲካተት ይደረጋል፤

6.2. ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም ይኖራል፤

- 6.2.1. ከዝርያዎች ብዛት፣ ዓይነት፣ ዕድሜ፣ ጾታ፣ የመራቢያ ጊዜ፣ መጠንና ይዘት ጋር ያገናከበ ሁለት የብዝሀ ሕይወት ሀብት አጠቃቀም መመሪያዎች (Guidelines) ተዘጋጅው ተግባራዊ ይሆናሉ፤
- 6.2.2. የብዝሀ ሕይወት ሀብቶች አጠቃቀም የሥርዓተ ምህዳር አጠባበቅን የተከተለ እንዲሆን የሚያስችል አንድ መመሪያ ይዘጋጃል፤
- 6.2.3. ብዝሀ ሕይወትን ለመጠበቅ ከተከለሉ አምስት ጥብቅ ቦታዎች ውስጥ በግብርና፣ በጤናና በኢንዱስትሪ ዘርፎች ላቅ ያለና የገበያ ጥቅም ያላቸውን ዝርያዎች በመለየት ለዘላቂ ጥቅም እንዲመቻቹ ይደረጋል፤
- 6.2.4. ዘላቂነት የሌለው የብዝሀ ሕይወት አጠቃቀምን የሚያበረታታ አግባብነት የሌለው (Perverse) እና ሌሎች አሉታዊ እንዲሁም አዎንታዊ ማበረታቻዎች (Incentives) በዝርዝር ይለያሉ፤
- 6.2.5. የብዝሀ ሕይወት ሀብትን በዘለቄታ ጥቅም ላይ ማዋል ያለባቸው ተቋማትና ባለሀብቶች ያላቸውን መብትና ግዴታ እንዲሁም ተጠያቂነት የሚያሳይና አፈጻጸሙን ተግባራዊ ለማድረግ የሚረዳ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤
- 6.2.6. በተለያዩ ሥርዓተ ምህዳሮች በሚገኙ አምስት ማህበረሰብ የብዝሀ ሕይወት አጠቃቀም እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ለዘለቄታዊ አጠቃቀም ጠቃሚ የሆኑና ያልሆኑትን ዝርዝር በመለየት ጠቃሚ የሆኑትን በቀጣይነት ሥራ ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤

- 6.2.7. ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ያስከተለውን ጉዳት ለማሳየት በአምስት ከፍተኛ የብዝሃ ህይወት ተለያይነት በነበረባቸው አካባቢዎች የለውጥ አመላካች (Change Detection) ሥራ በማካሄድ ጥፋቱ የሚገታበትን ሁኔታ ለማሳየት የሚረዱ አምስት ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤
- 6.2.8. ዘለቄታዊ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል አንድ የህግ ማዕቀፍ ይዘጋጃል፤
- 6.2.9. የብዝሃ ሕይወት ዘለቄታዊ አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚረዱ ሁለት የተለያዩ የመገለጫ መስፈርቶች (Standards) ተዘጋጅተው ሥራ ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤
- 6.2.10. ዘለቄታዊነት ያለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል አንድ የክትትልና ግምገማ ሰነድ ተዘጋጅቶ ሥራ ላይ ይውላል፤
- 6.2.11. የብዝሃ ሕይወት ዘለቄታዊ አጠቃቀምን ለማስፈን የሚያስችሉ የገበያ ትሥሥር መፍጠርና ያሉትንም ዕድሎች ለመጠቀም የማያስችል አንድ ሰነድ ተዘጋጅቶ ጥቅም ላይ ይውላል፤
- 6.2.12. በብዝሃ ሕይወት ዘለቄታዊ አጠቃቀም ላይ የባለድርሻዎችና የማህበረሰቡ የተቀናጀ ተሳትፎን ለማዳበር የሚያስችል ሁለት የምክክር አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ፤
- 6.2.13. በመጥፋት ላይ ያሉ የአሥር ዝርያዎችን ጠቀሜታ የሚተኩ አማራጮች ይለያሉ፤

6.3. የብዝሃ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት ይዘረጋል፤

- 6.3.1. ከብዝሃ ህይወትና ማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ አርክህቦት የሚገኙ ጥቅማ ጥቅሞችን ፍትሐዊ በሆነና በእኩልነት ላይ የተመሠረተ የጥቅም ተጋሪነት እንዲኖር አንድ ተንታኝ ሰነድ ይዘጋጃል፤
- 6.3.2. የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠርና በህግ ለመመራት እንዲቻል ለሚመክረባቸው ባለድርሻና ተባባሪ አካላት ሁለት ስልጠናዎች ይሰጣሉ፤
- 6.3.3. የጄኔቲክ ሀብትን ደህንነት ለማስጠበቅ የሚያስችል ወጥ የሆነና የተጠናከረ የኩዋራንቲን (Quarantine) አገልግሎት ይኖራል፤
- 6.3.4. የብዝሃ ህይወት ደህንነት (Bio-safety) የቁጥጥር ሥርዓትን ለማደራጀት የሚያስችል አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤
- 6.3.5. ለምርምር ወደ ውጭ ሀገር በሚወጡ የጄኔቲክ ሀብቶች ላይ ክትትል ለማድረግና የጥቅም ተጋሪነትን ለማስከበር የሚያስችል አንድ መመሪያ ይዘጋጃል፤

- 6.3.6. በመውጫና መግቢያ በሮች ላይ ህጋዊ ያልሆነ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠር የሚያስችል አንድ የመግባቢያ ሰነድ ይዘጋጃል፤
- 6.3.7. በንግድ ወደ ውጭ ሀገር የሚላኩ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን መረጃ ከሚመለከታቸው አካላት በማሰባሰብ ከብሄራዊ የብዝሃ ህይወት መረጃ ጋር በማገናኘት እንዲመዘገቡ ይደረጋል፤
- 6.3.8. በተለያዩ የውጭ ተቋማት የተወሰዱ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን በመለየት ከሚመለከታቸው ጋር ሁሉ ግንኙነት በመፍጠር ከአሥር ተቋማት እንዲመለሱ ይደረጋል፤

6.4. በብዝሃ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ የተቀናጀ ጥናትና ምርምር ይካሄዳል፤

- 6.4.1. በጅን ባንኩ እየተጠበቁ ባሉ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች ላይ፡-
 - 6.4.1.1. ጠለቅ ያለ (In-depth) ምርምር ለማካሄድ አንድ ግሪን ሀውስ ይቋቋማል፤
 - 6.4.1.2. ቅድሚያ በሚሰጣቸው አምስት የሰብል ዝርያዎች ላይ ጥናት በማካሄድ እያንዳንዳቸው በሲንግል ላይን (Single Line) እንዲለዩ ይደረጋል፤
 - 6.4.1.3. የምርምር ተቋማት ለምርምር በግባዓትነት በሚፈልጓቸው ለየት ያሉ ባህሪያት ላይ ያተኮረ የባህሪ ጥናት (Characterization) በአሥራ ሁለት ዝርያዎች (Species) ላይ ተደርጎ ውጤቱ እንዲደርሳቸው ይደረጋል፤
- 6.4.2. ያልተዳሰሱ የብዝሃ ህይወት ዝርያዎችን በተመለከተ፡-
 - 6.4.2.1. በአምስት የተፈጥሮ ደኖች በሚገኙ ሀመልማላማ ዝርያዎች /Herbaceous species/ ላይ ኢንቬንተሪ ተካሂዶ ለጥበቃ ሥራ አገልግሎት ግብዓት የሚሆኑ አሥር የቴክኒክ ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤
 - 6.4.2.2. ቅድሚያ ትኩረት የሚሹ ነፍሳት (Insects) ዝርያዎች ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ ሁለት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤
 - 6.4.2.3. እስካሁን ትኩረት ባልተሰጣቸው የዕዕዋትና የለማዳ እንስሳት ተዛማጅ ዝርያዎች (Wild Relatives) ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ አራት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤
- 6.4.3. በአምስት ረግረጋማ ቦታዎች ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ ጥናታዊ ሰነዶችና የአጠባበቅ ዕቅዶች (Management Plans) ይዘጋጃሉ፤
- 6.4.4. የሀገሪቱ የሥረዓተ ምህዳሮች እና የያዙትን የብዝሃ ህይወት ሥርጭት ለማወቅ፡-
 - 6.4.4.1. የሀገሪቱ የሥረዓተ ምህዳር ሥርጭትን የሚያሳይ አንድ የተሻሻለ ካርታ ይዘጋጃል፤

- 6.4.4.2. የሁለት መቶ ብዙሀን ህይወት ዝርያዎች (Breeds, Strains and Species) ሥርጭትን በማጥናት በካርታዎች እንዲለፍሩ ይደረጋል፤
- 6.4.4.3. ለጥበቃ ቅድሚያ ከተሰጣቸው ከሀምሳ ስምንቱ ብሄራዊ ደኖች መካከል ለአምስቱ አሁን ያሉበት ይዘታን የሚያሳይ የተሻሻለ ካርታ ይዘጋጃላቸዋል፤
- 6.4.5. በጅን ባንኩ ውስጥ ተነብረው የሚገኙ የአዝርዕት ዝርያ (Species) ናሙናዎችን ለመለየት፤
 - 6.4.5.1. የአንድ ሰብል ዝርያን በመሰረታዊ ወካይ ናሙናዎች ለመለየት የሚያስችል በ1000 ናሙናዎች ላይ ጥናት ይካሄዳል፤
 - 6.4.5.2. በጅን ባንኩ ተደጋግመው የታደሱ 50 ናሙናዎች እያንዳንዳቸው የሚወከሉበትን ናሙና ለማወቅ የሚያስችል ጥናት ይካሄዳል፤
- 6.4.6. በመጠበቅ ላይ ያሉ ዝርያዎች (Species) በሳይንሳዊ ስያሜ (Taxonomic Identification) እንዲለዩ፡-
 - 6.4.6.1. ለስድስት ሺህ የዕዕዎት ናሙናዎች ሳይንሳዊ ስያሜ ተሰጥቷቸው በዝርያ እንዲለዩ ይደረጋል፤
 - 6.4.6.2. የሦስት መቶ ደቂቅ ዘአካላት ናሙናዎች በዝሪያ እንዲለዩ ይደረጋል፤
- 6.4.7. በተመረጡ ሶስት ሥርዓተ ምህዳሮች ውስጥ የሚገኙ የለውጥ አመለካኝ የብዙሀን ሕይወት ዝርያዎች (Indicator Species) ተጠንተው እንዲለዩ ይደረጋል፤
- 6.4.8. ብዙሀን ሕይወትን የሚያናጉ ሦስት ወራሪ ዝርያዎች (Invasive Species) በብዙሃ ህይወት ላይ እያደረሱ ያሉት ጥፋት በጥናት እንዲታወቅ ይደረጋል፤
- 6.4.9. በ1000 የዕዕዎት ናሙናዎች ላይ የብቀለት ባህሪ እና የእደሳ አደት ጥናት ይካሄዳል፤
- 6.4.10. የደቂቅ ዘአካላትና እንስሳት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት፡-
 - 6.4.10.1. በአስር የደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት ይካሄዳል፤
 - 6.4.10.2. በሁለት ትኩረት ያልተሰጣቸው ብርቅዬ የዱር እንስሳት የተለያይነትና የሚኖሩበት ሥነ ምህዳር ጥናትና ምርምር በማካሄድ ሪፖርት ይዘጋጃል፤ እንዲጠበቁ ይደረጋል፤
 - 6.4.10.3. በሶስት ሥርዓተ ምህዳር ውስጥ በሚገኙና ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ባላቸው ሶስት የአሳ ዝርያዎች ላይ የባህሪ ትንተና ጥናት ይካሄዳል፤
 - 6.4.10.4. በአምሥት የለማዳ እንስሳት ዝርያዎች (Breeds) ላይ የባህሪ ጥናት ይካሄዳል፤

- 6.4.10.5. ቅድሚያ ለሚሰጣቸው ሠላሳ የእንስሳት ዝርያዎች ያሉበት ደረጃና ሥጋቶች ላይ ጥናት (Inventory and Monitoring of Trends and Associated Risks) ይደረጋል፤
- 6.4.11. ጠንካራ የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ምርምር ተሞክሮ ያላቸው አሥር ሀገሮችን በመለየትና በማጥናት ልምዳቸው ከኢንስቲትዩቱ አሰራር ጋር በማጣጣም እንዲተገበር ይደረጋል፤
- 6.4.12. በሀገሪቱ በየደረጃው በመመናምንና በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎች (Critically Endangered Species) ዝርዝር (National Red List) የሚያሳይ መረጃ በመሰብሰብ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤
- 6.4.13. ከፍተኛ ጠቀሜታ (Bioprospecting) ያላቸው አምስት ዝርያዎች (Species) ተለይተው ጥቅም ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤
- 6.4.14. በ 20 የዕፅዋት ዝርያዎች ላይ የክምችት ባህሪያት (Storage Behavior) ምርምር ይካሄዳል፤
- 6.4.15. የደን ዕፅዋት ዝርያዎችን በዘበታ እና በኢዘበታ ለማንበር በተለያዩ አካባቢዎች (Within and among Populations) ወካይ የዝርያ (Species) ተለያይነትን ለማወቅ የሚያስችል ሁለት ጥናቶች ይካሄዳሉ፤
- 6.4.16. በሦስት ክልሎች የሚገኙትን ዝርያዎች ለማጥናት ቅድሚያና ትኩረት የሚሹትን ለመለየት ለየክልሉ አንድ በጥቅል 3 የቴክኒክ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤
- 6.4.17. ለብዝሀ ህይወት መመናምንና መጥፋት ቁልፍና መሰረታዊ መንስኤዎች (Root Causes of Losses of Biodiversity) እና መፍትሄዎች ላይ ተጨማሪ ጥናት በማካሄድ አንድ ሰነድ እንዲዘጋጅ ይደረጋል፤
- 6.4.18. በሁለት ጥበቅ ደኖች፣ ሁለት ፓርኮች እና ሦስት ጥበቅ ባልሆኑ ቦታዎች የሚገኙ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ዝርዝርና የመመናምን ደረጃቸው ተጠንቶ ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤
- 6.4.19. ከውጭ ሀገር የሚገቡ ዝርያዎችና ቴክኖሎጂዎች በብዝሀ ህይወት ላይ የሚያደርሱትን አሉታዊ ተፅዕኖ ለማወቅ የሚያስችሉ ሁለት ጥናቶች በማካሄድ ሊወሰዱ የሚገባቸው እርምጃዎች ይለያሉ፤
- 6.4.20. አንድን ናሙና ለማንበር የሚያስፈልገውን አማካይ ወጪ የሚያመለክት አንድ ጥናታዊ ሰነድ ይዘጋጃል፤

6.5. የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ይጎለብታል፤

6.5.1. የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ኘርግራሞችን፣ መንግሥት የሚያወጣቸውን ስትራቴጂዎችንና ፖሊሲዎችን አቀናጅቶ በመተግበር ሀገራዊና ተቋማዊ ራዕይን እውን ለማድረግ የሚያስችሉ ሥራዎች ይሰራሉ፤

6.5.2. ሠራተኛው አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በግል፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ እንዲሆን ይደረጋል፤

6.5.3. የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ምርምርን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን፡-

6.5.3.1. እጥረት ባለባቸው የሙያ ዘርፎች የሰው ሀይል በሥልጠናና በቅጥር እንዲሟላ ይደረጋል፤

6.5.3.2. የኢንስቲትዩቱን ራዕይና ተልዕኮ ለማሳካት የሚያስችል አደረጃጀት እንዲኖር ይደረጋል፤

6.5.3.3. ለየሥራ ክፍሉ ደረጃውን የጠበቀ የአሠራር ማንዋል /Operation-manual/ ይዘጋጃል፤

6.5.3.4. የብዝሀ ሕይወት መረጃዎች በተሻሻለ ቴክኖሎጂና አሰራር እንዲጠናከር ይደረጋል፤

6.5.3.5. አስፈላጊ የሆኑት መጻሕፍት (Books, Proceedings) እና መጣጥፎች (Journals, Periodicals) እንዲሟሉ ይደረጋል፤

6.5.4. አንድ ወጥ ብሄራዊ የብዝሀ ሕይወት መረጃ ሥርዓት ይዘረጋል፤

6.5.5. በጅን ባንኩ ውስጥ ተጠብቀው የሚገኙ ናሙናዎች ከኢንስቲትዩቱ መረጃ ቋት (Database) ጋር በተሟላ ሁኔታ እንዲናበቡና ወደ መረጃ ቋት ያልገቡት መረጃዎች እንዲገቡ ይደረጋል፤

6.5.6. ለሀገራዊ የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም አስፈላጊ አቅም ለመፍጠር የሚቻልበትን ሁኔታ ለማመቻቸት የአቅም ክፍተት ጥናት (Capacity Need Assessment) በማካሄድ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤

6.5.7. በብዝሀ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ላይ በየደረጃው ማህበረሰቦች በውሳኔ አሰጣጥ ላይ በብቃት አንዲሳተፉ ይደረጋል፤

6.5.8. በ4 ወካይ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች ለጥበቃ፣ ለዘር ማደሻና ለባህሪያት መገምገሚያ የሚያገለግሉ የመስክ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤

6.5.9. የላቦራቶሪ ሥራዎች በተገቢው ሁኔታ ለማከናወን፡-

6.5.9.1. የጥቂት ቀናት ዕድሜ ያላቸውና ልዩ ጥንቃቄ የሚሹ ኬሚካሎችና የላቦራቶሪ ዕቃዎች የተቀላጠፈ የግዥ ሁኔታ እንዲኖር ይደረጋል፤

6.5.9.2. ላቦራቶሪዎች አስፈላጊ በሆኑ አላቂና ቋሚ መሳሪያዎችና ኬሚካሎች በማሟላት ሥራቸውን በተሟላ መልኩ እንዲቀጥሉ ይደረጋል፤

6.5.10. አንድ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅን ባንክ (Safety Duplicate Gene Bank) ይቋቋማል፤

6.5.11. የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም በሀገሪቱ ሥርዐተ ትምህርት ውስጥ በወጥነት እንዲካተት ለሚመለከታቸው አካላት ሦስት የሥልጠና አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ፤

6.5.12. የልማት ሀይሎች በብዝሀ ህይወት ጥበቃ ላይ ድርሻቸውን እንዲወጡ ለማድረግ የሚያስችሉ ሦስት የግንዛቤ ማዳበሪያ አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ፤

6.5.13. ከኢንስቲትዩቱ ለተለያዩ የምርምር ሥራዎች በሚሰጡ ናሙናዎች (Accessions) ላይ የሚካሄዱ የምርምር ውጤቶች መረጃ (Feedback) ለማግኘት የሚያስችል የመግባቢያ ሰነድ (Memorandum of Understanding) ከወሳኔ ተቋማት ጋር ይፈረማል፤ ለአፈጻጸሙም ክትትል ይደረጋል፤

6.5.14. በኢንስቲትዩቱ ተጠብቀው የሚገኙትን የተለያዩ የብዝሀ ሕይወት ዝርያዎችን (Species) እና ዓይነቶችን (Variety) የሚያሳዩ አምስት ካታሎጎች ይዘጋጃሉ፤

6.5.15. በሀገሪቱ ውስጥ በብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀምን በቅደም ተከተል ለመምራት፣ ያለውን ክፍተት ለመለየትና እንዲሁም ቅድሚያ የሚሰጣቸውን የምርምር አቅጣጫዎች ለመለየት የሚያስችል ሥርዓት ይዘረጋል፤

6.5.16. ኢንስቲትዩቱ የጀኔቲክ ሀብት አርክህቦትን፣ የብዝሀ ህይወት ስምምነቶችን እና የዓለም አቀፍ ድጋፍ ማግኘትን በተመለከተ፤

6.5.16.1. በኢንስቲትዩቱ የጀኔቲክ ሀብት አርክህቦትን ለማስፈጸም አንድ አካል ይቋቋማል፤ የመስፈጸሚያ ማንዋል ይዘጋል፤

6.5.16.2. የብዝሀ ሕይወት ጥበቃ፣ ዘላቂታዊ አጠቃቀም እና የአርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥራዎችን ለማጎልበት የገንዘብ፣ የቴክኒክ እና የቴክኖሎጂ ድጋፍ የሚገኝበት ሥርዓት ይዘረጋል፤

6.5.16.3. የዓለም አቀፍ የብዝሀ ሕይወት ስምምነት እና ኢንስቲትዩቱ ተጠሪ የሆነባቸው አለም አቀፋዊ፣ አህጉራዊና ክፍለ አህጉራዊ ስምምነቶች በየደረጃው በአግባቡ የሚተገበሩበት ሥርዓት ይዘረጋል፤

6.6. የአገሪቱ ብዝሀ ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነት በስሌት ይገመታል፤ ይታወቃል፤

6.6.1. በባሌ ተራራዎች ብሄራዊ ፓርክ ውስጥ ያለው ብዝሀ ሕይወት ለአካባቢውና ለህብረተሰቡ የሚሰጠውን የአገልግሎት እሴት ለማወቅ የሚያስችለ የብዝሀ ህይወት እሴታማነት (Biodiversity Valuation) ጥናት ይካሄዳል፤

- 6.6.2. የሀገሪቱ ለማዳ እንስሳት ለምግብ፣ ለእርሻና ለሌሎች ማህበራዊ አገልግሎቶች ያላቸውን እሴታማነት ለመለየት የሚያስችል አንድ ጥናት ይደረጋል፤
- 6.6.3. ከሀገር የወጡ የብዙሀን ሕይወት ሀብት ናሙናዎች፣ የማህበረሰብ ዕውቀት፣ ፈጠራና ልምድ በሄዱበት ሀገር ያስገኙት ጥቅም በገንዘብ ይተመናል፤
- 6.6.4. ብዙሀን ሕይወት ለኢኮኖሚያዊ ያለውን አስተዋጽኦ አገልግሎት የሚያሳይ አንድ ጥናታዊ ሰነድ ይዘጋጃል፤

6.7. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ተሰብስቦ ጥቅም ላይ ይውላል፤

- 6.7.1. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ በሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ላይ የሚደረግ የጥናት ሂደት የሚመራበት አንድ የሥነ-ምግባር መመሪያ /Code of ethics/ ይዘጋጃል፤
- 6.7.2. በሶስት የተለያዩ ስርዓተ ምህዳሮች ውስጥ ያለው ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ይመዘገባል፤ ይጠናል፤
- 6.7.3. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆኑ ነባር እውቀቶች ከአራት የተለያዩ ማህበረሰቦች አካባቢ ይመዘገባል፤ ይጠናል፤
- 6.7.4. ለአብነት በሚመረጡ ሁለት ማህበረሰቦች የባህላዊ አደረጃጀት ከብዙሀን ሕይወት አያያዝ ጋር ያለውን ግንኙነት ለማወቅ የሚያስችል ጥናት ይካሄዳል፤
- 6.7.5. በአሥር የተለያዩ አምልኮ ቦታዎች እና ከባህል ጋር የተያያዙ የውሃ፣ ሽለቆ፣ ጉብታና ተራራ ሥፍራዎች ለብዙሀን ሕይወት ጥበቃ ያላቸው አስተዋጽኦ እና የያዙትን የብዙሀን ሕይወት ክምችት የሚያሳዩ አምስት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤
- 6.7.6. ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ በማጠናቀር ለማንበር፣ ለምርምርና ልማት መነሻ ሆኖ የሚያገለግል አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤

6.8. የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት ይጠናከራል፤

- 6.8.1. በብዙሀን ሕይወት ጥበቃ ተግባር ላይ ከሚሳተፉ አካላት ጋር በቅንጅትና በትብብር ለመሥራት የሚያስችል ሁለት የምክክር መድረክ በመፍጠር አምስት የመግባቢያ ሰነዶች ይፈረማሉ፤
- 6.8.2. በሀገሪቱ የብዙሀን ሕይወት ጥበቃ ሥራን እየተገበሩ ያሉትን ተቋማትና ግለሰቦች የሚሰሩትን ሥራ ለማወቅ አንድ ሰነድ (Directory) ይዘጋጃል፤

6.8.3. የጅን ባንኩን ጥራት ለማስጠበቅ (Backstopping) የሚያስችል ሥርዓት ይዘረጋል፤

6.8.4. በኢንስቲትዩቱ በየሥራ ክፍሎችና ሠራተኞች መካከል የተጠናከረ የሥራ ትሥሥርና ቅንጅት እንዲኖር ይደረጋል፤

7. መለኪያዎችና የመለኪያዎች ምንጭ

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.1	የሀገሪቱ የብዝሃ ሕይወት ሀብት በአግባቡ ይጠበቃል።		
7.1.1 7.1.1.1	የሥርዓተ-ምህዳር አጠባበቅ ስልትን በመከተል፡- አሥራ አራት የዘቦታ ጥበቃ ቦታዎች በወካይ ሥርዓተ ምህዳሮች ይቋቋማሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • ሥርዓተ ምህዳርን ተከትሎ የተቋቋሙ የዘቦታ ጥበቃ ቦታዎች ብዛት፤ • የዘቦታ ጥበቃ የተቋቋመባቸው ሥርዓተ ምህዳሮች ብዛት፤ • የተዘጋጀ ብሔራዊ መመሪያ (Guide line)፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸምና ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • ከተግባር የተገኙ ትምህርቶችና ተመራጭ አካሄዶችን (Lesson Learnt and best practices) አመልካች ዘገባ/ዘገባዎች፤
7.1.1.2	የብዝሃ ሕይወት ሀብትን በዘቦታ በሥርዓት ለመጠበቅ እንዲቻል አንድ ብሔራዊ መመሪያ (Guideline) ይዘጋጃል፤		
7.1.2	አምስት ማህበራዊ ጅን ባንኮችን በማቋቋም የነባር ዝርያዎች 300 ዓይነቶች ይጠበቃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተቋቋሙ ማህበራዊ ጅን ባንኮች ብዛት፤ • የነባር ዝርያ ዓይነቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የማህበራዊ ጅን ባንኮች ስለመቋቋማቸው የሚያሳይ ሠነድ፤ • የተጠበቁ የነባር ዝርያ ዓይነቶች ዝርዝር፤ • ግብረ መልስ፤
7.1.3	በዘር ጅን ባንክ ውስጥ ሊነበሩ የማይችሉ እና ሌሎች ዕዕዋቶችን በመስክ ጅን ባንክ መጠበቅ፡-		
7.1.3.1	ሦስት መስክ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተቋቋሙ መስክ ጅን ባንኮች ብዛት 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸምና ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.1.3.2	የሁለት ዝርያ ናሙናዎች በመስክ ጅን ባንኮች ይነበራሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተነበሩ ዝርያዎችና ናሙናዎቻቸው ቀጥር 	
7.1.3.3	አንድ ዓፀደ ዕዕዋት (Botanic Garden) ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተቋቋመ ዓፀደ ዕዕዋት 	

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.1.4	በአሥር አካባቢዎች በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎችን በመለየት ተመልሰው እንዲተኩ (Restoration) እና ለመቀነሳቸውም ምክንያት የሆኑ ክስተቶች እንዲገቡ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ተመልሰው የተተኩ ዝርያዎችና አካባቢዎች ብዛት፤ • የተገቡ ክስተቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸምና ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.1.5	<p>ቅድሚያ የሚሰጣቸው የዕዕዎት፣ እንስሳትና ደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎች (ናሙናዎች) ለመጠበቅ:-</p> <p>7.1.5.1 ከተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች 3050 የዕዕዎት፣ 1000 የደቂቅ ዘአካላት እና 300 የእንስሳት ዘር ፍሬና ህብረ-ህዋስ ናሙናዎችን በማሰባሰብ በማቀዝቀዣ ክፍል እና በመስክ ጅን ባንክ እንዲጠበቁ ይደረጋል፤</p> <p>7.1.5.2 ደቂቅ ዘ-አካላትን በኢ-ዘቦታ ለማንበር አንድ የካልቸር ኮሌክሽን ማዕከል ይቋቋማል፤</p> <p>7.1.5.3 በመጥፋት አደጋ ላይ ያሉ ሀገር በቀልና ብርቅዬ እንስሳትን በኢ-ዘቦታ ለመጠበቅ አንድ የክራዮፕሬዥዮኒዥን (Cryopreservation) ባንክ/ላቦራቶሪ ይቋቋማል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • የተሰበሰቡ የብዙሀን ሕይወት ናሙናዎች ብዛት፤ • የተቋቋመ የካልቸር ኮሌክሽን ማዕከል፤ • የተቋቋመ የክራዮፕሬዥዮኒዥን ባንክ/ላቦራቶሪ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.1.6	የብዙሀን ሕይወትን የሚያናጉ አምስት ወራሪ ዝርያዎች /Invasive Species/ እያደረሱ ያለውን ጥፋት እንዲቀንስ የአህዝቦት ሥራ ይሰራል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ የግንዛቤ ማዳበሪያ ሰነድ፤ • የተካሄደ የአህዝቦት ሥራ ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸምና ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.1.7	ብዙሀን ሕይወት ያለበትን ደረጃ በየጊዜው ለመከታተልና ለመገምገም የሚያስችል አንድ የክትትልና ግምገማ (Monitoring and Evaluation) ማንዋል ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ የክትትልና ግምገማ መመሪያ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.1.8	በሀገሪቱ ያለውን የእንስሳትና የእፅዋት ዝርያ ተለያይነት በስፋት ለማሳየትና ለማሳወቅ የሚያስችል አንድ ሙዚዩምና ሄርባሪየም ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተቋቋመ የእንስሳት ሙዚዩም እና የዕፅዋት ቤተመዘክር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.1.9	በዘር ጅን ባንክ የሚጠበቁ ዝርያዎች መካከል በ12000 ናሙናዎች ላይ የዘር የህልውና ደረጃ ግምገማ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> ግምገማ የተደረገላቸው ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤
7.1.10	በክልሎች የብዝሃ ህይወት ጥበቃ ሥራን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን የአህዝቦት ሥራ በመሥራት፣ የፖሊሲ ክፍተቶችን በመሙላት፣ ወቅታዊ ሥልጠናዎችንና አስፈላጊውን የምክር አገልግሎት በመስጠት የፈጻሚ አካላትን ብቃት ማሳደግ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተከናወነ የአህዝቦት ሥራ፤ የተሰጡ ሥልጠናዎች ብዛት፤ የፖሊሲ ክፍተቶችን ለመሙላት የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ የምክር አገልግሎት የተሰጠባቸው ሰነዶች፤
7.1.11	አሥራ አምስት ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች (Wild Relatives) እና 300 የተሻሻሉ ዝርያዎች/ዓይነቶች (Improved Varieties) ተለይተው በጅን ባንክ ይነብራሉ	<ul style="list-style-type: none"> የተነበሩ ዝርያዎች እና ዓይነቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤
7.1.12	አንድ የማስፈጸሚያ የህግ ሰነድ ተዘጋጅቶ የብዝሃ ህይወት ጥበቃ ጉዳይ በልማት ዕቅዶች ውስጥ እንዲታይና እንዲካተት ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ የህግ ሰነድ፤ ህጉን ተግባራዊ ያደረጉ አካላት ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የህግ ሰነዱ መጽደቅ፤ ግብረ መልስ፤
7.2	ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም እንዲኖር ማድረግ		
7.2.1	ከዝርያዎች ብዛት፣ ዓይነት፣ ዕድሜ፣ ጾታ፣ የመራቢያ ጊዜ፣ መጠንና ይዘት ጋር ያገናዘበ ሁለት የብዝሃ ህይወት ሀብት አጠቃቀም መመሪያዎች (Guidelines) ተዘጋጅው ተግባራዊ ይሆናሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጁ መመሪያዎች ብዛት፤ የተጠቃሚ አካላት ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤ ግብረ መልስ፤
7.2.2	የብዝሃ ህይወት ሀብቶች አጠቃቀም የሥርዓተ ምዕዳር አጠባበቅን የተከተለ እንዲሆን የሚያስችል አንድ መመሪያ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ መመሪያ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤ ግብረ መልስ፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.2.3	ብዝሃ ሕይወትን ለመጠበቅ ከተከለሉ አምስት ጥብቅ ቦታዎች ውስጥ በግብርና፣ በጤናና በኢንዱስትሪ ዘርፎች ላቅ ያለና የገበያ ጥቅም ያላቸውን ዝርያዎች በመለየት ለዘላቂነት ጥቅም እንዲመቻቹ ይደረጋል።	<ul style="list-style-type: none"> • የተለዩ ጥብቅ ቦታዎች ብዛት፣ • ተለይተው የታወቁ ዝርያዎች ብዛት፣ • ጥቅም ላይ የዋሉ ዝርያዎች ብዛት፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፣ • ግብረ መልስ፣
7.2.4	ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን የሚያበረታታ አግባብነት የሌለው (Perverse) እና ሌሎች አሉታዊ እንዲሁም አዎንታዊ ማበረታቻዎች (Incentives) በዝርዝር ይለያሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • የተለዩ አሉታዊ እና አዎንታዊ ማበረታቻዎች ዝርዝር፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአሉታዊ እና አዎንታዊ ማበረታቻዎች ዝርዝር ዘገባ፣ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፣
7.2.5	የብዝሃ ሕይወት ሀብትን በዘለቂታ ጥቅም ላይ ማዋል ያለባቸው ተቋማትና ባለሀብቶች ያላቸውን መብትና ግዴታ እንዲሁም ተጠያቂነት የሚያሳይና አፈጻጸሙን ተግባራዊ ለማድረግ የሚረዳ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> • ተዘጋጅቶ የቀረበ ሰነድ፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፣ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፣ • ግብረ መልስ፣
7.2.6	በተለያዩ ሥርዓተ ምህዳሮች በሚገኙ አምስት ማህበረሰብ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ለዘለቂታዊ አጠቃቀም ጠቃሚ የሆኑና ያልሆኑትን ዝርዝር በመለየት ጠቃሚ የሆኑትን በቀጣይነት ሥራ ላይ እንዲውሉ ይደረጋል።	<ul style="list-style-type: none"> • የተለዩ የማህበረሰብ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ ዝርዝር፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፣ • ግብረ መልስ፣

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.2.7	ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ያስከተለውን ጉዳት ለማሳየት በአምስት ክፍተኛ የብዝሃ ህይወት ተለያይነት በነበረባቸው አካባቢዎች የተከሰተውን ለውጥ የሚያመለክት (Change Detection) ሥራ በማካሄድ ጥፋቱ የሚገታበትን ሁኔታ ለማሳየት የሚረዱ አምስት ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ	<ul style="list-style-type: none"> የተከሰተውን ለውጥ የሚያመለክቱ ሪፖርቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.2.8	ዘለቂታዊ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል አንድ የህግ ማዕቀፍ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ የህግ ማዕቀፍ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> በመንግስት ፀድቆ የወጣ አዋጅ፤
7.2.9	የብዝሃ ሕይወት ዘለቂታዊ አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚረዱ ሁለት የተለያዩ የመገለጫ መስፈርቶች (Standards) ተዘጋጅተው ሥራ ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጁ የመስፈርቶች ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ሥራ ላይ የዋሉ መስፈርቶች፤ የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤
7.2.10	ዘለቂታዊነት ያለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል አንድ የክትትልና ግምገማ ሰነድ ተዘጋጅቶ ሥራ ላይ ይውላል፤	<ul style="list-style-type: none"> የክትትልና ግምገማ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.2.11	የብዝሃ ሕይወት ዘለቂታዊ አጠቃቀምን ለማስፈን የሚያስችሉ የገበያ ትሥሥር መፍጠርና ያሉትንም ዕድሎች ለመጠቀም የሚያስችል አንድ ሰነድ ተዘጋጅቶ ጥቅም ላይ ይውላል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.2.12	በብዝሃ ሕይወት ዘለቂታዊ አጠቃቀም ላይ የባለድርሻዎችና የማህበረሰቡ የተቀናጀ ተሳትፎን ለማዳበር የሚያስችል ሁለት የምክክር አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተካሄዱ የምክክር አውደ ጥናቶች፤ የተዘጋጁ ጥናታዊ ሰነዶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸምና ክትትል ሪፖርቶች፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.2.13	በመጥፋት ላይ ያሉ የአሥር ዝርያዎችን ጠቀሜታ የሚተኩ አማራጮች ይለያሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • አማራጮች የተለዩላቸው ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀምና ክትትል ሪፖርቶች፤
7.3.	የብዝሃ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት ይዘረጋል።		
7.3.1	ከብዝሃ ሕይወትና ማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ አርክህቦት የሚገኙ ጥቅማ ጥቅሞችን ፍትሐዊ በሆነና በአኩልነት ላይ የተመሠረተ ለማድረግ መሠረታዊ መረጃ በማሰባሰብ አንድ ተንታኝ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ተሰብስቦና ተተንትኖ የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.3.2	የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠርና በህግ ለመመራት እንዲቻል ለሚመከሉባቸው ባለድርሻና ተባባሪ አካላት ሀብት ስልጠናዎች ይሰጣሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተሰጠ ስልጠና ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀምና ክትትል ሪፖርቶች፤
7.3.3	የጄኔቲክ ሀብትን ደህንነት ለማስጠበቅ የሚያስችል ወጥ የሆነና የተጠናከረ የኩዋራንቲን (Quarantine) አገልግሎት ይኖራል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ተግባራዊ የሆነ ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.3.4	የብዝሃ ህይወት ደህንነት (Bio-safety) የቁጥጥር ሥርዓትን ለማደራጀት የሚያስችል አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.3.5	ለምርምር ወደ ውጭ ሀገር በሚወጡ የጄኔቲክ ሀብቶች ላይ ክትትል ለማድረግና የጥቅም ተጋሪነትን ለማስከበር የሚያስችል አንድ መመሪያ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ መመሪያ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.3.6	በመውጫና መግቢያ በሮች ላይ ህጋዊ ያልሆነ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠር የሚያስችል አንድ የመግቢያ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.3.7	በንግድ ወደ ውጭ ሀገር የሚላኩ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን መረጃ ከሚመለከታቸው አካላት በማሰባሰብ ከብሄራዊ የብዝሃ ህይወት መረጃ ጋር በማገናኘት እንዲመዘገቡ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተመዘገቡ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች መረጃ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.3.8	በተለያዩ የውጭ ተቋማት የተወሰዱ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች ናሙናዎችን በመለየት ከሚመለከታቸው ጋር ግንኙነት በመፍጠር ከአሥር ተቋማት እንዲመለሱ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> መውሰዳቸው የተረጋገጠ ተቋማት ብዛት፤ የመላሽ ተቋማት ብዛት፤ የተመለሱ ዝርያዎች ናሙናዎች ዝርዝር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.4	በብዝሃ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ የተቀናጀ ጥናትና ምርምር ይካሄዳል		
7.4.1.	በጅን ባንክ እየተጠበቁ ባሉ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች ላይ፡-		
7.4.1.1	ጠለቅ ያለ (In-depth) ምርምር ለማካሄድ አንድ ግሪን ሀውስ ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተቋቋመ ግሪን ሐውስ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.4.1.2	ቅድሚያ በሚሰጣቸው አምስት የሰብል ዝርያዎች ላይ ጥናት በማካሄድ እያንዳንዳቸው በሲንግል ላይን (Single Line) እንዲለዩ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> በሲንግል ላይን የተለዩ ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናታዊ ሪፖርት፤
7.4.1.3	የምርምር ተቋማት ለምርምር በግባዓትነት በሚፈልጓቸው ለየት ያሉ ባህሪያት ላይ ያተኮረ የባህሪ ጥናት (Characterization) በአሥራ ሁለት ዝርያዎች (Species) ላይ ተደርጎ ውጤቱ እንዲደርሳቸው ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የባህሪ ጥናት የተካሄደባቸው ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናታዊ ሪፖርት፤ ግብረመልስ፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.4.2 7.4.2.1 7.4.2.2 7.4.2.3	<p>ያልተዳሰሱ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎችን በተመለከተ:-</p> <p>በአምስት የተፈጥሮ ደኖች በሚገኙ ሀመልማላማ ዝርያዎች /Herbaceous species/ ላይ ኢንቬንተሪ ተካሂዶ ለጥበቃ ሥራ አገልግሎት ግብዓት የሚሆኑ አሥር የቴክኒክ ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤</p> <p>ቅድሚያ ትኩረት የሚሹ ነፍሳት (Insects) ዝርያዎች ላይ ቅኝት፤ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ ሁለት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤</p> <p>እስካሁን ትኩረት ባልተሰጣቸው የዕዕዋትና የለማዳ እንስሳት ተዛማጅ ዝርያዎች (Wild Relatives) ላይ ቅኝት፤ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ አራት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ኢንቬንቴሪ የተካሄደባቸው ደኖች ብዛት፤ • የቴክኒክ ሪፖርቶች ብዛት፤ • የተዘጋጁ ሰነዶች ብዛት፤ • የተዘጋጁ ሰነዶች ብዛት፤ • ቅኝት፤ ዳሰሳና ኢንቬንቴሪ የተካሄደባቸው ዝርያዎች ዝርዝር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.4.3	<p>በአምስት ረግረጋማ ቦታዎች ላይ ቅኝት፤ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ ጥናታዊ ሰነዶችና የአጠባበቅ ዕቅዶች (Management Plans) ይዘጋጃሉ፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ቅኝት፤ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ የተካሄደባቸው ቦታዎች ብዛት፤ • የተዘጋጁ ጥናታዊ ሰነዶች፤ • የተዘጋጁ የአጠባበቅ ዕቅዶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.4.4 7.4.4.1 7.4.4.2 7.4.4.3	<p>የሀገሪቱን ሥረዓተ ምህዳሮች እና የያዙትን የብዝሀ ህይወት ሥርጭት ለማወቅ:-</p> <p>የሥረዓተ ምህዳር ሥርጭትን የሚያሳይ አንድ የተሻሻለ ካርታ ይዘጋጃል፤</p> <p>የሁለት መቶ ዝርያዎች (Breeds, Strains and Species) ሥርጭትን በማጥናት በካርታዎች እንዲሰፍሩ ይደረጋል፤</p> <p>ለጥበቃ ቅድሚያ ከተሰጣቸው ከሀምሳ ስምንቱ ብሄራዊ ደኖች መካከል ለአምስቱ አሁን ያሉበት ይዘታን የሚያሳይ የተሻሻለ ካርታ ይዘጋጃላቸዋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ተሻሽሎ የተዘጋጀ ካርታ፤ • የተጠኑ ዝርያዎች ብዛት፤ • የዝርያዎችን ሥርጭት የሚያሳይ ካርታዎች፤ • የተሻሻ ካርታ የተዘጋጀላቸው ደኖች ብዛት ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የአፈጻጸም ሪፖርት፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.4.5	በጅን ባንኩ ውስጥ ተነብረው የሚገኙ የአዝርዕት ዝርያ (Species) ናሙናዎችን ለመለየት፤		
7.4.5.1	የአንድ ሰብል ዝርያን በመሰረታዊ ወካይ ናሙናዎች ለመለየት የሚያስችል በ1000 ናሙናዎች ላይ ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ናሙናዎች ብዛት፤ • ጥናተዊ ሰነዶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.5.2	በጅን ባንኩ ተደጋግመው የታደሱ 50 ናሙናዎች እያንዳንዳቸው የሚወክሉበትን ናሙና ለማወቅ የሚያስችል ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ናሙናዎች ብዛት፤ • ጥናተዊ ሰነዶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.6	በመጠበቅ ላይ ያሉ ዝርያዎች (Species) በሳይንሳዊ ስያሜ (Taxonomic Identification) እንዲለዩ፡-		
7.4.6.1	ለስድስት ሺህ አንድ መቶ ሰላሳ ሦስት የዕፅዋት ናሙናዎች ሳይንሳዊ ስያሜ ተሰጥቷቸው በዝርያ እንዲለዩ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ናሙናዎች ብዛት፤ • የተለዩ ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸምና ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.6.2	የሦስት መቶ ደቂቅ ዘአካላት ናሙናዎች በዝሪያ እንዲለዩ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ናሙናዎች ብዛት፤ • የተለዩ ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸምና ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.7	በተመረጡ ሰስት ሥርዓተ ምህዳሮች ውስጥ የሚገኙ የለውጥ አመለካከት የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች (Indicator Species) ተጠንተው እንዲለዩ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ሥርዓተ ምህዳሮች ብዛት፤ • የተለዩ የለውጥ አመለካከት ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.8	ብዝሃ ሕይወትን የሚያናጉ ሦስት ወራሪ ዝርያዎች (Invasive Species) በብዝሃ ህይወት ላይ እያደረሱ ያሉት ጥፋት በጥናት እንዲታወቅ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተጠኑ ወራሪ ዝርያዎች ብዛት፤ • በስሌት የተዘገበ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.4.9	በአንድ ሺህ የዕድሜ ስኬቶች ላይ የብቀለት ባህሪ እና የእደሳ ኡደት ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የብቀለት ባህሪ ጥናት የተካሄደባቸው የናሙናዎች ብዛት፤ • የእደሳ ኡደት ጥናት የተካሄደባቸው የናሙናዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.10 7.4.10.1 7.4.10.2 7.4.10.3 7.4.10.4 7.4.10.5	<p>የደቂቅ ዘአካላትና እንስሳት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት፡-</p> <p>7.4.10.1 በአስር የደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት ይካሄዳል፤</p> <p>7.4.10.2 በሁለት ትኩረት ያልተሰጣቸው ብርቅዬ የዱር እንስሳት የተለያይነትና፣ የሚኖሩበት ሥነ ምግባር ጥናትና ምርምር በማካሄድ ሪፖርት ይዘጋጃል፤ እንዲጠበቁ ይደረጋል፤</p> <p>7.4.10.3 በሶስት ስርአተ ምግባር ውስጥ በሚገኙና አኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ባላቸው ሶስት የአሣ ዝርያዎች ላይ የባህሪ ትንተና ጥናት ይካሄዳል፤</p> <p>7.4.10.4 በአምሥት የለማዳ እንስሳት (Farm Animals) ንዑስ ዝርያዎች (Breeds) ላይ የባህሪና የተለያይነት ጥናት ይካሄዳል፤</p> <p>7.4.10.5 ቅድሚያ ለሚሰጣቸው ሠላስ የእንስሳት ዝርያዎች ያለቡትን የሥጋት ደረጃ ላይ ጥናት (Inventory and Monitoring of Trends and Associated Risks) ይደረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • የባህሪ ጥናት የተካሄደባቸው የናሙናዎች ብዛት፤ • የተጠኑት የብርቅዬ እንስሳት ቁጥር፤ • የተዘጋጀ ሪፖርት፤ • የባህሪ ትንተና ጥናት የተካሄደባቸው ዝርያዎችና ሥርዓተ ምግባሮች ብዛት፤ • በስጋት ደረጃቸው የተለዩ የእንስሳት ዝርያዎች ዝርዝር፤ • ቅድሚያ በመስጠት የተጠኑ የእንስሳት ዝርያዎች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤ • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.11	ጠንካራ የብዝህ ሕይወት ጥበቃና ምርምር ተሞክሮ ያላቸው አሥር ሀገሮችን በመለየትና በማጥናት ልምዳቸው ከእንስሳት-የቱ አሰራር ጋር በማጣጣም እንዲተገበር ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ለጥናት የተመረጡ ሀገሮች ብዛት፤ • ተሞክሮ የተገኘባቸው ሀገሮች ብዛት፤ • ተጠንተው ሥራ ላይ የዋሉ የምርምር ተሞክሮዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.4.12	በሀገሪቱ በየደረጃው በመመናምንና በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎች (Critically Endangered Species) ዝርዝር (National Red List) የሚያሳይ መረጃ በመሰብሰብ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • በአደጋ ላይ ያሉ ዝርያዎች ብዛት፤ • የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.4.13	ከፍተኛ ጠቀሜታ (Bioprospecting) ያላቸው አምስት ዝርያዎች (Species) ተለይተው ጥቅም ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተለዩ ዝርያዎች ብዛት፤ • ጥቅም ላይ የዋሉ ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.4.14	በሃያ የዕድሜ ዝርያዎች ላይ የክምችት ባህሪያት (Storage Behavior) ምርምር ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የክምችት ባህሪያት የተጠናቀቀው ዝርያዎች ብዛትና ዝርዝር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርት፤
7.4.15	የደን ዕድሜ ዝርያዎችን በዘወትር እና በአዘወት ለማንበር በተለያዩ አካባቢዎች (Within and among Populations) ወካይ የዝርያ (Species) ተለያይነትን ለማወቅ የሚያስችል ሁለት ጥናቶች ይካሄዳሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የጥናቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤
7.4.16	በሦስት ክልሎች የሚገኙትን ዝርያዎች ለማጥናት ቅድሚያና ትኩረት የሚሹትን ለመለየት ለየክልሉ አንድ በጥቅል 3 የቴክኒክ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናት የተካሄደባቸው ክልሎች ብዛት፤ • ጥናት የተካሄደባቸው ዝርያዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤ • ግብረ መልስ፤
7.4.17	ለብዝሀ ህይወት መመናምንና መጥፋት ቁልፍና መሰረታዊ መንስኤዎች (Root Causes of Losses of Biodiversity) እና መፍትሄዎች ላይ ተጨማሪ ጥናት በማካሄድ አንድ ሰነድ እንዲዘጋጅ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ተሻሽሎ የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈጻጸም ሪፖርት፤ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.4.18	በሁለት ጥብቅ ደኖች፣ ሁለት ፓርኮች እና ሦስት ጥብቅ ባልሆኑ ቦታዎች የሚገኙ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ዝርዝርና የመመናምን ደረጃቸው ተጠንቶ ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች ዝርዝርና የመመናምን ደረጃ ጥናቶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.4.19	ከውጭ ሀገር የሚገቡ ዝርያዎችና ቴክኖሎጂዎች በብዝህ ህይወት ላይ የሚያደርሱትን አሉታዊ ተፅዕኖ ለማወቅ የሚያስችሉ ሁለት ጥናቶች በማካሄድ ሊወሰዱ የሚገባቸው እርምጃዎች ይለያሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተጠኑ ጥናቶች ብዛት፤ የጥናት ውጤቶች ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናታዊ ሪፖርቶች፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.4.20	አንድን ናሙና ለማንበር የሚያስፈልገውን አማካይ ወጪ የሚያመለክት አንድ ጥናታዊ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> ጥናታዊ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤
7.5	የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ይጎለብታል፤		
7.5.1	የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ፕሮግራሞችን፣ መንግሥት የሚያወጣቸውን ስትራቴጂዎችንና ፖሊሲዎችን አቀናጅቶ በመተግበር ሀገራዊና ተቋማዊ ራዕይን እውን ለማድረግ የሚያስችሉ ሥራዎች ይሰራሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> ሀገራዊና የኢንሰቲትዩቱን ራዕይ ዕውን ከማድረግ አኩላል የተፈጠረ ተቋማዊ ለውጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ግብረ መልስ፤
7.5.2	ሠራተኛው አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በግል፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ እንዲሆን ይደረጋል፤	አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በግል፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ ሠራተኛ መፈጠር፤	<ul style="list-style-type: none"> የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ፕሮግራም የሥራ አፈጻጸም ሪፖርት፤ ግብረ መልስ፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.5.3	የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ምርምርን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን፤		
7.5.3.1	እጥረት ባለባቸው የሙያ ዘርፎች የሰው ሀይል በሥልጠናና በቅጥር እንዲሟላ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘረጋ የሰው ሀይል ልማት ዕቅድ፤ • የሰለጠኑና የተቀጠሩ ሰራተኞች ዝርዝር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤ • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.5.3.2	የኢንስቲትዩቱን ራዕይና ተልዕኮ ለማሳካት የሚያስችል አደረጃጀት እንዲኖር ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘረጋ አደረጃጀት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.5.3.3	ለየሥራ ክፍሉ ደረጃውን የጠበቀ የአሠራር ማንዋል /Operation-manual/ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ የአሠራር ማንዋል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.5.3.4	የብዝሃ ሀይወት መረጃዎች በተሻሻለ ቴክኖሎጂና አሰራር እንዲጠናከር ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የጂ.አይ.ኤስ ሥራዎች መጀመር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.5.3.5	አስፈላጊ የሆኑት መጻሕፍት (Books, Proceedings) እና መጣጥፎች (Journals, Periodicals) እንዲሟሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተደራጀ ቤተ-መጻሕፍት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.5.4	አንድ ወጥ ብሄራዊ የብዝሃ ሕይወት መረጃ ስርዓት ይዘረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘረጋ የመረጃ ስርዓት፤ • የተዘጋጁና የተሰራጩ መረጃዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤ • የክትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.5.5	በጅን ባንክ ውስጥ ተጠብቀው የሚገኙ ናሙናዎች ከኢንስቲትዩቱ መረጃ ቋት (Database) ጋር በተሟላ ሁኔታ እንዲናበቡና ወደ መረጃ ቋት ያልገቡት መረጃዎች እንዲገቡ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • መረጃቸው የሚናበብ ናሙናዎች ብዛት፤ • ወደ መረጃ ቋት እንዲገቡ የተደረጉ መረጃዎች ዓይነትና ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፤ • የክትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.5.6	የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም አስፈላጊ አቅም ለመፍጠር የሚቻልበትን ሁኔታ ለማመቻቸት የአቅም ክፍተት ጥናት (Capacity Need Assessment) በማካሄድ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ የጥናት ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርቶች፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.5.7	በብዝሀ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ላይ በየደረጃው ማህበረሰቦች በውሳኔ አሰጣጥ ላይ በብቃት አንዲላተፉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ሥርዓት፤ የተከናወኑ የአህዝቦት ሥራዎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ ግብረ መልስ፤
7.5.8	በአራት ወይም አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች ለጥበቃ፤ ለዘር ማደሻና ለባህሪያት መገምገሚያ የሚያገለግሉ የመስክ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተመረጡ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች ብዛት፤ የተቋቋሙ የመስክ ጅንባንኮች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ የክትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.9 7.5.9.1 7.5.9.2	የላቦራቶሪ ሥራዎች በተገቢው ሁኔታ ለማከናወን፡- የጥቂት ቀናት ዕድሜ ያላቸውና ልዩ ጥንቃቄ የሚሾኑ ኬሚካሎችና የላቦራቶሪ ዕቃዎች የተቀላጠፈ የግዥ ሁኔታ እንዲኖር ይደረጋል፤ ላቦራቶሪዎች አስፈላጊ በሆኑ አላቂና ቋሚ መሳሪያዎችና ኬሚካሎች በማሟላት ሥራቸውን በተሟላ መልኩ እንዲቀጥሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ልዩ የግዥ ሥርዓት፤ የተሟሉ ላቦራቶሪዎች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤ የክትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.10	አንድ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅን ባንክ (Safety Duplicate Gene Bank) ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተቋቋመ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅንባንክ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤ የክትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.11	የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም በሀገሪቱ ሥርዓተ ትምህርት ውስጥ በወጥነት እንዲካተት ለሚመለከታቸው አካላት ሦስት የሥልጠና አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተካሄዱ የሥልጠና አውደ ጥናቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤ የክትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤ ግብረ መልስ
7.5.12	የልማት ሀይሎች በብዝሀ ሀይወት ጥበቃ ላይ ድርሻቸውን እንዲወጡ ለማድረግ የሚያስችሉ ሦስት የግንዛቤ ማዳበሪያ አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተካሄዱ አውደ ጥናቶች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤ የክትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤ ግብረ መልስ

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.5.13	<p>ከኢንስቲትዩቱ ለተለያዩ የምርምር ሥራዎች በሚሰጡ ናሙናዎች (Accessions) ላይ የሚካሄዱ የምርምር ውጤቶች መረጃ (Feedback) ለማግኘት የሚያስችል የመግቢያ ሰነድ (Memorandum of Understanding) ከወሳኛ ተቋማት ጋር ይፈረማል፤ ለአፈጻጸሙም ክትትል ይደረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> የተፈረመ የመግቢያ ሰነድ፤ የተዘረጋ የክትትል ሥርዓት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.14	<p>በኢንስቲትዩቱ ተጠብቀው የሚገኙትን የተለያዩ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን (species) እና ዓይነቶችን (Variety) የሚያሳዩ አምስት ካታሎጎች ይዘጋጃሉ፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጁ ካታሎጎች ብዛት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ ክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.15	<p>በሀገሪቱ ውስጥ በብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘለቄታዊ አጠቃቀምን በቅደም ተከተል ለመምራት፤ ያለውን ክፍተት ለመለየትና እንዲሁም ቅድሚያ የሚሰጣቸውን የምርምር አቅጣጫዎች ለመለየት የሚያስችል ሥርዓት ይዘረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ሥርዓት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.16	<p>ኢንስቲትዩቱ የጀኔቲክ ሀብት አርክቦቶችን፤ የብዝሃ ሕይወት ስምምነቶችን እና የዓለም አቀፍ ድጋፍ ማግኘትን በተመለከተ፤</p>		
7.5.16.1	<p>በኢንስቲትዩቱ የጀኔቲክ ሀብት አርክቦቶችን ለማስፈጸም አንድ አካል ይቋቋማል፤ የመስፈጸሚያ ማንዋል ይዘጋጃል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> የተቋቋመ አካል፤ የተዘጋጀ ማንዋል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.16.2	<p>የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ፤ ዘለቄታዊ አጠቃቀም እና የአርክቦቶችና ጥቅም ተጋሪነት ሥራዎችን ለማጎልበት የገንዘብ፤ የቴክኒክ እና የቴክኖሎጂ ድጋፍ የሚገኝበት ሥርዓት ይዘረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ሥርዓት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.5.16.3	<p>የዓለም አቀፍ የብዝሃ ሕይወት ስምምነት እና ኢንስቲትዩቱ ተጠሪ የሆነባቸው አለም አቀፍ፤ አህጉራዊና ክፍለ አህጉራዊ ስምምነቶች በየደረጃው በአግባቡ የሚተገበሩበት ሥርዓት ይዘረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ሥርዓት፤ ለተጠቃሚዎች የተዘጋጁ መረጃዎች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርቶች፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.6	የሀገሪቱ ብዙሀን ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነት በስሌት መገመትና ማወቅ		
7.6.1	በባሌ ተራራዎች ብሄራዊ ፓርክ ውስጥ ያለው ብዙሀን ሕይወት ለአካባቢውና ለህብረተሰቡ የሚሰጠውን የአገልግሎት እሴት ለማወቅ የሚያስችል የብዙሀን ሕይወት እሴታማነት (Biodiversity Valuation) ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የጥናትዋ ሪፖርት፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.6.2	የሀገሪቱ ለማዳ እንስሳት ለምግብ፣ ለእርሻና ለሌሎች ማህበራዊ አገልግሎቶች ያላቸውን እሴታማነት ይተመናል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናትዋ ሪፖርት የክትትልና ግምገማ ሪፖርት
7.6.3	ከሀገር የወጡ የብዙሀን ሕይወት ሀብት ናሙናዎች፣ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ በሄዱበት ሀገር ያስገኙት ጥቅም በገንዘብ ይተመናል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናትዋ ሪፖርት፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.6.4	ብዙሀን ሕይወት ለአኮሎጂስት ያለው አስተዋጽኦ ይጠናል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ጥናትዋ ሪፖርት፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤
7.7	ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መሰብሰብና ጥቅም ላይ እንዲውል ማድረግ፤		
7.7.1	ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ በሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ላይ የሚደረግ የጥናት ሂደት የሚመራበት አንድ የሥነ-ምግባር መመሪያ /Code of ethics/ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ የሥነ-ምግባር መመሪያ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈፃፀም ሪፖርት፤
7.7.2	በሶስት የተለያዩ ስርዓተ ምህዳሮች ውስጥ ያለው ከብዙሀን ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ይመዘገባል፤ ይጠናል፤	<ul style="list-style-type: none"> ጥናቱ የተካሄደባቸው ሥርዓተ ምህዳሮች ብዛት፤ የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈፃፀም ሪፖርት፤ ክትትልና ግምገማ ሪፖርት፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.7.3	ከብዝሀ ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ከአራት ማህበረሰቦች ይመዘገባል፣ ይጠናል፣	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ማህበረሰቦች ብዛት፣ • የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፣ • ክትትልና ግምገማ፣
7.7.4	ለአብነት በሚመረጡ ሁለት ማህበረሰቦች የባህላዊ አደረጃጀት ከብዝሀ ህይወት አያያዝ ጋር ያለውን ግንኙነት ለማወቅ የሚያስችል ጥናት ይካሄዳል፣	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናቱ የተካሄደባቸው ማህበረሰቦች ብዛት፣ • የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፣ • የክትትልና ግምገማ ሪፖርት፣
7.7.5	በአሥር የተለያዩ አምልኮ ቦታዎች እና ከባህል ጋር የተያያዙ የውሃ፣ ሽለቆ፣ ጉብታና ተራራ ሥፍራዎች ለብዝሀ ሕይወት ጥበቃ ያላቸው አስተዋፅኦ እና የያዙትን የብዝሀ ህይወት ክምችት የሚያሳዩ አምስት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፣	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ጽሁፎች፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፣ • ክትትልና ግምገማ ሪፖርት፣
7.7.6	ከብዝሀ ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ በማጠናቀር ለማንበር፣ ለምርምርና ልማት መነሻ ሆኖ የሚያገለግል አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፣	<ul style="list-style-type: none"> • ተጠናቅሮ የቀረበ ሰነድ፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፣ • ክትትልና ግምገማ ሪፖርት፣
7.8.	የቅንጅትና ትብብር ሥርዓትን ማጠናከር		
7.8.1	በብዝሀ ሕይወት ጥበቃ ተግባር ላይ ከሚሳተፉ አካላት ጋር በቅንጅትና በትብብር ለመሥራት የሚያስችል ሁለት የምክክር መድረክ በመፍጠር አምስት የመግባቢያ ሰነዶች ይፈረማሉ፣	<ul style="list-style-type: none"> • የተካሄዱ የምክክር መድረኮች ብዛት፣ • የተፈረሙ የመግባቢያ ሰነዶች ብዛት፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርቶች፣
7.8.2	በሀገሪቱ የብዝሀ ሕይወት ጥበቃ ሥራን እየተገበሩ ያሉትን ተቋማትና ግለሰቦች የሚሰሩትን ሥራ ለማወቅ አንድ ሰነድ (Directory) ይዘጋጃል፣	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ ሰነድ፣ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአፈፃፀም ሪፖርት፣

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የውጤቱ መለኪያዎች (Verifiable Indicators/Performance Indicators)	የመለኪያዎች ምንጭ (Means of Verification)
7.8.3	የጅን ባንኩን ደረጃና ብቃት ለማስጠበቅ የሚያስችል ከተለያዩ የውጭ ሀገር ጅንባንኮች ጋር የግንኙነት መስመር ይዘረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረገ የግንኙነት መስመሮች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤ የክትትልና ግምገማ ሪፖርቶች፤
7.8.4	በኢንስቲትዩቱ በየሥራ ክፍሎችና ሠራተኞች መካከል የተጠናከረ የሥራ ትሥሥርና ቅንጅት እንዲኖር ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> ሥራን ማዕከል ያደረገ ቅንጅታዊ አሰራር መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአፈጻጸም ሪፖርት፤

8. የሚጠበቁ ውጤቶች፣ ስኬቶችና ፋይዳዎች

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.1	የሀገሪቱ የብዝሃ ሕይወት ሀብት በአግባቡ ይጠበቃል።			
8.1.1 8.1.1.1	የሥርዓተ-ምህዳር አጠባበቅ ስልትን በመከተል፡- አሥራ አራት የዘቦታ ጥበቃ ቦታዎች በወካይ ሥርዓተ ምህዳሮች ይቋቋማሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የተቋቋሙ የዘቦታ ጥበቃ ቦታዎች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ከጥፋት የዳኑ ዝርያዎች፤ የዝርያዎች ተለያይነት መጨመሩ፤ ለአደጋ የተጋለጡ ሥርዓተ ምህዳሮች ከአደጋ መዳን፤ ወጥነት ያለው የብዝሃ ህይወት የአጠባበቅ አሰራር መኖሩ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ተስማሚ አካባቢ ይኖራል፤ የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይመጣል፤
8.1.1.2	የብዝሃ ሕይወት ሀብትን በዘቦታ በሥርዓት ለመጠበቅ አንዲቻል አንድ ብሄራዊ መመሪያ (Guideline) ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የብሄራዊ መመሪያ መኖር፤ 		
8.1.2	አምስት ማህበራዊ ጅን ባንኮችን በማቋቋም የነባር ዝርያዎች 300 ዓይነቶች ይጠበቃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> የማህበራዊ ጅን ባንኮች መኖር፤ የዝርያዎች ዓይነቶች መጠበቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለገበሬው አማራጭ የዝርያ ዓይነቶች መኖራቸው፤ ሊጠፉ ያሉ ነባር ዝርያዎችና ተያያዥ ዕውቀት መጠበቃቸው፤ የተለያዩ ጠቀሜታ ያላቸውና ተፅዕኖዎችን (ድርቅ፣ በሽታ፣ ወዘተ...) መቋቋም የሚችሉ ዝርያዎች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ዘላቂነት ላለው የምግብና መኖሪያ ጥበቃ መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ ቀጣይነት ያለው የምርት ዕድገት መረጋገጥ፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
<p>8.1.3</p> <p>8.1.3.1</p> <p>8.1.3.2</p> <p>8.1.3.3</p>	<p>በዘር ጅን ባንክ ውስጥ ሊነበሩ የማይችሉ እና ሌሎች ዕዕዋቶችን በመስክ ጅን ባንክ መጠበቅ:-</p> <p>ሦስት የመስክ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤</p> <p>የሁለት ዝርያ ናሙናዎች በመስክ ጅን ባንኮች ይነበራሉ፤</p> <p>አንድ ዓፀደ ዕዕዋት (Botanic Garden) ይቋቋማል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • የተቋቋሙ የመስክ ጅን ባንኮች፤ • የተጠበቁ የዝርያ ናሙናዎች፤ • የዓፀደ ዕዕዋት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ሊጠፉ ያሉ ዝርያዎችና ተያያዥ ዕውቀት መጠበቃቸው፤ • ዝርያዎች ለምርምርና ልማት አገልግሎት መመቻቸታቸው፤ • የዕዕዋት ዝርያዎች መጠበቃቸው እና ለምርምር፣ ለትምህርትና ለመዝናኛ አገልግሎት መዋላቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለዘላቂ ልማት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • ለማህበረሰብ የአእምሮ እርካታ አስተዋጽኦ ያደርጋል ፤
<p>8.1.4</p>	<p>በአሥር አካባቢዎች በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎችን በመለየት ተመልሰው እንዲተኩ (Restoration) እና ለመቀነላቸውም ምክንያት የሆኑ ክስተቶች እንዲገቱ ይደረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ተመልሰው የተተኩ የዝርያዎች ናሙናዎች መኖር፤ • የተገቱ ክስተቶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች ማገገም፤ • ለብዝሀ ህይወት መመናመን ምክንያት የሆኑ ክስተቶች መቀነላቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • ዘላቂነት ላለው የምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.1.5 8.1.5.1	ቅድሚያ የሚሰጣቸው የዕዕዎት፣ እንስሳትና ደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎችን (ናሙናዎችን) ለመጠበቅ፡- ከተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች 3050 የዕዕዎት፣ 1000 የደቂቅ ዘአካላት እና 300 የእንስሳት ዘር ፍሬና ህብረ-ሀዋስ ናሙናዎችን በማሰባሰብ በማቀዝቀዣ ክፍል እና በመስክ ጅን ባንክ እንዲጠበቁ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የብዝሀ ህይወት ናሙናዎች መጠበቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የተጠበቁ ናሙናዎች ብዛትና ተለያይነት መጨመር፤ • የዝርያዎችና ዓይነቶች በቀጣይነት መጠበቅ፤ • ልዩ ጥቅም ያላቸው ዝርያዎች/ናሙናዎች ከጥፋት መዳናቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ላለው ልማት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • ዘላቂነት ያለው የምግብ ዋስትናን ለማረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋል ፤ • የተለያዩ የለውጥ ተጽዕኖዎችን ለመቋቋም አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.1.5.2	ደቂቅ ዘ-አካላትን በኢ-ዘቦታ ለማንበር አንድ የካልቸር ኮሌክሽን ማዕከል ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የካልቸር ኮሌክሽን ማዕከል መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የደቂቅ ዘ-አካላት ናሙናዎች በአግባቡ መጠበቅ፤ 	
8.1.5.3	በመጥፋት አደጋ ላይ ያሉ ሀገር በቀልና ብርቅዬ እንስሳትን በኢ-ዘቦታ ለመጠበቅ አንድ የክራዮፕራዥቨሽን (Cryopreservation) ባንክ/ላቦራቶሪ ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የክራዮፕራዥቨሽን ባንክ/ላቦራቶሪ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የሀገር በቀልና ብርቅዬ እንስሳት ናሙናዎች በአግባቡ መጠበቅ፤ 	

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.1.6	የብዙህ ሕይወትን የሚያናጉ አምስት ወራሪ ዝርያዎች /Invasive Species/ እያደረሱ ያለውን ጥፋት እንዲቀንስ የአህዝቦት ሥራ ይሰራል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የግንዛቤ ማዳበሪያ ሰነድ መኖር፤ • የተካሄደ የአህዝቦት ሥራ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የህብረተሰቡ ግንዛቤ ማደግ፤ • የወራሪ ዝርያዎች መገታት፤ • የዝርያዎች ከጥፋት መዳን፤ • የሥርዓተ ምህዳር ከጥፋት መዳን፤ • ቀጣይነት ያለው የብዙህ ህይወት ጥበቃ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.1.7	ብዙህ ሕይወት ያለበትን ደረጃ በየጊዜው ለመከታተልና ለመገምገም የሚያስችል አንድ የክትትልና ግምገማ (Monitoring and Evaluation) ማንዋል ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የክትትልና ግምገማ ማኑዋል መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ብዙህ ህይወት ያለበት ሁኔታና ደረጃ መታወቅ፤ • የሀገሪቱ የብዙህ ህይወት በአግባቡ መጠበቅ፤ • ቀጣይነት ያለው የብዙህ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መረጋገጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.1.8	በሀገሪቱ ያለውን የእንስሳትና የእጭዎች ዝርያ ተለያይነት በስፋት ለማሳየትና ለማሳወቅ የሚያስችል አንድ ሙዚዩምና ሄርባሪየም ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> የሙዚዩምና ሄርባሪየም መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የማይታወቁ ዝርያዎች መለየት መቻሉ፤ ሀገር በቀል የዕጅብና የእንስሳት ዝርያዎች በስፋት መታወቃቸው፤ የግንዛቤና የአመለካከት ለውጥ መምጣት፤ ለትምህርትና ለመዝናኛ አገልግሎት መዋላቸው፤ የብዝሃ ህይወት መጠበቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለማህበረሰብ የአእምሮ እርካታ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ የብዝሃ ህይወት መጠበቅና ለትውልድ መተላለፍ፤
8.1.9	በዘር ጅን ባንክ የሚጠበቁ ዝርያዎች መካከል በ12000 ናሙናዎች ላይ የዘር የህልውና ደረጃ ግምገማ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> ግምገማ የተደረገላቸው ዝርያዎች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ህልውናቸው የተጠበቁ ናሙናዎች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ዘላቂነት ላለው ልማት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.1.10	በክልሎች የብዝሃ ህይወት ጥበቃ ሥራን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን የአህዝቦት ሥራ በመሥራት፣ የፖሊሲ ክፍተቶችን በመሙላት፣ ወቅታዊ ሥልጠናዎችንና አስፈላጊውን የምክር አገልግሎት በመስጠት የፈጻሚ አካላትን ብቃት ማሳደግ፤	<ul style="list-style-type: none"> የፈጻሚ አካላትን ብቃት ለማሳደግ የተከናወኑ ሥራዎች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ለውጥ፤ የፈጻሚ አካላት ብቃት ማደግ፤ ቀጣይነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መረጋገጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.1.11	አሥራ አምስት ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች (Wild Relatives) እና 300 የተሻሻሉ ዝርያዎች/ዓይነቶች (Improved Varieties) ተለይተው በጅን ባንክ ይነበራሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> ዝርያዎችና ዓይነቶች መነበራቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች ከጥፋት መዳናቸው፤ የተሻሻሉ ዝርያዎች/ዓይነቶች ለወደፊት ምርምርና ልማት ተጠብቀው መቆየታቸው፤ ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች ለተላመዱ ዘሮች መበልጸግ መሰረት መሆናቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤ ዘላቂነት ላለው የምርት ዕድገት አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤ የተለያዩ የለውጥ ተጽዕኖዎችን ለመቋቋም አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤
8.1.12	አንድ የማስፈጸሚያ የህግ ሰነድ ተዘጋጅቶ የብዝሃ ህይወት ጥበቃ ጉዳይ በልማት ዕቅዶች ውስጥ እንዲታይና እንዲካተት ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የህግ ሰነድ መዘጋጀቱና ተግባራዊ መደረጉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የብዝሃ ህይወት ጥበቃ ጉዳይ በልማት ዕቅዶች ውስጥ መካተቱ፤ የግንዛቤ ለውጥ፤ የብዝሃ ህይወት መጠበቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለዘላቂ ልማትና ጤናማ አካባቢ ለመፍጠር አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.2	ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም እንዲኖር ማድረግ			
8.2.1	ከዝርያዎች ብዛት፣ ዓይነት፣ ዕድሜ፣ ጾታ፣ የመራቢያ ጊዜ፣ መጠንና ይዘት ጋር ያገናኘበ ሁለት የብዝሀ ሕይወት ሀብት አጠቃቀም መመሪያዎች (Guidelines) ተዘጋጅው ተግባራዊ ይሆናሉ።	<ul style="list-style-type: none"> የአጠቃቀም መመሪያዎች መዘጋጀታቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ለውጥ መምጣት። አግባብነት ያለው የዝርያዎች አጠቃቀም መተግበር። ዘላቂነት ያለው የብዝሀ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> ለምግብ ዋስትና በቀጣይነት መረጋገጥ አስተዋፅኦ ያደርጋል። ለሚዛናዊ ሥርዓተ-ምህዳር መኖር አስተዋፅኦ ያደርጋል።
8.2.2	የብዝሀ ሕይወት ሀብቶች አጠቃቀም የሥርዓተ ምህዳር አጠባበቅን የተከተለ እንዲሆን የሚያስችል አንድ መመሪያ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> የአጠቃቀም መመሪያ መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> ዘላቂነት ያለው የብዝሀ ሕይወት ሀብት አጠቃቀም መተግበር። ጤናማ የሆኑ ሥርዓተ ምህዳሮች መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.2.3	ብዝሃ ሕይወትን ለመጠበቅ ከተከለሉ አምስት ጥብቅ ቦታዎች ውስጥ በግብርና፣ በጤናና በኢንዱስትሪ ዘርፎች ላቅ ያለና የገበያ ጥቅም ያላቸውን ዝርያዎች በመለየት ለዘላቂነት ጥቅም እንዲመቻቹ ይደረጋል።	<ul style="list-style-type: none"> • ለተለያዩ ጠቀሜታዎች እንዲውሉ ዝርያዎች መለየታቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • ለግብርና፣ ለአግሮ ኢንዱስትሪዎችና ለጤና ዘርፎች የጥሬ ዕቃ አቅርቦት ዕድገት። • ጥቅም ላይ የዋሉ ዝርያዎች መጨመር። • በአግሮ ኢኮኖሚ መርህ ዝርያዎችን ለማልማትና ለመጠቀም እድል መፈጠሩ። • ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ሀብት አጠቃቀም መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • የውጭ ምንዛሪ ይገኛል። • የአገሪቷ ኢኮኖሚ ያድጋል። • የህብረተሰቡ የኑሮ ሁኔታ ይሻሻላል።
8.2.4	ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን የሚያበረታታ አግባብነት የሌለው (Perverse) እና ሌሎች አሰታይ እንዲሁም አዎንታዊ ማበረታቻዎች (Incentives) በዝርዝር ይለያሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • የተለዩ አሰታይ እና አዎንታዊ ማበረታቻዎች ዝርዝር መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • የተለዩ አሰታይ እንዲሁም አዎንታዊ ማበረታቻዎች። • ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም መኖር። • የብዝሃ ህይወት ጥፋት መቀነሱ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ሀብት ልማት ይኖራል። • ቀጣይነት ያለው የኢኮኖሚ ዕድገት ይኖራል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.2.5	የብዝሃ ሕይወት ሀብትን በዘለቄታ ጥቅም ላይ ማዋል ያለባቸው ተቋማትና ባለሀብቶች ያላቸውን መብትና ግዴታ እንዲሁም ተጠያቂነት የሚያሳይና አፈጻጸሙን ተግባራዊ ለማድረግ የሚረዳ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ብዝሃ ሕይወት በዘለቄታ ጥቅም ላይ ማዋል ያለባቸው ተቋማትና ባለሀብቶች ያላቸውን መብትና ግዴታ መታወቅና ተግባራዊ መደረጉ፤ የብዝሃ ህይወት ጥፋት መቀነስ፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ሀብት አጠቃቀምና ልማት ይኖራል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ ቀጣይነት ያለው የኢኮኖሚ ዕድገት ይኖራል፤
8.2.6	በተለያዩ ሥርዓተ ምህዳሮች በሚገኙ አምስት ማህበረሰብ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ለዘለቄታዊ አጠቃቀም ጠቃሚ የሆኑና ያልሆኑትን ዝርዝር በመለየት ጠቃሚ የሆኑትን በቀጣይነት ሥራ ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ በዝርዝር ተለይተው መታወቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተለዩ የማህበረሰብ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ መታወቅና ሥራ ላይ መዋሉ፤ የማህበረሰብ ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ መነበራቸው፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ሀብት አጠቃቀም መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.2.7	ዘላቂነት የሌለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀም ያስከተለውን ጉዳት ለማሳየት በአምስት ከፍተኛ የብዝሃ ህይወት ተለያይነት በነበረባቸው አካባቢዎች የተከሰተውን ለውጥ የሚያመለክት (Change Detection) ሥራ በማካሄድ ጥፋቱ የሚገታበትን ሁኔታ ለማሳየት የሚረዱ አምስት ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ።	<ul style="list-style-type: none"> የተከሰተውን ለውጥ የሚያመለክቱ ሪፖርቶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የለውጥ አመለካኾች መታወቃቸውና ጥፋቱ መገታቱ፤ ጥናት በተደረገባቸው አካባቢዎች የተከሰተው የዘረመል ጥፋት መታወቁ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.2.8	ዘላቂታዊ የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል አንድ የህግ ማዕቀፍ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> የህግ ማዕቀፍ መዘጋጀቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ዘላቂታዊ የብዝሃ ህይወት ሀብት አጠቃቀም መረጋገጥ፤ በመንግስት ፀድቆ የወጣ የህግ ማዕቀፍ መኖሩ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል፤
8.2.9	የብዝሃ ሕይወት ዘላቂታዊ አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚረዱ ሁለት የተለያዩ የመገለጫ መስፈርቶች (Standards) ተዘጋጅተው ሥራ ላይ እንዲውሉ ይደረጋል	<ul style="list-style-type: none"> መስፈርቶችን ያካተተ ሰነድ መዘጋጀት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተሻለ የገበያ ማበረታቻ መገኘት፤ ዘላቂታዊ የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም መተግበር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል፤
8.2.10	ዘላቂታዊነት ያለው የብዝሃ ሕይወት አጠቃቀምን ለማረጋገጥ የሚያስችል አንድ የክትትልና ግምገማ ሰነድ ተዘጋጅቶ ሥራ ላይ ይውላል።	<ul style="list-style-type: none"> የክትትልና ግምገማ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተሻሻለ የብዝሃ ህይወት አጠቃቀም መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል፤
8.2.11	የብዝሃ ሕይወት ዘላቂታዊ አጠቃቀምን ለማስፈን የሚያስችሉ የገበያ ትሥሥር መፍጠርና ያሉትንም ዕድሎች ለመጠቀም የሚያስችል አንድ ሰነድ ተዘጋጅቶ ጥቅም ላይ ይውላል።	<ul style="list-style-type: none"> የገበያ ትሥሥር ለመፍጠር የሚያስችል ሰነድ ተዘጋጅቶ ጥቅም ላይ መዋሉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተፈጠሩ የገበያ ዕድሎችና ትሥሥር፤ የብዝሃ ሕይወት ዘላቂታዊ አጠቃቀም መኖር፤ የገበያ ሥርዓት በብዝሃ ህይወት ዘላቂታዊ አጠቃቀም ላይ አዎንታዊ አስተዋጽኦ ማድረግ መቻሉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል፤ ለኢኮኖሚ ዕድገት የሚያበረክቱት አስተዋጽኦ ከፍ ይላል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.2.12	በብዝሃ ሕይወት ዘለቁታዊ አጠቃቀም ላይ የባለድርሻዎችና የማህበረሰቡ የተቀናጀ ተሳትፎን ለማዳበር የሚያስችል ሁለት የምክክር አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • የምክክር አውደ ጥናቶች መካሄዳቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • የግንዛቤ ለውጥ መፈጠር፤ • የተቀናጀ ተሳትፎ ማደግ፤ • የብዝሃ ሕይወት ዘለቁታዊ አጠቃቀም መረጋገጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል።
8.2.13	በመጥፋት ላይ ያሉ የአሥር ዝርያዎችን ጠቀሜታ የሚተኩ አማራጮች ይለያሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች ጠቀሜታ የሚተኩ አማራጮች መለየታቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎች ማገገም፤ • የዝርያዎች መጠበቅ፤ • ዘለቁታዊ የብዝሃ ህይወት ሀብት አጠቃቀም መረጋገጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል።
8.3.	የብዝሃ ሕይወት ሀብት እና ተያያዥ ነባር ዕውቀቶች አርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥርዓት ይዘረጋል።			
8.3.1	ከብዝሃ ሕይወትና ማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ አርክህቦት የሚገኙ ጥቅማ ጥቅሞችን ፍትሐዊ በሆነና በእኩልነት ላይ የተመሠረተ ለማድረግ መሠረታዊ መረጃ በማሰባሰብ አንድ ተንታኝ ሰነድ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> • ተሰብስቦና ተተንትኖ የተዘጋጀ ሰነድ መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • ማህበረሰብ ተጠቃሚ የሚሆንበት መብት መረጋገጠው። • ለማህበረሰቡ የኢኮኖሚያዊ ጥቅም መገኘቱ። • የማህበረሰብ ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ መጠበቅና በዘለቁታዊነት ጥቅም ላይ መዋሉ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ሀገሪቱ በጄኔቲክ ሀብት ላይ ያላት ሉአላዊነት የበለጠ ይጠናከራል። • የጄኔቲክ ሀብት ለሀገሪቱ ኢኮኖሚ ግንባታ አስተዋጽኦ ያደርጋል። • የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.3.2	የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠርና በህግ ለመመራት እንዲቻል ለሚመከሉባቸው ባለድርሻና ተባባሪ አካላት ሁለት ስልጠናዎች ይሰጣሉ።	<ul style="list-style-type: none"> የተሰጡ ስልጠናዎች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአመለካከት ለውጥ፤ ሀገራዊ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውር መገታት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ሀገሪቱ በጄኔቲክ ሀብት ላይ ላላት ሉአላዊነት መተግበር አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ የጄኔቲክ ሀብት ለሀገሪቱ ኢኮኖሚ ግንባታ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.3.3	የጄኔቲክ ሀብትን ደህንነት ለማስጠበቅ የሚያስችል ወጥ የሆነና የተጠናከረ የኩዋራንቲን (Quarantine) አገልግሎት ይኖራል።	<ul style="list-style-type: none"> ተግባራዊ የሆነ ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የጎለበተ የጄኔቲክ ሀብት ደህንነት ጥበቃ መኖር፤ ዘላቂታዊነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለዘላቂ ልማትና ለምርት ዕድገት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.3.4	የብዝሃ ህይወት ደህንነት (Bio-safety) የቁጥጥር ሥርዓትን ለማደራጀት የሚያስችል አንድ ሰነድ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ሰነድ፤ የብዝሃ ህይወት ደህንነት የቁጥጥር ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ልውጥ ዘር (GMO) እንዲሁም በሽታዎች እና ተውሳኮች ከሚያደርሱት አሉታዊ ተጽዕኖ ነፃ የሆነ ብዝሃ ህይወት፤ ዘላቂታዊነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለዘላቂ ልማትና ለምርት ዕድገት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.3.5	ለምርምር ወደ ውጭ ሀገር በሚወጡ የጄኔቲክ ሀብቶች ላይ ክትትል ለማድረግና የጥቅም ተጋሪነትን ለማስከበር የሚያስችል አንድ መመሪያ ይዘጋጃል	<ul style="list-style-type: none"> በጄኔቲክ ሀብቶች ላይ በቂ ክትትል መደረግ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለምርምር ወደ ውጭ ሀገር የሚወጡ የጄኔቲክ ሀብቶች በአርክህሀት ሥርዓት መከተታቸውና የጥቅም ተጋሪነት መብት መረጋገጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለሀገሪቱ ኢኮኖሚ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.3.6	በመውጫና መግቢያ በሮች ላይ ህጋዊ ያልሆነ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውርን ለመቆጣጠር የሚያስችል አንድ የመግባቢያ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የጄኔቲክ ሀብቶች ህጋዊ ያልሆነ ዝውውርን ለመቆጣጠር መግባባት መቻሉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ህጋዊ ያልሆነ የጄኔቲክ ሀብት ዝውውር መገታቱ፤ የጄኔቲክ ሀብት ጥቅም ተጋሪነት ይረጋገጣል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለሀገሪቱ ኢኮኖሚ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤ የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል፤
8.3.7	በንግድ ወደ ውጭ ሀገር የሚላኩ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን መረጃ ከሚመለከታቸው አካላት በማሰባሰብ ከብሄራዊ የብዝሃ ህይወት መረጃ ጋር በማገናኘት እንዲመዘገቡ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተመዘገቡ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች መረጃ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተሻሻለ የመረጃ ልውውጥ፤ የጄኔቲክ ሀብት ጥቅም ተጋሪነት መረጋገጥ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለሀገሪቱ ኢኮኖሚ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤ የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል፤
8.3.8	በተለያዩ የውጭ ተቋማት የተወሰዱ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች ናሙናዎችን በመለየት ከሚመለከታቸው ጋር ግንኙነት በመፍጠር ከአሥር ተቋማት እንዲመለሱ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተወሰዱ ዝርያዎች መመለሳቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የጄኔቲክ ሀብት መበልጸግ፤ ዝርያዎች ተመልሰው እንዲተኩ (Restoration) መደረጉ፤ ዝርያዎች ለቀጣይ ልማት መዋላቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ዘላቂነት ያለው ልማት መረጋገጥ፤ የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4	በብዝሃ ሕይወት ክምችት፣ ተለያይነት፣ ሥርጭትና የመመናመን ደረጃ ላይ የተቀናጀ ጥናትና ምርምር ይካሄዳል			
8.4.1.	በጅን ባንኩ እየተጠበቁ ባሉ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች ላይ፡-			
8.4.1.1	ጠለቅ ያለ (In-depth) ምርምር ለማካሄድ አንድ ግሪን ሀውስ ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የግሪን ሐውስ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ጠለቅ ያለ ምርምር ለማካሄድ ምቹ ሁኔታ መፈጠሩ፤ • ጠለቅ ያለ ምርምር ማካሄድ መቻሉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይረጋገጣል፤ • የምግብ ዋስትና ይረጋገጣል፤
8.4.1.2	ቅድሚያ በሚሰጣቸው አምስት የሰብል ዝርያዎች ላይ ጥናት በማካሄድ እያንዳንዳቸው በሲንግል ላይን (Single Line) እንዲለዩ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች በሲንግል ላይን መለየታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ባህሪያቸው ተለይቶ የታወቀ ሲንግል ላይን ናሙናዎች መኖር፤ • ዝርያዎች ለምርምርና ልማት በቀጥታ እንዲውሉ መደረጉ፤ 	
8.4.1.3	የምርምር ተቋማት ለምርምር በግባዓትነት በሚፈልጓቸው ለየት ያሉ ባህሪያት ላይ ያተኮረ የባህሪ ጥናት (Characterization) በአሥራ ሁለት ዝርያዎች (Species) ላይ ተደርጎ ውጤቱ እንዲደርሳቸው ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • በዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት መካሄዱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች/ናሙናዎች ጥቅም ላይ እንዲውሉ መደረጉ፤ 	

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.2	ያልተዳሰሱ የብዝሃ ህይወት ዝርያዎችን በተመለከተ:-			
8.4.2.1	በአምስት የተፈጥሮ ደኖች በሚገኙ ሀመልማላማ ዝርያዎች /Herbaceous species/ ላይ ኢንቬንተሪ ተካሂዶ ለጥበቃ ሥራ አገልግሎት ግብዓት የሚሆኑ አሥር የቴክኒክ ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • ባልተዳሰሱ የብዝሃ ህይወት ዝርያዎች ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቬንቴሪ ሥራዎች መከናወናቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የሀመልማላማ ዝርያዎችና ያሉበት የጥበቃ ደረጃ መታወቁና መጠበቃቸው፤ • ቅድሚያ ትኩረት የሚሹ የነፍሳት ዝርያዎች ተለይተው መታወቃቸውና መጠበቃቸው፤ • የዕዕዋትና የለማዳ እንስሳት ተዛማጅ ዝርያዎች መታወቃቸውና መጠበቃቸው፤ • ያልተላመዱ ተዛማጅ ዝርያዎች ለቀጣይ ምርምርና ጥበቃ መዋላቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ላለው ልማትና ምርታማነት መምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤ • የብዝሃ ህይወት ዝርያዎች ለቀጣይ የኢኮኖሚ ልማት አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤
8.4.2.2	ቅድሚያ ትኩረት የሚሹ ነፍሳት (Insects) ዝርያዎች ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ ሁለት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤			
8.4.2.3	እስካሁን ትኩረት ባልተሰጣቸው የዕዕዋትና የለማዳ እንስሳት ተዛማጅ ዝርያዎች (Wild Relatives) ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቬንተሪ በማካሄድ አራት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ፤			

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.3	በአምስት ረገረጋማ ቦታዎች ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቨንቲሪ በማካሄድ ጥናታዊ ሰነዶችና የአጠባበቅ ዕቅዶች (Management Plans) ይዘጋጃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • ረገረጋማ ቦታዎች ላይ በሚገኙ የብዝሃ ህይወት ዝርያዎች ላይ ቅኝት፣ ዳሰሳና ኢንቨንቲሪ ሥራዎች መከናወናቸው፤ • የአጠባበቅ ዕቅዶች መዘጋጀታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ረገረጋማ ቦታዎች ላይ ያሉ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች መታወቃቸውና መጠበቃቸው፤ • ረገረጋማ ቦታዎች መጠበቃቸውና ለዘላቂ ልማት መዋላቸው፤ • የጤናማ ሥርዓተ ምህዳሮች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ይኖራል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.4	የሀገሪቱን ሥርዓተ ምህዳሮች እና የያዙትን የብዝሃ ህይወት ሥርጭት ለማወቅ:-			
8.4.4.1	የሥርዓተ ምህዳር ሥርጭትን የሚያሳይ አንድ የተሻሻለ ካርታ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች መጠናታቸውና በካርታ ላይ መስፈራቸው፤ • የተሻሻለ ካርታ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የተሻሻለ የመረጃ ልውውጥ፤ • የሥርዓተ ምህዳር ሥርጭት መታወቅ፤ • አግባብነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃ ማከናወን መቻሉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.4.4.2	የሁለት መቶ ዝርያዎች (Breeds, Strains and Species) ሥርጭትን በማጥናት በካርታዎች እንዲሰፍሩ ይደረጋል፤		<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች ሥርጭት መታወቅ፤ • ቀልጣፋና ወጭ ቆጣቢ የጥበቃ ሥራ ማከናወን መቻሉ፤ 	
8.4.4.3	ለጥበቃ ቅድሚያ ከተሰጣቸው ከሀምሳ ስምንቱ ብሄራዊ ደኖች መካከል ለአምስቱ አሁን ያሉበት ይዘታን የሚያሳይ የተሻሻለ ካርታ ይዘጋጃላቸዋል፤		<ul style="list-style-type: none"> • የብሄራዊ ደኖች ያሉበት ሁኔታ መታወቅና መጠበቅ መቻሉ፤ 	

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
<p>8.4.5</p> <p>8.4.5.1</p> <p>8.4.5.2</p>	<p>በጅን ባንኩ ውስጥ ተነብረው የሚገኙ የአዝርዕት ዝርያ (Species) ናሙናዎችን ለመለየት፤</p> <p>የአንድ ሰብል ዝርያን በመሰረታዊ ወካይ ናሙናዎች ለመለየት የሚያስችል በ1000 ናሙናዎች ላይ ጥናት ይካሄዳል፤</p> <p>በጅን ባንኩ ተደጋግመው የታደሱ 50 ናሙናዎች እያንዳንዳቸው የሚወከሉበትን ናሙና ለማወቅ የሚያስችል ጥናት ይካሄዳል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎችን በወካይ ናሙናዎችን ለመለየት የሚያስችሉ ጥናቶች መካሄዳቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ወካይ ናሙናዎች መታወቃቸው፤ • የጅንባንኩን የጥበቃ ቦታ በአግባቡ መጠቀም መቻሉ፤ • ውጤታማ የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤
<p>8.4.6</p> <p>8.4.6.1</p> <p>8.4.6.2</p>	<p>በመጠበቅ ላይ ያሉ ዝርያዎች (Species) በሳይንሳዊ ስያሜ (Taxonomic Identification) እንዲለዩ፡-</p> <p>ለስድስት ሺህ አንድ መቶ ሰላሳ ሦስት የዕፅዋት ናሙናዎች ሳይንሳዊ ስያሜ ተሰጥቷቸው በዝርያ እንዲለዩ ይደረጋል፤</p> <p>የሦስት መቶ ደቂቅ ዘአካላት ናሙናዎች በዝረያ እንዲለዩ ይደረጋል፤</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች በሳይንሳዊ ስያሜ መለየታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ናሙናዎች በሳይንሳዊ ስያሜ ተለይተው መታወቃቸው፤ • አስተማማኝና የተቀላጠፈ የጅንባንክ አሰራር መኖር፤ • ውጤታማ የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.7	በተመረጡ ሶስት ሥርዓተ ምህዳሮች ውስጥ የሚገኙ የለውጥ አመላካች የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች (Indicator Species) ተጠንተው እንዲለዩ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የለውጥ አመላካች ዝርያዎች መለየታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የሥርዓተ ምህዳሮች ያሉበት ሁኔታ መታወቅ፤ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎች ጥፋት መቀነስ፤ ሥርዓተ ምህዳሮች በአግባቡ መጠበቅ፤ ቀጣይነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.4.8	ብዝሃ ሕይወትን የሚያናጉ ሦስት ወራሪ ዝርያዎች (Invasive Species) በብዝሃ ሕይወት ላይ እያደረሱ ያሉት ጥፋት በጥናት እንዲታወቅ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> ወራሪ ዝርያዎች የሚያደርሱት ጥፋት መታወቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ለውጥ መምጣቱ፤ ዝርያዎች ከጥፋት መዳናቸው፤ የሥርዓተ ምህዳር ከጥፋት መዳን፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.9	በአንድ ሺህ የዕድሜ ልዩነት ላይ የተቀረጸው ባህሪ እና የእደሳ አደጋ ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተቀረጸው ባህሪ እና የእደሳ አደጋ ጥናት መታወቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ዝርያዎች በአግባቡ መጠበቃቸው፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.10	የደቂቅ ዘአካላትና እንስሳት ዝርያዎችን ባህሪና ያሉበትን ሁኔታ ለማወቅ፡-			
8.4.10.1	በአስር የደቂቅ ዘአካላት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • በደቂቅ ዘአካላትና እንስሳት ዝርያዎች ላይ የባህሪ ትኩረትና ጥናት መካሄዱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች ለጥበቃና ለአጠቃቀም መመቻቸታቸው፤ • አዳዲስ ባህሪያት መገኘት ለጥበቃና ጥቅም ላይ መዋላቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች ለኢኮኖሚ ግንባታ ያላቸው አስተዋጽኦ ያድጋል፤
8.4.10.2	በሁለት ትኩረት ያልተሰጣቸው ብርቅዬ የዱር እንስሳት የተለያይነትና፣ የሚኖሩበት ሥነ ምግባር ጥናትና ምርምር በማካሄድ ሪፖርት ይዘጋጃል፤ እንዲጠበቁ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተለያይነትና ሥነ ምግባራዊ ጥናት መከናወኑና ሪፖርት መዘጋጀቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ብርቅዬ እንስሳት ያሉበት ሁኔታ መታወቁና መጠበቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የህብረተሰቡ የኑሮ ሁኔታ መሻሻል፤
8.4.10.3	በሶስት ስርአተ ምግባር ውስጥ በሚገኙና ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ባላቸው ሶስት የአሣ ዝርያዎች ላይ የባህሪ ትኩረትና ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • በእንስሳት ዝርያዎች ላይ ያሉ የስጋት ደረጃዎች መታወቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ያላቸው የአሣ ዝርያዎች ባህሪ መታወቁና ለጥበቃና አጠቃቀም መመቻቸታቸው፤ 	
8.4.10.4	በአምሥት የሰማዳ እንስሳት (Farm Animals) ንዑስ ዝርያዎች (Breeds) ላይ የባህሪና የተለያይነት ጥናት ይካሄዳል፤		<ul style="list-style-type: none"> • የሰማዳ እንስሳት ዝርያዎች ለጥበቃና ለአጠቃቀም መመቻቸታቸው፤ • የሰማዳ እንስሳት ጥፋት መገታት፤ 	
8.4.10.5	ቅድሚያ ለሚሰጣቸው ሠላሳ የእንስሳት ዝርያዎች ያሉበትን የሥጋት ደረጃ ላይ ጥናት (Inventory and Monitoring of Trends and Associated Risks) ይደረጋል፤		<ul style="list-style-type: none"> • በእንስሳት ዝርያዎች ላይ ያሉ የስጋት ደረጃዎች መታወቅና ጥበቃ መደረግ፤ • ዘላቂነት ያለው የብዝህ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል፤ 	

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.11	ጠንካራ የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ምርምር ተሞክሮ ያላቸው አሥር ሀገሮችን በመለየትና በማጥናት ልምዳቸው ከአንስቲትዩቱ አሰራር ጋር በማጣጣም እንዲተገበር ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ተጠንተው ሥራ ላይ የዋሉ የምርምር ተሞክሮዎች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • አዳዲስ አሰራሮች መተግበራቸው፤ • የምርምርና የጥበቃ አቅም መጎልበት፤ • የተሻሻለና ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ዘላቂነት ያለው ልማትና ምርታማነት እንዲኖር አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.4.12	በሀገሪቱ በየደረጃው በመመናምንና በመጥፋት ላይ ያሉ ዝርያዎች (Critically Endangered Species) ዝርዝር (National Red List) የሚያሳይ መረጃ በመሰብሰብ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • በአደጋ ላይ ያሉ ዝርያዎች ዝርዝር የሚያሳይ የተዘጋጀ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለጥበቃ ቅድሚያ የሚሰጣቸው ዝርያዎች መለየታቸውና መጠበቃቸው፤ • ዝርያዎች እንዲያገገሙና እንዲጠበቁ መደረጉ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ዘላቂነት ያለው ልማት ይኖራል፤
8.4.13	ከፍተኛ ጠቀሜታ (Bioprospecting) ያላቸው አምስት ዝርያዎች (Species) ተለይተው ጥቅም ላይ እንዲውሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች ተለይተው ጥቅም ላይ መዋላቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች መጠበቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የኢኮኖሚ ዕድገት ይኖራል፤ • የህብረተሰቡ የኑሮ ሁኔታ መሻሻል፤
8.4.14	በሃያ የዕድሜ ዝርያዎች ላይ የክምችት ባህሪያት (Storage Behavior) ምርምር ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች ክምችት ባህሪያት መታወቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • አግባብነት ያለውና የተቀላጠፈ የጥበቃ ሥራ መሰራቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.15	የደን ሰፊዎች ዝርያዎችን በዘቦታ እና በአዘቦታ ለማንበር በተለያዩ አካባቢዎች (Within and among Populations) ወካይ የዝርያ (Species) ተለያይነትን ለማወቅ የሚያስችል ሁለት ጥናቶች ይካሄዳሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • በቂ ተለያይነት ያለው ናሙና ለማግኘት የሚያስችሉ ጥናቶች መካሄዳቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • ለዘቦታ ጥበቃ ወካይ ተለያይነት ያለበትን ቦታ በአስተማማኝ መለየት መቻሉ። • ለአዘቦታ ጥበቃ ወካይ ናሙና በአስተማማኝ መሰብሰብ መቻሉ። • ውጤታማ የጥበቃ ሥራዎች መስራት መቻሉ። • ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል።
8.4.16	በሦስት ክልሎች የሚገኙትን ዝርያዎች ለማጥናት ቅድሚያና ትኩረት የሚሹትን ለመለየት ለየክልሉ አንድ በጥቅል 3 የቴክኒክ ሰነዶች ይዘጋጃሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • ቅድሚያና ትኩረት የሚሹ ዝርያዎችን ለመለየት የሚያስችሉ ጥናቶች መካሄዳቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • የክልሎች አቅም መጎልበቱ። • የዝርያዎች መጠበቅ። • ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መተግበር። 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.17	ለብዝሀ ህይወት መመናመንና መጥፋት ቁልፍና መሰረታዊ መንስኤዎች (Root Causes of Losses of Biodiversity) እና መፍትሄዎች ላይ ተጨማሪ ጥናት በማካሄድ አንድ ሰነድ እንዲዘጋጅ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • ተሻሽሎ የተዘጋጀ ሰነድ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለብዝሀ ህይወት መመናመንና መጥፋት ቁልፍና መሰረታዊ መንስኤዎች መታወቃቸውና እርምጃዎች መወሰዳቸው፤ • የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ጥፋት መገታቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • የተለያዩ የለውጥ ተጽዕኖዎችን ለመቋቋም አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.4.18	በሁለት ጥብቅ ደኖች፣ ሁለት ፓርኮች እና ሦስት ጥብቅ ባልሆኑ ቦታዎች የሚገኙ የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ዝርዝርና የመመናመን ደረጃቸው ተጠንቶ ሪፖርቶች ይዘጋጃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • የዝርያዎች ዝርዝርና የመመናመን ደረጃ ጥናቶች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የሁኔታዎች መመቻቸትና የጥበቃ ሥራ መጀመሩ፤ • የብዝሀ ህይወት ዝርያዎች ጥፋት መገታቱ፤ • ዘላቂነት ያለው የብዝሀ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖሩ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻልና ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.4.19	ከውጭ ሀገር የሚገቡ ዝርያዎችና ቴክኖሎጂዎች በብዝሃ ህይወት ላይ የሚያደርሱትን አሉታዊ ተፅዕኖ ለማወቅ የሚያስችሉ ሁለት ጥናቶች በማካሄድ ሊወሰዱ የሚገባቸው እርምጃዎች ይለያሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • አሉታዊ ተፅዕኖዎች በጥናት መታወቃቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • አሉታዊ ተፅዕኖዎች እንዲገቡ እርምጃዎች መወሰዳቸው። • የብዝሃ ህይወት ዝርያዎች ጥፋት መገታቱ። • ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መተግበሩ። 	<ul style="list-style-type: none"> • የተለያዩ የለውጥ ተጽዕኖዎችን ለመቋቋም አስተዋጽኦ ያደርጋል። • የአካባቢ መሻሻል፣ ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል።
8.4.20	አንድን ናሙና ለማንበር የሚያስፈልገውን አማካይ ወጪ የሚያመለክት አንድ ጥናታዊ ሰነድ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> • ጥናታዊ ሰነድ መዘጋጀቱ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ትክክለኛ የሆነ የበጀት አያያዝና አጠቃቀም መኖሩ። • ውጤታማ የጥበቃ ሥራዎች መስራታቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> • ትክክለኛ የበጀት ምደባ ይኖራል። • ለልማት አስተዋጽኦ ያደርጋሉ።
8.5	የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ይጎለብታል።			
8.5.1	የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ንግግራቶችን፣ መንግሥት የሚያወጣቸውን ስትራቴጂዎችንና ፖሊሲዎችን አቀናጅቶ በመተግበር ሀገራዊና ተቋማዊ ራዕይን እውን ለማድረግ የሚያስችሉ ሥራዎች ይሰራሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • ሀገራዊና የኢንሰተትዩቱን ራዕይ ዕውን ከማድረግ አኩዋያ የተፈጠረ ተቋማዊ ለውጥ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ውጤታማ ሥራዎች ይሰራሉ። • የአመለካከት ለውጥ ይመጣል። • የተፈጠረ ተቋማዊ ለውጥ። • የመፈጸምና የማስፈጸም አቅም መጎልበት። 	<ul style="list-style-type: none"> • የኢንተትዩትን ራዕይና ተልዕኮ ይሳካል። • የሀገሪቱን ራዕይና ተልዕኮ ለማሳካት አስተዋጽኦ ያደርጋል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.5.2	ሠራተኛው አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በግል፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ እንዲሆን ይደረጋል።	<ul style="list-style-type: none"> • አዳዲስ ለውጦችንና አሠራሮችን የተቀበለ፣ ተነሳሽነት ያለው፣ በግል፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ የሚቆጠርና የሚለካ ውጤት የሚያስመዘግብ ሠራተኛ መፈጠር። 	<ul style="list-style-type: none"> • አቅማቸው የጎለበተ ሰራተኞች ቁጥር መጨመር። • የሥራ ተነሳሽነትና የፈጠራ ችሎታ መዳበር። • የማስፈጸም አቅም መጎልበት። • ቀልጣፋ አገልግሎት መስጠት መቻሉ። • የአመለካከት ለውጥ መምጣቱ። 	<ul style="list-style-type: none"> • የኢንቲትዩትን ራዕይና ተልዕኮ ይሳካል። • የሀገሪቱን ራዕይና ተልዕኮ ለማሳካት አስተዋጽኦ ያደርጋል።
8.5.3	<p>የብዝሀ ሕይወት ጥበቃና ምርምርን በተጠናከረ መልኩ ለማከናወን፤</p> <p>8.5.3.1 እጥረት ባለባቸው የሙያ ዘርፎች የሰው ሀይል በሥልጠናና በቅጥር እንዲሟላ ይደረጋል።</p> <p>8.5.3.2 የኢንቲትዩቱን ራዕይና ተልዕኮ ለማሳካት የሚያስችል አደረጃጀት እንዲኖር ይደረጋል።</p> <p>8.5.3.3 ለየሥራ ክፍሉ ደረጃውን የጠበቀ የአሠራር ማንዋል /Operation-manual/ ይዘጋጃል።</p> <p>8.5.3.4 የብዝሀ ሀይወት መረጃዎች በተሻሻለ ቴክኖሎጂና አሰራር እንዲጠናከር ይደረጋል።</p> <p>8.5.3.5 አስፈላጊ የሆኑት መጻሕፍት (Books, Proceedings) እና መጣጥፎች (Journals, Periodicals) እንዲሟሉ ይደረጋል።</p>	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘረጋ የሰው ሀይል ልማት ዕቅድ። • የሰለጠኑና የተቀጠሩ ሰራተኞች ዝርዝር። • የተዘረጋ አደረጃጀት። • የአሠራር ማንዋል መዘጋጀቱ። • መረጃዎች በጂ.አይ.ኤስ መሰብሰብ፣ መዘጋጀትና መቅረብ መቻላቸው። • የተደራጀ ቤተመጻሕፍት መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀልጣፋና ውጤታማ ሥራዎች መሰራታቸው። • የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም መጎልበት። • የተሻሻለ አሰራር መፈጠሩ። • ዘላቂነት ያለው የብዝሀ ሀይወት ጥበቃና አጠቃቀም መተግበር። 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.5.4	አንድ ወጥ ብሄራዊ የብዝሃ ሕይወት መረጃ ስርዓት ይዘረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ የመረጃ ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተሻለ የመረጃ ልውውጥ መኖር፤ የሥራ ድግግሞሽ መቀነስ፤ ወጥ የሆነና የተቀላጠፈ የመረጃ ሥርዓት መኖር፤ የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም መጎልበት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተቀላጠፈ አገልግሎት ይኖራል፤
8.5.5	በጅን ባንኩ ውስጥ ተጠብቀው የሚገኙ ናሙናዎች ከኢንስቲትዩቱ መረጃ ቋት (Database) ጋር በተሟላ ሁኔታ እንዲናበቡና ወደ መረጃ ቋት ያልገቡት መረጃዎች እንዲገቡ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተሻሻለና በቂ መረጃዎችን የያዘ መረጃ ቋት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተስተካከለ መረጃ መኖር፤ ደረጃውን የጠበቀ የመረጃ ቋትና ልውውጥ መኖር፤ ወጥ የሆነና የተቀላጠፈ የመረጃ ልውውጥ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም ይጎለብታል፤ የተቀላጠፈ አገልግሎት ይኖራል፤
8.5.6	የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም አስፈላጊ አቅም ለመፍጠር የሚቻልበትን ሁኔታ ለማመቻቸት የአቅም ክፍተት ጥናት (Capacity Need Assessment) በማካሄድ አንድ ሰነድ ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም አስፈላጊው አቅም መፈጠር፤ የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም መጎልበት፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የኢንቲትዩቱ ራዕይና ተልዕኮ ይሳካል፤
8.5.7	በብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ላይ በየደረጃው ማህበረሰቦች በውሳኔ አሰጣጥ ላይ በብቃት አንዲሳተፉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ለውጥ መምጣት፤ ማህበረሰቦች በውሳኔ አሰጣጥ መሳተፋቸው፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የመፈጸምና ማስፈጸም አቅም መጎልበት፤ የተቀላጠፈ አገልግሎት ይኖራል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.5.8	በአራት ወካይ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች ለጥበቃ፤ ለዘር ማደሻና ለባህሪያት መገምገሚያ የሚያገለግሉ የመስክ ጅን ባንኮች ይቋቋማሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> • በተመረጡ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች የመስክ ጅን ባንኮች መቋቋሚያዎች፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ዝርያዎች አስፈላጊ በሆኑ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች መጠናት መቻላቸው፤ • ዝርያዎች አስፈላጊ በሆኑ አግሮኢኮሎጂካል ዞኖች መጠበቃቸው፤ • የዘረመሎች ህልውና መረጋገጥ፤ • ዘላቂነት ያለው የብዝሀ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የምግብ ዋስትና መረጋገጥ፤ • የተለያዩ የለውጥ ተጽዕኖዎችን ለመቋቋም አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.5.9 8.5.9.1 8.5.9.2	የላቦራቶሪ ሥራዎች በተገቢው ሁኔታ ለማከናወን፡- የጥቂት ቀናት ዕድሜ ያላቸውና ልዩ ጥንቃቄ የሚሹ ኬሚካሎችና የላቦራቶሪ ዕቃዎች የተቀላጠፈ የግዥ ሁኔታ እንዲኖር ይደረጋል፤ ላቦራቶሪዎች አስፈላጊ በሆኑ አላቂና ቋሚ መሳሪያዎችና ኬሚካሎች በማሟላት ሥራቸውን በተሟላ መልኩ እንዲቀጥሉ ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘረጋ ልዩ የግዥ ሥርዓት መኖር፤ • የተሟሉ ላቦራቶሪዎች መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ላቦራቶሪዎች በተገቢው ሁኔታ መንቀሳቀሳቸውና አገልግሎት መስጠታቸው፤ • የመፈጸም አቅም መጎልበቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነትን ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.5.10	አንድ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅን ባንክ (Safety Duplicate Gene Bank) ይቋቋማል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተቋቋመ ሴፍቲ ዱፕሊኬት ጅን ባንክ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የጅኔቲክ ሀብቶች በአስተማማኝ ሁኔታ መጠበቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነትን ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.5.11	የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም በሀገሪቱ ሥርዓተ ትምህርት ውስጥ በወጥነት እንዲካተት ለሚመለከታቸው አካላት ሦስት የሥልጠና አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ።	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ማደበሪያ አውደ ጥናቶች መካሄዳቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> የአመለካከት ለውጥ፤ የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘላቂታዊ አጠቃቀም በሀገሪቱ ሥርዓተ ትምህርት ውስጥ መካተቱ፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖሩ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻል፤ ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.5.12	የልማት ሀይሎች በብዝሃ ሕይወት ጥበቃ ላይ ድርሻቸውን እንዲወጡ ለማድረግ የሚያስችሉ ሦስት የግንዛቤ ማደበሪያ አውደ ጥናቶች ይካሄዳሉ።	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ማደበሪያ አውደ ጥናቶች መካሄዳቸው። 	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤና የአሠራር ለውጥ መምጣት፤ የልማት ሀይሎች በብዝሃ ሕይወት ጥበቃ ላይ ተሳታፊ መሆናቸው፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም መተግበር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻል፤ ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ ለአኮኖሚ ግንባታ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.5.13	ከኢንስቲትዩቱ ለተለያዩ የምርምር ሥራዎች በሚሰጡ ናሙናዎች (Accessions) ላይ የሚካሄዱ የምርምር ውጤቶች መረጃ (Feedback) ለማግኘት የሚያስችል የመግባቢያ ሰነድ (Memorandum of Understanding) ከወሳኔ ተቋማት ጋር ይፈረማል፤ ለአፈጻጸሙም ክትትል ይደረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ የክትትልና የአሰራር ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> በዝርያዎች ላይ የተሠሩ ምርምሮች ውጤት መጠናቀር፤ በናሙናዎች ላይ ተጨማሪ መረጃ መገኘቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋፅኦ ያደርጋሉ፤
8.5.14	በኢንስቲትዩቱ ተጠብቀው የሚገኙትን የተለያዩ የብዝሃ ሕይወት ዝርያዎችን (species) እና ዓይነቶችን (Variety) የሚያሳዩ አምስት ካታሎጎች ይዘጋጃሉ፤	<ul style="list-style-type: none"> ካታሎጎች መዘጋጀታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የተሻሻለ የመረጃ ልውውጥ መኖር፤ በብዝሃ ሕይወት ላይ የሚካሄዱ ምርምሮች ማደግ፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም መተግበሩ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የመፈጸምና የማስፈጸም አቅም ይጎለብታል፤
8.5.15	በሀገሪቱ ውስጥ በብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘለቄታዊ አጠቃቀምን በቅደም ተከተል ለመምራት፤ ያለውን ክፍተት ለመለየትና እንዲሁም ቅድሚያ የሚሰጣቸውን የምርምር አቅጣጫዎች ለመለየት የሚያስችል ሥርዓት ይዘረጋል፤	<ul style="list-style-type: none"> የተዘረጋ ሥርዓት መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ወጥ የሆነ የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘለቄታዊ አጠቃቀም መኖር፤ የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና ዘለቄታዊ አጠቃቀም ምርምሮች በአግባቡ መመራታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የአካባቢ መሻሻል፤ ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነትን ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.5.16	ኢንስቲትዩቱ የጀኔቲክ ሀብት አርክህቦትን፣ የብዝሃ ህይወት ስምምነቶችን እና የዓለም አቀፍ ድጋፍ ማግኘትን በተመለከተ፤			
8.5.16.1	በኢንስቲትዩቱ የጀኔቲክ ሀብት አርክህቦትን ለማስፈጸም አንድ አካል ይቋቋማል፤ የመስፈጸሚያ ማንዋል ይዘጋጃል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተቋቋመ አካል መኖር፤ • የተዘረጋ የአሰራር ሥርዓት መኖር፤ • ለተጠቃሚዎች መረጃዎች መዘጋጀታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአርክህቦት ሥራዎች በአግባቡ መፈጸማቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለኢኮኖሚ ዕድገት ያላቸው አስተዋጽኦ ከፍ ይላል፤ • የህብረተሰቡ ኑሮ ይሻሻላል፤
8.5.16.2	የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ፣ ዘለቄታዊ አጠቃቀም እና የአርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥራዎችን ለማጎልበት የገንዘብ፣ የቴክኒክ እና የቴክኖሎጂ ድጋፍ የሚገኝበት ሥርዓት ይዘረጋል፤		<ul style="list-style-type: none"> • የተገኙ የገንዘብ፣ የቴክኒክ እና የቴክኖሎጂ ድጋፎች፤ • የብዝሃ ሕይወት ጥበቃ፣ ዘለቄታዊ አጠቃቀም እና የአርክህቦትና ጥቅም ተጋሪነት ሥራዎች መጎልበት፤ 	
8.5.16.3	የዓለም አቀፍ የብዝሃ ሕይወት ስምምነት እና ኢንስቲትዩቱ ተጠሪ የሆነባቸው አለም አቀፋዊ፣ አህጉራዊና ክፍለ አህጉራዊ ስምምነቶች በየደረጃው በአግባቡ የሚተገበሩበት ሥርዓት ይዘረጋል፤		<ul style="list-style-type: none"> • አገሪቱ መፈጸም ያለባትን ግዴታ መወጣት መቻሏትና ማግኘት ያለባትንም ጥቅም ማግኘት መቻሏት፤ • የብዝሃ ህይወት በአግባቡ መጠበቅ፤ 	

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.6	የሀገሪቱ ብዙሀን ሕይወት ዋጋማነት/እሴታማነት በስሌት መገመትና ማወቅ			
8.6.1	በባሌ ተራራዎች ብሄራዊ ፓርክ ውስጥ ያለው ብዙሀን ሕይወት ለአካባቢውና ለህብረተሰቡ የሚሰጠውን የአገልግሎት እሴት ለማወቅ የሚያስችል የብዙሀን ሕይወት እሴታማነት (Biodiversity Valuation) ጥናት ይካሄዳል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የግንዛቤ ለውጥ፤ • የአካባቢው ህብረተሰብ ብዙሀን ሕይወት የሚሰጠውን ጥቅም በግልጽ ማወቅና መጠቀም መቻሉ፤ • ብዙሀን ሕይወት በአግባቡ መጠበቅ መቻሉ፤ • የብዙሀን ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም የበለጠ ትኩረት እንዲያገኝ መደረጉ፤ • በባሌ ተራራዎች አካባቢ ያሉ ወንዞች በቀጣይነት ጥቅም መስጠታቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የአካባቢ መሻሻል፤ ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • ለማህበረሰብ የአእምሮ እርካታ አስተዋጽኦ ያደርጋል ፤ • የማህበረሰቡ ኑሮ መሻሻል፤ • ለዓለም አቀፍ ብዙሀን ሕይወት መበልፀግ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • ለዓለም አቀፍ ማህበረሰብ እሴት ሆኖ ያገለግላል፤
8.6.2	የሀገሪቱ ለማዳ እንስሳት ለምግብ፣ ለእርሻና ለሌሎች ማህበራዊ አገልግሎቶች ያላቸውን እሴታማነት ይተመናል፤	<ul style="list-style-type: none"> • የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የግንዛቤ ለውጥ፤ • የለማዳ እንስሳት ዋጋማነት ማደግ፤ • የለማዳ እንስሳት መጠበቃቸው፤ • የብዙሀን ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም የበለጠ ትኩረት ማግኘቱ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ አስተዋጽኦ ያደርጋል፤ • የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (out puts)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.6.3	ከሀገር የወጡ የብዝሃ ሕይወት ሀብት ናሙናዎች፣ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ በሄዱበት ሀገር ያስገኙት ጥቅም በገንዘብ ይተመናል።	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ሀገሪቱ ማግኘት የሚገባትን ጥቅም እንድታገኝ መደረግ፤ የዓለም አቀፍና የብሄራዊ የአርክህዕት ህግጋት መክበራቸው፤ የብዝሃ ሀይወት ሀብት፣ የማህበረሰብ ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ በቀጣይነት መጠበቃቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ለሀገሪቱ ኢኮኖሚ ዕድገት አስተዋጽኦ ያደርጋል፤
8.6.4	ብዝሃ ሀይወት ለኢኮኖሚያዊ ያለው አስተዋጽኦ ይጠናል።	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ ጥናታዊ ሰነድ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ብዝሃ ሀይወት ለኢኮኖሚያዊ ያለው አስተዋጽኦ እንዲያደግ መደረግ፤ የብዝሃ ሀይወት መጠበቅ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የኢኮኖሚ ዕድገት ይመጣል፤ የማህበረሰብ ኑሮ መሻሻል፤
8.7	ከብዝሃ ሀይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መሰብሰብና ጥቅም ላይ እንዲውል ማድረግ፤			
8.7.1	ከብዝሃ ሕይወት ጋር ተያያዥ በሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ላይ የሚደረግ የጥናት ሂደት የሚመራበት አንድ የሥነ-ምግባር መመሪያ /Code of ethics/ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጀ የሥነ-ምግባር መመሪያ መኖር፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የግንዛቤ ለውጥ መኖሩ፤ አንድ ወጥ የሆነ አሰራር መኖሩ፤ የአዕምሯዊ ባለቤትነት መብት መረጋገጡ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ ጥቅም ተጋራነት ይረጋገጣል፤ የማህበረሰብ ኑሮ ይሻሻላል፤

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.7.2	በሶስት የተለያዩ ስርዓተ ምህዳሮች ውስጥ ያለው ከብዝሃ ህይወት ጋር ተያያዥ የሆነ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ይመዘገባል፣ ይጠናል፣	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምዶች መጠናታቸውና መታወቃቸው፣ 	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መነበር፣ የእውቀት ባንክ መፈጠሩ፣ 	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ለልማትና ምርምር አስተዋጽኦ ማድረጋቸው፣
8.7.3	ከብዝሃ ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ከአራት ማህበረሰቦች ይመዘገባል፣ ይጠናል፣	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምዶች መጠናታቸውና መታወቃቸው፣ 	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መነበር፣ የእውቀት ባንክ መፈጠሩ፣ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ለልማትና ምርምር አስተዋጽኦ ማድረጋቸው፣ 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፣
8.7.4	ለአብነት በሚመረጡ ሁለት ማህበረሰቦች የባህላዊ አደረጃጀት ከብዝሃ ህይወት አያያዝ ጋር ያለውን ግንኙነት ለማወቅ የሚያስችል ጥናት ይካሄዳል፣	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምዶች መጠናታቸውና መታወቃቸው፣ 	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ ባህላዊ አደረጃጀት ለብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም ያለው አስተዋጽኦ ማደጉ፣ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ህይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል፣ 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል፣

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.7.5	በአሥር የተለያዩ አምልኮ ቦታዎች እና ከባህል ጋር የተያያዙ የውሃ፣ ሽለቆ፣ ጉብታና ተራራ ሥፍራዎች ለብዝሃ ሕይወት ጥበቃ ያላቸው አስተዋፅኦ እና የያዙትን የብዝሃ ሕይወት ክምችት የሚያሳዩ አምስት ጥናታዊ ሰነዶች ይዘጋጃሉ።	<ul style="list-style-type: none"> የተዘጋጁ ጥናታዊ ጽሁፎች። 	<ul style="list-style-type: none"> የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ መነበር፤ የእውቀት ባንክ መፈጠር፤ የጄኔቲክ ሀብቶች መጠበቃቸው፤ የማህበረሰብ እውቀት፣ ፈጠራና ልምድ ለልማትና ምርምር አስተዋጽኦ ማድረጋቸው፤ 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል።
8.7.6	ከብዝሃ ሕይወት ጋር ተያያዥ የሆነ ነባር ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ በማጠናቀር ለማንበር፣ ለምርምርና ልማት መነሻ ሆኖ የሚያገለግል አንድ ሰነድ ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> ተጠናቅሮ የቀረበ ሰነድ መኖሩ። 	<ul style="list-style-type: none"> ነባር ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ ለምርምርና ልማት መነሻ ሆነው ማገልገላቸው፤ የማንበርና ምርምር ሥራዎች መቀላጠፋቸው፤ የብዝሃ ሕይወት ሀብት መጠበቃቸው፤ ነባር ዕውቀት፣ ልምድና ፈጠራ ለምርምርና ልማት ያላቸው አስተዋጽኦ ማደጉ፤ ዘላቂነት ያለው የብዝሃ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም ይኖራል። 	<ul style="list-style-type: none"> ቀጣይነት ያለው ልማትና ምርታማነት ለማምጣት አስተዋጽኦ ያደርጋል።

ተ.ቁ	ስትራቴጂያዊ ዓላማዎችና ግቦች	የሚጠበቁ ውጤቶች (outputs)	የሚጠበቁ ስኬቶች (Outcomes/Result)	የሚጠበቁ ፋይዳዎች (Impacts)
8.8.	የቅንጅትና ትብብር ሥርዓትን ማጠናከር			
8.8.1	በብዙሀ ሕይወት ጥበቃ ተግባር ላይ ከሚሳተፉ አካላት ጋር በቅንጅትና በትብብር ለመሥራት የሚያስችል ሁለት የምክክር መድረክ በመፍጠር አምስት የመግባቢያ ሰነዶች ይፈረማሉ።	<ul style="list-style-type: none"> • በቅንጅትና በትብብር ለመሥራት የሚያስችል ሥርዓት መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • የተጠናከረ የቅንጅትና ትብብር ሥርዓት መኖር። • የተጠናከረ የብዙሀ ህይወት ጥበቃ መተግበሩ። • የሥራ ድግግሞሽ መቀነስ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ለአኮኖሚ ዕድገት አስተዋፅኦ ያደርጋል።
8.8.2	በሀገሪቱ የብዙሀ ሕይወት ጥበቃ ሥራን እየተገበሩ ያሉትን ተቋማትና ግለሰቦች የሚሰሩትን ሥራ ለማወቅ አንድ ሰነድ (Directory) ይዘጋጃል።	<ul style="list-style-type: none"> • ተቋማትና ግለሰቦች የሚሰሩት ሥራ መታወቁ። 	<ul style="list-style-type: none"> • የሥራ መተጋገዝ መፈጠር። • የብዙሀ ህይወት መጠበቅ። • የሥራ ድግግሞሽ መቀነስ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ለዘላቂና ፈጣን ልማት አስተዋጽኦ ያደርጋል።
8.8.3	የጅን ባንኩን ደረጃና ብቃት ለማስጠበቅ የሚያስችል ከተለያዩ የውጭ ሀገር ጅንባንኮች ጋር የግንኙነት መስመር ይዘረጋል።	<ul style="list-style-type: none"> • ብቃትን ለማሳደግ የተፈጠሩ የግንኙነት መስመሮች። 	<ul style="list-style-type: none"> • ጥራቱን የጠበቀ ጅንባንኮ መኖር። • የተጠናከረ የጥበቃ ሥራ መስራቱ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀልጣፋና ፈጣን አገልግሎት ይሰጣል።
8.8.4	በኢንስቲትዩቱ በየሥራ ክፍሎችና ሠራተኞች መካከል የተጠናከረ የሥራ ትሥሥርና ቅንጅት እንዲኖር ይደረጋል።	<ul style="list-style-type: none"> • ሥራን ማዕከል ያደረገ ቅንጅታዊ አሰራር መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • ሥራዎች ወጪ ቆጣቢና ውጤታማ እንዲሆኑ መደረጉ። • ቀልጣፋና ሥራን ማዕከል ያደረገ አሰራር መስፈኑ። • የተጠናከረ የብዙሀ ሕይወት ጥበቃና አጠቃቀም መኖር። 	<ul style="list-style-type: none"> • ቀልጣፋና ፈጣን አገልግሎት ይሰጣል።

9. ታሳቢዎችና ሥጋቶች

ኢንስቲትዩቱ በስትራቴጂያዊ ዕቅዱ ባወጣው የፊዚካል፣ የፋይናንስና የሰው ኃይል የዕቅድ/መርሃ-ግብር አፈጻጸም መሠረት፣ ከውስጥና ከውጭ የሚከሰቱ ሁኔታዎች ዕቅዱን ሙሉ በሙሉ ተግባራዊ እንዳይሆን የሚገቱ እንቅፋቶች ሊያጋጥሙት ይችላሉ። እነዚህን ታሳቢዎችም ሆነ ሥጋቶች በቅድሚያ ማወቁ ተገቢ የሆነ ጥንቃቄ ለማድረግ ያስችላል። በዚህም መሠረት ቀጥሎ የተዘረዘሩት ታሳቢዎችና ሥጋቶች ተለይተዋል።

9.1. ታሳቢዎች

- የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ንግግራሙ በተሟላ መልኩ ተግባራዊ ሆኖ በየደረጃው የሚገኙ የሥራ ኃላፊዎችና ሠራተኞች ለውጥ አራማጅ በመሆን በበለጠ የሥራ ተነሳሽነት የተሻለ ውጤትና ተቋማዊ ለውጥ ለማምጣት በቁርጠኝነት መንፈስ ለዕቅዱ ተፈጻሚነት እንደሚረባረቡ ይጠበቃል፤
- ጉዳዩ ከሚመለከታቸውና ተባባሪ አካላት ጋር በቅንጅትና በትብብር በመሥራት ለተያዘው ዕቅድ ተፈጻሚነት በሚፈጥሩት የጋራ መድረኮች ተገቢውን ትኩረት ሰጥተው በየጊዜው ለሚያጋጥሙ ችግሮች መፍትሄ በመስጠት ለሀገሪቱ የብዝሃ ሕይወት ሀብት ጥበቃና ልማት ሁሉም የድርሻውን እንደሚወጣ ይጠበቃል፤
- ዕቅዱን ለማስፈጸም የሚያስፈልገው የተሻለ መዋቅር፣ አደረጃጀት፣ የሰው ኃይልና በጀት በወቅቱ እንደሚፈቀድ ይጠበቃል፤

9.2. ሥጋቶች

- የስትራቴጂክ ዕቅድና ማኔጅመንት አሠራር ያልተለመደ በመሆኑ በዕቅድ ዝግጅት ወቅትና በአፈጻጸም ሂደት ሊከሰቱ የሚችሉ እጥረቶች ሊኖሩ ይችላሉ፤
- በጠቅላላ በሀገሪቱ በየጊዜው ከሚከሰቱ አንገብጋቢ ሁኔታዎች አንጻር ይህ ዘርፍ በበላይ አካላትና ኃላፊዎች ማግኘት የሚገባውን ያህል ትኩረት ላያገኝ ይችላል፤
- በቂ በጀት ላይመደብ ይችላል፤
- የሚመደበውን በጀት ለመጠቀም የሚያስችል የተሟላ ሁኔታ ላይፈጠር ይችላል፤
- የመልካም አስተዳደር እምርታ ላይኖር ይችላል፤
- የሰለጠኑና ልምድ ያላቸው ባለሙያዎች መስሪያ ቤቱን ሊለቁ ይችላሉ፤

10. ምቹ ሁኔታዎች

10.1. ፖለቲካዊ

- በመንግስት የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያ ፕሮግራሞች እና የተለያዩ የልማትና የዴሞክራሲ ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች ተቀርጾ ተግባራዊ እየተደረጉ መሆናቸው፤
- ሕገመንግሥቱ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃና እንክብካቤ የሰጠው ዋስትና/ጥበቃ፤
- የአርክቦትና የጥቅም ተጋሪነት ህግ መውጣቱ፤
- በግብርናና ገጠር ልማት ሚኒስቴር ለዘርፉ የተሰጠው ልዩ ትኩረትና ክትትል፤

10.2. ኢኮኖሚያዊ

- መንግሥት በጀት ለመመደብ ፈቃደኛ መሆኑ፤
- በዓለም አቀፍ የብዙሀ ህይወት ውል መሰረት ከውጭ ሊገኝ የሚችል የፋናንስ እገዛ መኖር፤
- ለአገራችን ብዙሀ ህይወት ጥበቃና ለተለያዩ ምርምር ሥራዎች የሚያገዙ የሥልጠና ድጋፎች መኖራቸው፤
- የአገሪቱ የብዙሀ ህይወት ተለያይነትና ክምችት ከፍተኛ መሆን፤

10.3. ማህበረሰባዊ/ባህላዊ

- መጠናት ያለበት በብሔር ብሔረሰብ ዘንድ የሚገኝ ከብዙሀ ህይወት ጋር ተዛማጅ የሆነ እውቀት ክምችት መኖር፤
- የተለያዩ ባህላዊና ማህበራዊ አደረጃጀት መኖር፤

10.4. ቴክኖሎጂያዊ

- ቀልጣፋ ዓለም አቀፍ የመረጃ ዝውውር ሥርዓት መኖር፤
- ቀልጣፋና ዘመናዊ የሆኑ የብዙሀ ህይወት ሀብት ማጥኛ መሳሪያዎችና ዘዴዎች መኖራቸው፤
- ወረዳ ኔት የመረጃ መረብ በሀገሪቱ እየተስፋፋ መሆኑ፤

10.5. ባለድርሻና ተባባሪ ድርጅቶች

- ዓለም አቀፍ የብዙሀ ህይወት ስምምነትና ሌሎች ተዛማጅ ውሎች መኖራቸው፤
- ከአገረ አቀፍ ከፍተኛ የትምህርትና የምርምር ተቋማት ጋር ያለ መልካም የትብብር መንፈስ፤

11. የክትትልና ግምገማ ሥርዓት

ኢንስቲትዩቱ ያዘጋጀውን የዓምስት ዓመት ስትራቴጂያዊ ዕቅድ ዓላማና ግብ ለማሳካት አፈጻጸሙን በየጊዜው በመከታተልና በመገምገም እንዲሁም ለተደረሱበት ደረጃ አፋጣኝ እርምጃ ለመውሰድና አቅጣጫ ለማስያዝ የሚያስችል አሳታፊ የሆነ የክትትልና ግምገማ ሥርዓት መዘርጋት ይጠበቅበታል።

በዕቅድ አፈጻጸም ሂደት ክትትል የማድረግ አስፈላጊነት እቅዶች በሚተገበሩበት ወቅት ለሚያጋጥሙ ችግሮች መፍትሄ በመስጠት ድጋፍና እገዛ ለማድረግ ሲሆን፣ ግምገማ ማካሄዱ ደግሞ የአፈጻጸም ውጤቱን በዕቅድ ከተያዘው ተግባር ዓላማና ግብ ጋር ለማነጻጸር ይረዳል።

በዚህም መሠረት ኢንስቲትዩቱ በዕቅዱ የያዛቸውን ተግባራት በአግባቡና በወቅቱ መከናወናቸውን ለማረጋገጥና የበላይ አመራሩ ቀልጣፋና ወቅታዊ ውሳኔ መስጠት እንዲችል የሚከተለውን የክትትልና የግምገማ ሥርዓት ዘርግቷል።

11.1. የክትትል ሥልጣን

11.1.1. ወቅታዊ ሪፖርቶች

- በሥራ ክፍል ደረጃ በየሳምንቱ የእቅድ አፈጻጸም ክትትል ይደረጋል፤
- በየደረጃው የሚገኙ የሥራ ኃላፊዎች ቋሚ የሆነ ወርሐዊ የዕቅድ አፈጻጸም ክትትል በማድረግ ከፈጻሚ ባለሙያዎች ጋር እየተወያዩ ወርሐዊ የዕቅድ አፈጻጸም በመገምገም ሪፖርት ያቀርባሉ፤
- የበላይ ሥራ አመራሩ ከሥራ ክፍሎች በሚቀርቡ የወርሃዊ፣ የሩብ ዓመት፣ የመንፈቀ ዓመት፣ የዘጠኝ ወራትና የዓመታዊ እቅድ አፈጻጸም ሪፖርቶች መነሻነት አስፈላጊውን የእርምጃና የማስተካከያ እርምጃ ለመውሰድ የሚያስችል በየደረጃው የሚገኙ የሥራ ኃላፊዎችንና ሠራተኞችን ያሳተፈ ውይይቶችን ያካሂዳሉ፤

11.1.2. የመስክ ጉብኝት

- የኢንስቲትዩቱ የበላይ ኃላፊዎችና የሥራ ክፍል ኃላፊዎች በዕቅድ የተያዙ ሥራዎች በአግባቡ መከናወናቸውን ለማረጋገጥ የመስክ ጉብኝት በማካሄድና በአፈጻጸም ረገድ ባጋጠሙ ችግሮች ዙሪያ በመወያየት እርምጃና መፍትሄ እንዲሰጥ ይደረጋል፤

11.1.3. የፊዚካል ሥራዎች ክትትል

- የፊዚካል ሥራዎች ክትትል በዋነኛነት በሚያስፈልጉ ግብዓቶች፣ በሚጠበቁ የክንውን ውጤቶች፣ በአሠራርና በአፈጻጸም ሂደት እንዲሁም ጉዳዩ ከሚመለከታቸው ሌሎች አካላት በሚገኝ መረጃ መሠረት ይከናወናል፤

11.1.4. የፋይናንስ አጠቃቀም ክትትል

- የተፈቀደ በጀትና የበጀት አጠቃቀም በጊዜ ሰሌዳና ለተፈለገው ዓላማ ተጨማሪ እሴት ሊያስገኝ በሚችል ተግባር ስለመዋሉ በቂ ክትትል ይደረጋል፤ ለዚህም የበጀት እቅድና አፈጻጸም ሪፖርት ከሚመለከታቸው የሥራ ክፍሎችና ከፋይናንስ መምሪያ ጋር እንዲናበብ ይደረጋል። የጀኔራል ኦዲት መሥሪያ ቤትም ይህንኑ እያረጋገጠ ለመንግሥት ሪፖርት ያቀርባል፤

11.1.5. የተለያዩ የሥራ ክፍሎች

- ዕለታዊ፣ ሳምንታዊና ወርሃዊ የዕቅድ አፈጻጸም ክትትል ያደርጋሉ፤
- የመስክ መልስ ሪፖርት ይዘትና ውጤት ይገመግማሉ፤
- የሩብ ዓመት፣ የመንፈቀ ዓመት፣ የዘጠኝ ወራትና ዓመታዊ የእቅድ አፈጻጸምና የፋይናንስ እቅድ አፈጻጸምን በተመለከተ በተቀመጠው ስታንደርድ መሠረት ወቅታዊ ሪፖርት በማዘጋጀት ያቀርባሉ፤

11.2. የግምገማ ሥልጣን

ምንም እንኳን ክትትልና ግምገማ የሚይነጣጠሉ ቢሆንም በተወሰነ የጊዜ ገደብ ውስጥ የሚከናወን ስትራቴጂያዊ ዕቅድ/ፕሮግራምና የፕሮጀክቶችን ዕቅድና የአፈጻጸም ደረጃቸውን ለመለየት ጥልቅ የሆነ ግምገማ ማድረግ አስፈላጊ ነው። ይህንኑም ተግባራዊ ለማድረግ ኢንስቲትዩቱ የሚከተለውን የግምገማ ሥልጣን ቀይሷል።

11.2.1. በስትራቴጂክ ዕቅድና ማኔጅመንት ዝግጅት ላይ ውይይት ማካሄድ

- የአገልግሎት ተጠቃሚዎችን፣ ተባባሪ አካላትን፣ ሠራተኞችንና ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላትን ባሳተፈ መልኩ የተዘጋጀው ስትራቴጂያዊ እቅድ አግባብነትና ውጤታማነት ላይ ውይይት በማካሄድ ስትራቴጂክ ዕቅዱን ማዳበር፤

11.2.2. በስትራቴጂክ ዕቅድ አፈጻጸም ላይ የሚካሄድ ግምገማ

ኢንስቲትዩቱ የስትራቴጂያዊ እቅዱን አፈጻጸም የሚገመገመው በኢንስቲትዩቱ የሚገኙ የሥራ ክፍሎች ከስትራቴጂያዊ እቅዱ ተወስዶ የደረሰቸውን ዓመታዊ እቅድ አፈጻጸም ሁኔታ መነሻ በማድረግ ሲሆን፣ በእቅዱ መነሻነት፡-

- በሥራ ክፍል ደረጃ በየ15 ቀኑ፣ በመ/ቤቱ የበላይ ሥራ አመራር ደረጃ ደግሞ በየወሩ መጨረሻ የዕቅድ የአፈጻጸም ግምገማ ውይይት ይካሄዳል፤
- በእያንዳንዱ የሥራ ክፍል የሚገኘው ፈጻሚ ሠራተኛ ባከናወነው የእቅድ አፈጻጸም ላይ የሚመለከታቸው የሥራ ኃላፊዎችና ሠራተኞች በተገኙበት ውይይት በማድረግ የዕቅድ አፈጻጸም ሪፖርት ይዘጋጃል፤ በየሥራ ክፍሉ የተዘጋጁት ዕቅድ አፈጻጸም ሪፖርቶች ተጠቃለውና በበላይ ሥራ አመራሩ ውይይትና ግምገማ ተደርገው የተጠቃለለ የሩብ ዓመት ሪፖርት ይቀርባል፤
- በበጀት ዓመቱ የመጀመሪያ ግማሽ ዓመት፣ የዕቅድ አፈጻጸም ሪፖርቶች ላይ ሁሉም የኢንስቲትዩቱ ሠራተኞችና የሥራ ኃላፊዎች በየሥራ ክፍላቸው ውይይትና ግምገማ ካካሄዱ በኋላ የኢንስቲትዩቱ ጠቅላላ የስድስት ወር እቅድ አፈጻጸም ሁኔታ ላይ ግምገማ ይካሄዳል፤
- ተመሳሳይ የግምገማ ሂደቶች በበጀት ዓመቱ ሶስተኛና አራተኛ ሩብ ዓመት የዕቅድ አፈጻጸም ላይ ግምገማ ከተካሄደ በኋላ የዚህን ጥንቅር መነሻ በማድረግ የኢንስቲትዩቱ የበጀት ዓመት እቅድ አፈጻጸም ሁኔታ ተጠቃሎ ይገመገማል፤

11.2.3. በስትራቴጂያዊ ዕቅድ ዘመን ፍጻሜ ላይ የሚካሄድ ግምገማ

- በአንድ ስትራቴጂያዊ ዕቅድ አፈጻጸም ዘመን ኢንስቲትዩቱ ያስመዘገበውን ተጨባጭ የእቅድ አፈጻጸም ውጤት በጥልቀት በመፈተሽ ያጋጠሙ ችግሮችን፣ ጠንካራና ደካማ ጎኖችን በመፈተሽ፣ ላጋጠሙ ችግሮች መፍትሄ በማስቀመጥና የተሻሉ ጎኖችን በማጠናከር ከነበረው አፈጻጸም ትምህርት በመውሰድ ለቀጣዩ ስትራቴጂያዊ ዕቅድ ዘመን የተሻለ አፈጻጸም ለማስመዘገብ የምናካሂደው ግምገማና ዝግጅት ይሆናል፤